

POLITICAL INCLUSION PROJECT

Στα πλαίσια του Έργου Political Inclusion - Rosa Luxembourg - Greek Forum for Refugees έχουν πραγματοποιηθεί :

I. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Στην βιβλιογραφική μελέτη προτείνουμε τον ορισμό και καταγραφή των ομάδων - στόχων, καταγραφή της υφιστάμενης νομοθεσίας και πρακτικής, αλλά και βιβλιογραφίας, στο θέμα της πολιτικής συμμετοχής των τεσσάρων ομάδων στόχων που έχουν οριστεί στο Έργο. Τους μετανάστες, τη δεύτερη γενιά μεταναστών, τους προσφυγές/αιτούντες άσυλο και τους ανιθαγενείς.

A. Μεταναστευτικές ροές στην Ευρώπη

Μετανάστες στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Μετανάστης/Μετανάστρια. Ο όρος αναφέρεται στο άτομο και τα μέλη της οικογένειας που μετακινούνται σε μια άλλη χώρα ή περιοχή για να αναζητήσουν καλύτερες υλικές και κοινωνικές συνθήκες καθώς και για να βελτιώσουν το προσδόκιμο των ίδιων και των μελών των οικογενειών τους . Σύμφωνα μάλιστα με τον ορισμό που δίνει ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, απαραίτητη προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί κάποιος ως μετανάστης/μετανάστρια είναι να διαβεί μακριά από τη χώρα που γεννήθηκε ή τη χώρα της οποίας έχει την εθνικότητα, για περισσότερους από 12 μήνες. Οικονομικός μετανάστης/Οικονομική μετανάστρια. Ως οικονομικός μετανάστης/οικονομική μετανάστρια χαρακτηρίζεται το άτομο που αποδημεί με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασής του¹.

Ο **Παράτυπος μετανάστης** είναι ο υπήκοος 3^{ης} χώρας που διαμένει στην Ελλάδα (η σε χώρα της ΕΕ) χωρίς άδεια παραμονής ή θεώρηση εισόδου.

2.4 εκατομμύρια μετανάστες από τρίτες χώρες εισήλθαν στην ΕΕ το 2017. Επίσης, 22,3 εκατομμύρια άτομα (4,4%) των 512,4 εκατομμυρίων ανθρώπων που ζούσαν στην ΕΕ την 1η Ιανουαρίου 2018 ήταν πολίτες εκτός ΕΕ.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ χορήγησαν την υπηκοότητα σε 825 χιλιάδες άτομα το 2017².

Πιο συγκεκριμένα, συνολικά 4,4 εκατομμύρια άνθρωποι μετανάστευσαν σε ένα από τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ το 2017, ενώ τουλάχιστον 3,1 εκατομμύρια μετανάστες έφυγαν από κράτος μέλος της ΕΕ.

Ωστόσο, αυτά τα συνολικά στοιχεία δεν αντιπροσωπεύουν τις μεταναστευτικές ροές προς / από την ΕΕ στο σύνολό της, καθώς περιλαμβάνουν και ροές μεταξύ διαφορετικών κρατών μελών της ΕΕ.

Έτσι, το 2017, μεταξύ αυτών των 4.4 εκατομμυρίων μεταναστών, περίπου 2 εκατομμύρια μετανάστες είναι πολίτες τρίτων χωρών, 1.3 εκατομμύρια άτομα με ιθαγένεια διαφορετικού κράτους μέλους από εκείνο στο οποίο μετανάστευσαν, περίπου 1 εκατομμύριο άνθρωποι που μετανάστευσαν σε κράτος

¹ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2018. <http://www.opengov.gr/immigration/?P=798>

² Eurostat, 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_Immigration_to_the_EU_from_non-member_countries_was_2.4_million_in_2017

μέλος της ΕΕ του οποίου είχαν την υπηκοότητα (για παράδειγμα, οι υπήκοοι που έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό), και περίπου 11.000 ανιθαγενείς³.

Non-national population by group of citizenship, 1 January 2018								
	Total		Citizens of another EU Member State		Citizens of a non-member country		Stateless	
	(thousand)	(% of the population)	(thousand)	(% of the population)	(thousand)	(% of the population)	(thousand)	(% of the population)
Belgium	1 366.1	12.0	902.7	7.9	462.4	4.1	0.9	0.0
Bulgaria	85.9	1.2	13.1	0.2	70.9	1.0	1.9	0.0
Czechia	515.4	4.9	219.4	2.1	296.1	2.8	0.0	0.0
Denmark	505.9	8.8	213.5	3.7	284.5	4.9	7.9	0.1
Germany	9 678.9	11.7	4 205.2	5.1	5 462.3	6.6	11.4	0.0
Estonia	197.2	14.9	18.9	1.4	178.3	13.5	0.0	0.0
Ireland	578.8	12.0	435.0	9.0	143.6	3.0	0.2	0.0
Greece	816.1	7.6	211.2	2.0	604.9	5.6	0.0	0.0
Spain	4 563.0	9.8	1 930.9	4.1	2 630.8	5.6	1.3	0.0
France (*)	4 687.4	7.0	1 542.7	2.3	3 144.8	4.7	0.0	0.0
Croatia	52.0	1.3	16.6	0.4	34.6	0.8	0.8	0.0
Italy	5 144.4	8.5	1 562.1	2.6	3 581.6	5.9	0.7	0.0
Cyprus	149.2	17.3	114.5	13.3	34.6	4.0	0.0	0.0
Latvia	272.5	14.1	6.2	0.3	266.2	13.8	0.2	0.0
Lithuania	27.3	1.0	6.1	0.2	20.1	0.7	1.2	0.0
Luxembourg	288.0	47.8	244.4	40.6	43.4	7.2	0.2	0.0
Hungary	161.5	1.7	78.0	0.8	83.4	0.9	0.1	0.0
Malta	67.1	14.1	38.6	8.1	28.6	6.0	0.0	0.0
Netherlands	991.4	5.8	525.6	3.1	451.2	2.6	14.6	0.1
Austria	1 385.8	15.7	693.9	7.9	687.5	7.8	4.5	0.1
Poland (*)	239.2	0.6	30.1	0.1	208.6	0.5	0.6	0.0
Portugal	421.7	4.1	136.9	1.3	284.8	2.8	0.0	0.0
Romania	111.4	0.6	56.8	0.3	54.4	0.3	0.3	0.0
Slovenia	121.9	5.9	19.5	0.9	102.3	5.0	0.0	0.0
Slovakia	72.9	1.3	55.9	1.0	15.4	0.3	1.5	0.0
Finland	247.8	4.5	98.2	1.8	148.5	2.7	1.1	0.0
Sweden	885.8	8.8	318.3	3.1	543.9	5.4	23.7	0.2
United Kingdom	6 286.0	9.5	3 860.2	5.8	2 425.7	3.7	0.0	0.0
Iceland	37.8	10.9	31.9	9.2	5.8	1.7	0.1	0.0
Liechtenstein	12.9	34.0	6.8	18.0	6.1	16.0	0.0	0.0
Norway	567.6	10.7	353.0	6.7	211.4	4.0	3.1	0.1
Switzerland	2 124.5	25.0	1 397.0	16.5	727.1	8.6	0.5	0.0

Note: The values for the different categories of citizenship may not sum to the totals due to rounding.
 (*) Provisional.
 (†) Estimate.

Source: Eurostat (online data code: migr_pop1ctz)

eurostat

Η Δεύτερη Γενιά μεταναστών στην Ευρώπη

«Μετανάστης/Μετανάστριας «δεύτερης γενιάς» θεωρείται το άτομο που έχει τουλάχιστον έναν γονιό υπήκοο τρίτης χώρας που είτε γεννήθηκε στην Ελλάδα είτε έχει μεταναστεύσει σε αυτή σε μικρή ηλικία, διαμένει νόμιμα στη χώρα χωρίς ελληνική ιθαγένεια και έχει ενταχθεί στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα»⁴.

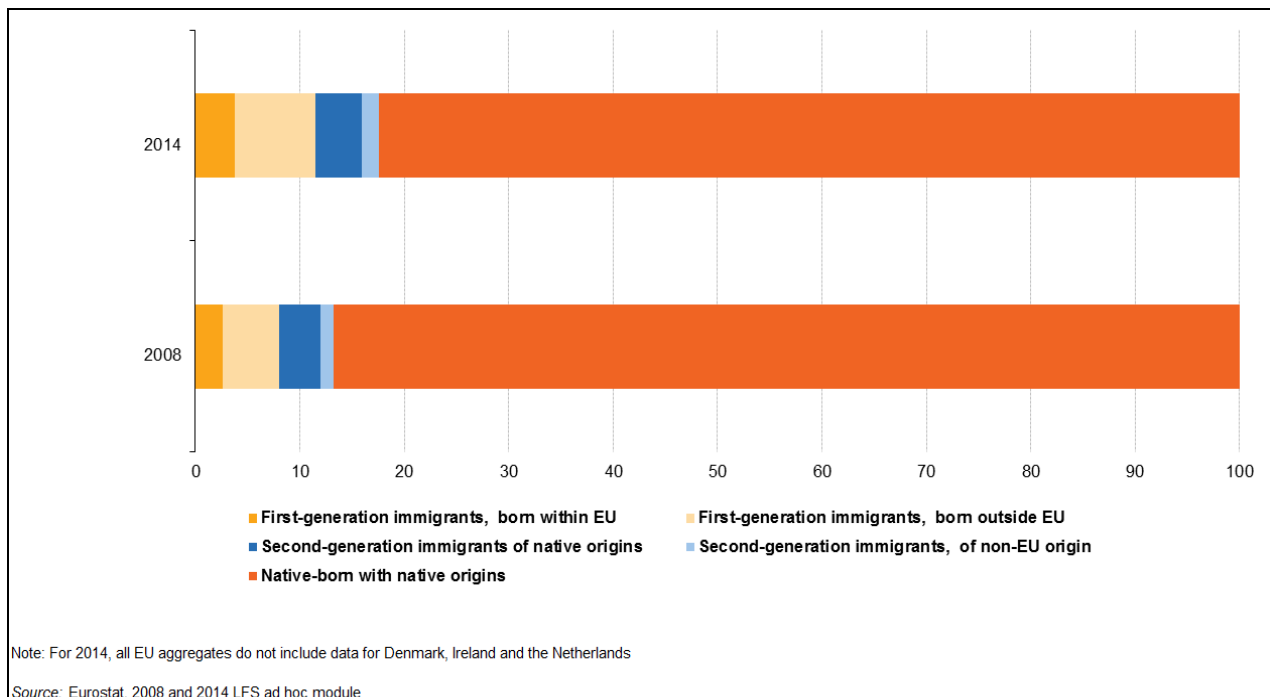
Το 2014, 82,4% του πληθυσμού της ΕΕ ηλικίας από 15 έως 64 χρονών (δηλαδή 251,7 εκατομμύρια άνθρωποι) ήταν γεννημένοι από γονείς γηγενείς, 11,5% (36,5 εκατομμύρια άνθρωποι) ήταν γεννημένοι στο εξωτερικό, 6,1% (18,4 εκατομμύρια άνθρωποι) ήταν αναγνωρισμένοι μετανάστες δεύτερης γενιάς, εφόσον 4,4% (13,3 εκατομμύρια άνθρωποι) είχαν έναν τουλάχιστον γονιό

³ Idem

⁴ <http://www.opengov.gr/immigration/?p=798>

γεννημένο στην ΕΕ, και et 1,7% (5,1 εκατομμύρια άνθρωποι) είχαν και τους δυο γονείς γεννημένους εντός ΕΕ⁵.

Γράφημα : EU population distribution by migration status and background, 2008 and 2014⁶

Το 2014, **44 στους 100 μετανάστες στην ΕΕ ήταν μετανάστες πρώτης γενιάς** που γεννήθηκαν εκτός ΕΕ (Σχήμα 4). Αυτή ήταν η μεγαλύτερη ομάδα μεταναστών και αντιπροσώπευε το 7,7% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ (βλέπε Γράφημα)⁷.

Αντίθετα, οι μετανάστες δεύτερης γενιάς που δεν προέρχονται από την ΕΕ ήταν η μικρότερη από τις τέσσερις ομάδες μεταναστών: **μόνο δέκα στους εκατό μετανάστες (ή 9,5%) ήταν δεύτερης γενιάς μη κοινοτικής καταγωγής**. Το 2008, ο αριθμός αυτός ήταν μόνο 0,4% υψηλότερος (9,9%).

Αυτό αντιπροσωπεύει **στην πραγματικότητα αύξηση κατά 33,4% για την κατηγορία αυτή**, καθώς το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού των μεταναστών στο σύνολο αυξήθηκε σημαντικά. (βλέπε γράφημα πιο κάτω).

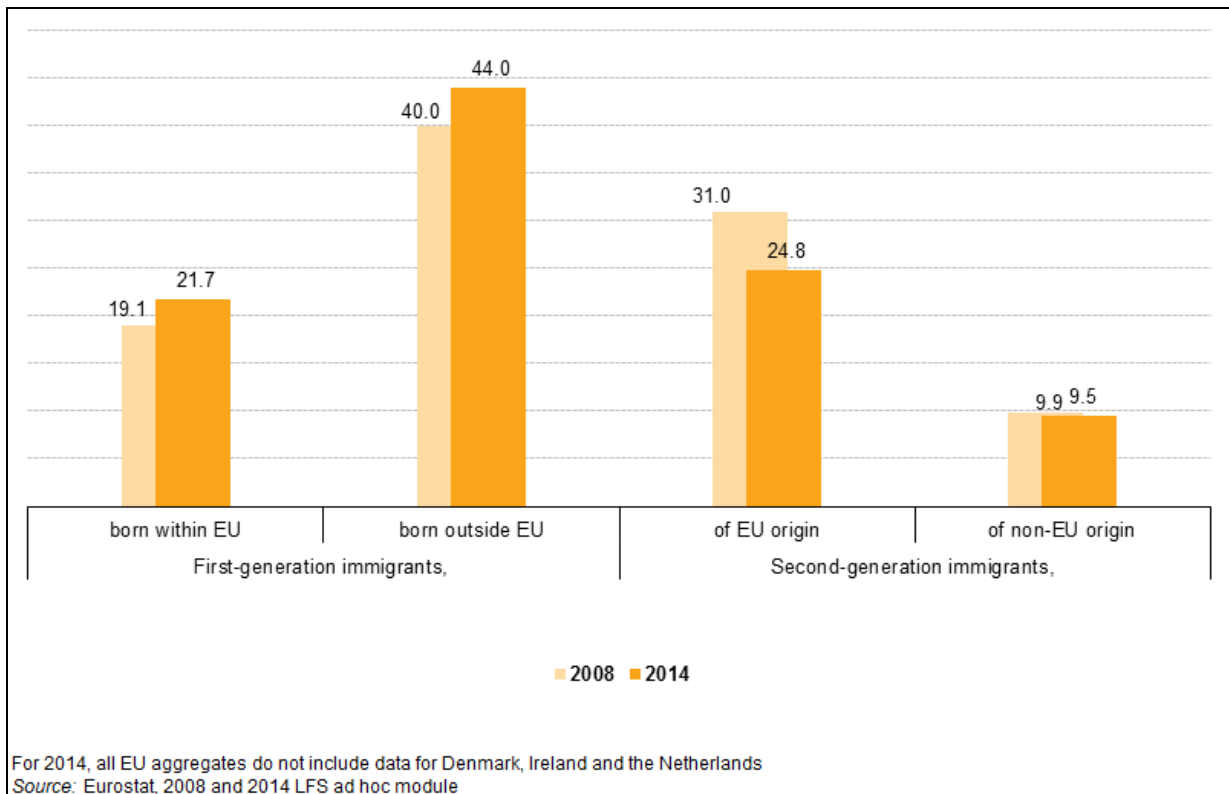
Γράφημα: Proportion in total EU immigrant population by migration status and migration background, 2008 and 2014⁸

⁵ Πηγή: Eurostat, 2016. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7724035/3-28102016-BP-FR.pdf/>

⁶ Πηγή: Eurostat, 2016. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU_population_distribution_by_migration_status_and_background,_2008_and_2014\(2\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU_population_distribution_by_migration_status_and_background,_2008_and_2014(2).png)

⁷ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=First_and_second-generation_immigrants_-_statistics_on_main_characteristics#EU_immigrant_population_.E2.80.93_general_overview

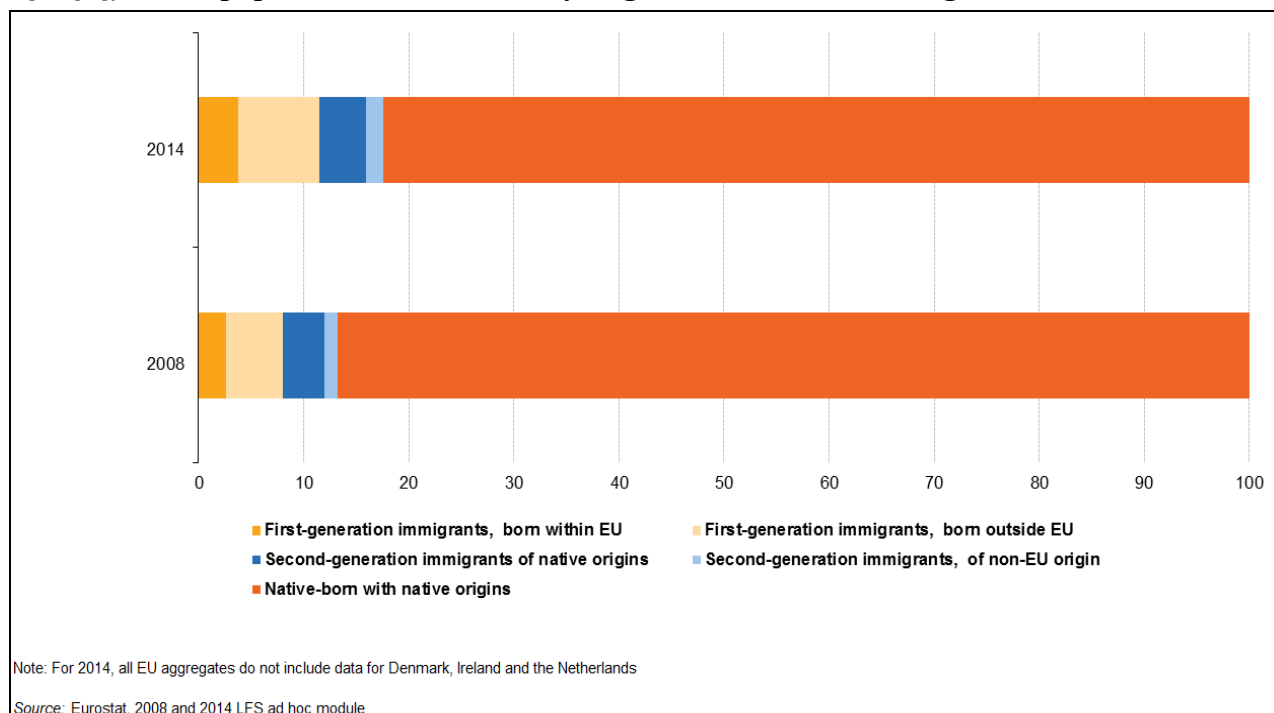
⁸ Πηγή: Eurostat, 2014. Proportion in total EU immigrant population by migration status and migration background, 2008 and 2014. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Proportion_in_total_EU_immigrant_population_by_migration_status_and_migration_background,_2008_and_2014\(2\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Proportion_in_total_EU_immigrant_population_by_migration_status_and_migration_background,_2008_and_2014(2).png)

Το 2014, οι μετανάστες δεύτερης γενιάς αντιπροσώπευαν το 6,1% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ, 0,9 ποσοστιαίες μονάδες περισσότερο από ό, τι το 2008. Από την άλλη πλευρά, ο συνολικός αριθμός μεταναστών πρώτης γενιάς, τόσο της ΕΕ όσο και της μη ΕΕ, και σε συνδυασμό συνέτειναν το 11,5% του συνολικού πληθυσμού των χωρών της ΕΕ το 2014, 3,5 ποσοστιαίες μονάδες περισσότερο από ό, τι το 2008 (βλέπε γράφημα πιο κάτω)⁹

⁹ Idem.

Γράφημα: EU population distribution by migration status and background, 2008 and 2014

Σε παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών, μιλάμε πλέον για τρίτη και τέταρτη γενιά μεταναστών. Μάλιστα, επειδή οι οροί δεν είναι πολιτικά αποδεκτοί καθώς είναι πολίτες των εν λόγω χωρών, στις αγγλοσαξονικές χώρες κυρίως, χρησιμοποιούνται οι εθνικές στατιστικές (ethnic statistics) για να καταγράφονται –μέσω της διαφοροποίησης τους- οι στάσεις και πρακτικές των πολιτών μεταναστευτικής καταγωγής.¹⁰

οι υποστηρικτές και οι αντίπαλοι της συλλογής εθνοτικών στατιστικών (ένας όρος ο οποίος έχει επίσης αμφισβητηθεί) συμφωνούν ότι αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο για την βελτίωση των γνώσεων που αφορούν τις διακρίσεις, καθώς και για την χάραξη δημόσιων πολιτικών για την καταπολέμησή τους. Ωστόσο, οι γνώμες αποκλίνουν σε ότι αφορά τις πιθανές συνέπειες της στατιστικής κατηγοριοποίησης του πληθυσμού με ενθετικά κριτήρια.

Η Ιθαγένεια

Η Ιθαγένεια είναι συνυφασμένη, και σε κάποιες περιπτώσεις σχεδόν ταυτόσημη με τη Δεύτερη γενιά μεταναστών στις χώρες όπου η νομοθεσία είναι αυστηρή ως προς την παραχώρηση της ιθαγενείας. Για

¹⁰ Στη Μεγάλη Βρετανία, η νομοθεσία εν ισχύ επιτρέπει την καταγραφή εθνοτικών δεδομένων, δεν προβλέπει κανέναν περιορισμό και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται δημόσια στις έρευνες του Office for National Statistics (ONS). Στην Γαλλία, αντίθετα, η ερώτηση της υπηκοότητας των γονέων εντάχθηκε σε ερωτηματολόγιο για την απογραφή πληθυσμού (INSEE) το 1999. Μάλιστα, μόλις το 2003-2004, η έρευνα «Εργασία» (Emploi) του Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques (INSEE) γίνεται η πρώτη –τριμηνιαία- δημοσίευση/εκδοση που χρησιμοποιεί δεδομένα που αναφέρουν την υπηκοότητα των γονέων των ερωτώμενων. Στην Ελλάδα, η νομοθεσία επιτρέπει τον συνδυασμό εθνοτικών δεδομένων για στατιστική επεξεργασία χωρίς περιορισμούς πέρα από τη προφανή προστασία προσωπικών δεδομένων.

τον λόγο αυτό, παραθέτουμε εδώ τα στοιχεία που αφορούν την απόκτηση ιθαγένειας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ χορήγησαν ιθαγένεια σε 825 χιλιάδες άτομα το 2017. Ο αριθμός των ατόμων που απέκτησαν την ιθαγένεια ενός κράτους μέλους της ΕΕ το 2017 ήταν 825.400 , αντιστοιχώντας σε μείωση κατά 17% σε σχέση με το 2016. Η Ιταλία είχε τον υψηλότερο αριθμό προσώπων που αποκτούν την ιθαγένεια το 2017, σε 146,600 (ή το 18% της ΕΕ-28 συνολικά). Τα επόμενα υψηλότερα ποσοστά απόκτησης ιθαγένειας ήταν στο Ηνωμένο Βασίλειο (123,100.), στη Γερμανία (115,400.), Στη Γαλλία (114,300.) και στη Σουηδία (68.900).

Σε απόλυτους αριθμούς, οι μεγαλύτερες αυξήσεις σε σύγκριση με το 2016 παρατηρήθηκαν στη Σουηδία, δεδομένου ότι περισσότεροι από 7.600 περισσότεροι κάτοικοι έλαβαν Σουηδική ιθαγένεια, και στο Βέλγιο (5500). Αντίθετα, οι μεγαλύτερες μειώσεις σε απόλυτους αριθμούς παρατηρήθηκαν στην Ισπανία (84 400 λιγότερα άτομα απέκτησαν ισπανική υπηκοότητα σε σύγκριση με το 2016), ακολουθούμενη από την Ιταλία (55 000) και το Ηνωμένο Βασίλειο (26 300)¹¹.

Πίνακας: Απόκτηση ιθαγένειας ανά ομάδα προηγούμενης ιθαγενείας, 2017

Acquisitions of citizenship by group of previous citizenship, 2017										
	Total number of recipients	of which,								
		Citizens of another EU		Citizens of a non-EU country		Stateless		Unknown		
	(thousand)	(thousand)	(%)	(thousand)	(%)	(thousand)	(%)	(thousand)	(%)	
EU-28	825.4	137.8	16.7	672.8	81.5	9.1	1.1	5.8	0.7	
Belgium	37.4	10.7	28.5	26.0	69.6	0.1	0.3	0.6	1.6	
Bulgaria	0.9	0.0	1.6	0.9	95.8	0.0	0.0	0.0	2.5	
Czechia	3.5	0.7	21.5	2.7	78.0	0.0	0.0	0.0	0.5	
Denmark	7.3	1.6	22.2	5.4	74.0	0.3	3.8	0.0	0.0	
Germany	115.4	38.1	33.0	76.0	65.9	0.8	0.7	0.5	0.4	
Estonia	0.9	0.0	0.8	0.9	99.2	0.0	0.0	0.0	0.0	
Ireland	8.2	3.7	45.4	4.5	54.6	0.0	0.0	0.0	0.0	
Greece	34.3	1.0	2.9	33.3	97.1	0.0	0.0	0.0	0.0	
Spain	66.5	2.0	3.0	64.5	97.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
France	114.3	10.0	8.8	101.9	89.2	0.1	0.1	2.2	1.9	
Croatia	0.7	0.0	7.1	0.6	92.7	0.0	0.0	0.0	0.1	
Italy	146.6	10.8	7.4	135.8	92.6	0.0	0.0	0.0	0.0	
Cyprus	5.5	1.2	22.5	4.3	77.5	0.0	0.0	0.0	0.0	
Latvia	1.8	0.3	14.3	1.5	84.7	0.0	1.1	0.0	0.0	
Lithuania	0.2	0.0	0.5	0.2	80.2	0.0	19.3	0.0	0.0	
Luxembourg	5.0	3.6	72.3	1.4	27.6	0.0	0.1	0.0	0.0	
Hungary	2.8	2.0	72.7	0.8	27.3	0.0	0.0	0.0	0.0	
Malta	2.0	0.4	18.3	1.6	81.7	0.0	0.0	0.0	0.0	
Netherlands	27.7	3.6	13.2	23.6	85.5	0.4	1.3	0.0	0.1	
Austria	9.1	1.6	17.4	7.5	82.0	0.0	0.5	0.0	0.1	
Poland	4.2	0.2	4.4	4.0	95.4	0.0	0.2	0.0	0.0	
Portugal	18.0	0.7	4.1	17.3	95.9	0.0	0.0	0.0	0.0	
Romania (*)	6.8	0.0	0.4	6.5	94.9	0.0	0.0	0.3	4.7	
Slovenia	1.6	0.1	4.5	1.5	95.5	0.0	0.0	0.0	0.0	
Slovakia	0.6	0.2	33.2	0.4	66.2	0.0	0.6	0.0	0.0	
Finland	12.2	1.8	14.6	10.3	84.0	0.0	0.3	0.1	1.1	
Sweden	68.9	11.6	16.8	48.7	70.7	7.1	10.3	1.5	2.2	
United Kingdom	123.1	31.8	25.9	90.7	73.7	0.2	0.2	0.4	0.3	
Iceland	0.6	0.4	58.8	0.3	40.3	0.0	2.8	0.0	0.0	
Liechtenstein	0.1	0.0	29.3	0.1	70.7	0.0	0.0	0.0	0.0	
Norway	21.6	2.0	9.1	19.1	88.0	0.6	2.8	0.0	0.1	
Switzerland	44.9	25.1	55.9	19.8	44.0	0.0	0.1	0.0	0.0	

Note: The individual values do not add up to the total due to rounding.
(*) Estimate.
Source: Eurostat (online data codes: migr_acq)

eurostat

11 Eurostat, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migration flows: Immigration to the EU from non-member countries was 2.4 million in 2017](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_Immigration_to_the_EU_from_non-member_countries_was_2.4_million_in_2017)

Στοιχεία για το Άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Πρόσφυγας είναι ο πολίτης τρίτης χώρας ή ανιθαγενής στο πρόσωπο του οποίου πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1 Α της Σύμβασης της Γενεύης

Ανιθαγενής είναι το φυσικό πρόσωπο που πληροί τις προϋποθέσεις της Σύμβασης της Νέας Υόρκης του 1954 περί του καθεστώτος των ανιθαγενών, η οποία έχει κυρωθεί με το ν. 139/1975 (ΦΕΚ 176 Α')¹².

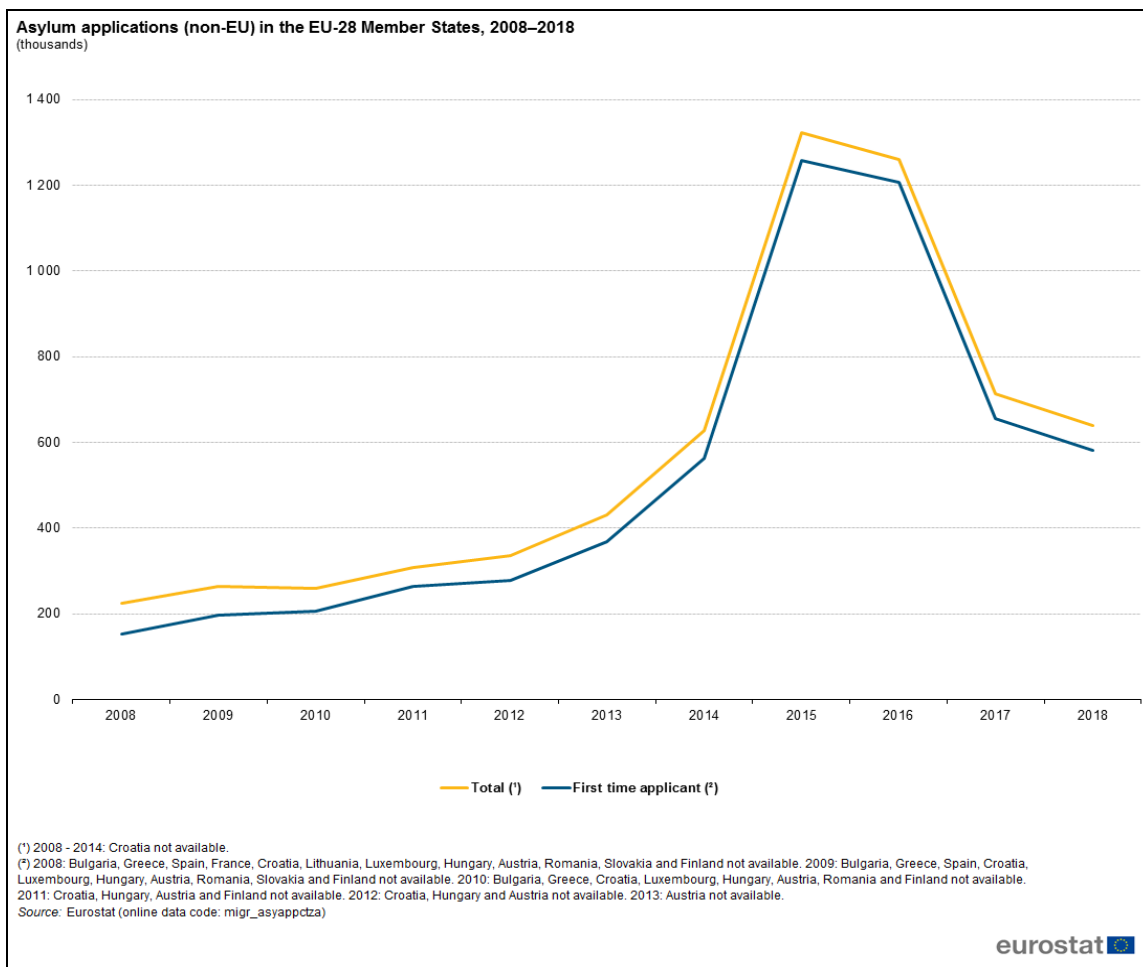
Ο αριθμός αιτήσεων ασύλου σημείωσε σταδιακή αύξηση στην ΕΕ των 27 και στη συνέχεια στην ΕΕ των 28 έως το 2012, μετά την οποία ο αριθμός των αιτούντων άσυλο αυξήθηκε με ταχύτερο ρυθμό, με 431 χιλιάδες αιτήσεις το 2013, 627 χιλιάδες το 2014 και περίπου 1,3 εκατομμύρια τόσο το 2015 και το 2016. **Το 2018, 638 χιλιάδες αιτούντες άσυλο υπέβαλαν αίτηση για διεθνή προστασία στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), 10% λιγότερο σε σύγκριση με το 2017 (712 χιλιάδες), και πάνω από το ήμισυ του αριθμού που καταγράφηκε το 2016, όταν καταγράφηκαν σχεδόν 1,3 εκατομμύρια αιτούντες άσυλο.** Ο αριθμός αυτός είναι συγκρίσιμος με το επίπεδο που καταγράφηκε το 2014, πριν από τα πικ που καταγράφηκαν το 2015 και 2016¹³.

Στην Ευρώπη: Περίπου 634.700 αιτήσεις για διεθνής προστασία κατατέθηκαν στις χώρες της Ευρώπης το 2018. Παραπάνω από ένας στους 10 αιτούντες ήταν Σύριος. Μια στις τρεις (34%) αιτήσεις έγινε δεκτή, ενώ το 40% των αιτήσεων έγιναν δεκτές την προηγούμενη χρονιά¹⁴.

¹² Βλέπε <https://www.constitutionalism.gr/2321-to-nomiko-katestws-twn-anitagenwn/>

¹³ idem

¹⁴ Πηγή: 2018 EU Asylum Trends - Key findings, διαθέσιμο εδώ: www.easo.europa.eu

Κύριες χώρες προορισμού: Γερμανία, Γαλλία και Ελλάδα

Με 162 χιλιάδες αιτούντες που καταχωρήθηκαν το 2018, η Γερμανία αντιπροσώπευε το 28% όλων των αιτούντων που κατέθεσαν αίτηση για πρώτη φορά στα κράτη μέλη της ΕΕ. Ακολούθησε η Γαλλία (110 000 ή 19%), η Ελλάδα (65 000 χιλιάδες ή 11%), η Ισπανία (53 000 ή 9%), η Ιταλία (49 000 ή 8%) και το Ηνωμένο Βασίλειο, 37 000 ή 6%).

Κύριες χώρες προέλευσης: Συρία, Αφγανιστάν, Ιράκ

Για έκτη συνεχή χρονιά, οι Σύριοι κατέθεσαν περισσότερες αιτήσεις ασύλου από κάθε άλλη υπηκοότητα: περίπου 74 800 αιτήσεις (- 24% από το 2017) υποβλήθηκαν στην ΕΕ +, και ένας στους δέκα υποψήφιους στην ΕΕ + ήταν υπήκοος της Συρίας. Οι υπήκοοι του Αφγανιστάν (45.300) και του Ιράκ (42.100) υπέβαλαν επίσης μεγάλο αριθμό αιτήσεων. Παρά το γεγονός ότι υποβλήθηκαν λιγότερες αιτήσεις σε σύγκριση με το 2017, οι τρεις πρώτες χώρες προέλευσης (Συρία, Αφγανιστάν και Ιράκ) αντιπροσώπευαν το 26% του συνόλου των αιτήσεων το 2018. Στις δέκα πρώτες χώρες προέλευσης συγκαταλέγονται επίσης το Πακιστάν (5%), το Ιράν, η Νιγηρία, η Τουρκία και η Βενεζουέλα (4% για κάθε χώρα), Αλβανία και Γεωργία (3% για κάθε χώρα).¹⁵

¹⁵ Πηγή : <https://www.easo.europa.eu/asylum-trends-overview-2018>

B. Μεταναστευτικές ροές Στην Ελλάδα

Όπως γράφουν οι Κοτζαμάνης Β. και Καρκούλη Α., «Η Ελλάδα μετά τα τέλη της δεκαετίας του 80 μεταβάλλεται από χώρα εξόδου σε χώρα εισόδου, και τα δεδομένα των τελευταίων απογραφών το επιβεβαιώνουν: Οι αλλοδαποί ανέρχονται στην απογραφή του 1981 σε 180.000 άτομα (εκ των οποίων 63% από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αποτελώντας λιγότερο από το 2% του συνολικού πληθυσμού). Μια δεκαετία αργότερα, στην απογραφή του 1991, ο πληθυσμός τους δεν μεταβάλλεται σημαντικά, αν και οι προερχόμενοι από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες¹ αποτελούν λιγότερο από το 50% του συνόλου. Στην απογραφή του 2001 όμως ο αριθμός τους υπερ-τετραπλασιάζεται², καθώς καταγράφονται πλέον 762.000 άτομα μη έχοντα την ελληνική υπηκοότητα (7% του πληθυσμού της χώρας μας που εγγίζει πλέον τα 11 εκ.), ενώ το 2011, στην τελευταία απογραφή, ο πληθυσμός τους ανέρχεται πλέον στις 912.000, αυξημένος κατά 150 χιλ. σε σχέση με το 2001»¹⁶ (Βλέπε πίνακα πιο κάτω).

Πίνακας : Ελλάδα, συνολικός πληθυσμός & πληθυσμός ατόμων με ελληνική και ξένη υπηκοότητα (επιλεγμένες χώρες) στις απογραφές 1981, 1991, 2001, 2011 (πληθυσμός σε χιλ.)¹⁷

	1981	1981	1991	1991	2001	2001	2011	2011
Υπηκοότητα	Σύνολο	(%)	Σύνολο	(%)	Σύνολο	(%)	Σύνολο	(%)
Σύνολο	9.739,6	100	10.259,9	100	10.934,1	100	10.816,3	100
Ελληνική*	9.559,0	98,2**	10.092,6	98,4**	10.171,9	93,0**	9.904,3	91,6**
Μη ελληνική	180,6	1,9**	167,3	1,6**	762,2	7,0**	912,0	8,4**
Ξένη	176,1	1,8**	166,0	1,6**	761,8	7,0**	905,3	8,4
Αδιευκρίνιστη/Χωρίς υπηκοότητα	4,5	0,1**	1,2	0,0**	0,4	0,0**	6,7	0,1
Πλέον ανεπτυγμένες χώρες	115,4	65,5***	76,3	45,9***	99,6	13,1***	90,7	7,8***
Σύνολο χωρών μελών της ΕΕ (15)	59,5	51,5	35,3	46,3	46,9	47,0	44,7	63,1
Κύπρος	19,3	16,8	14,7	19,2	17,4	17,5	14,4	20,4
Αυστραλία	7,0	6,1	6,3	8,3	8,8	8,8	1,9	2,7
Αμερικανική (ΗΠΑ)	23,7	20,5	13,9	18,3	18,1	18,2	5,8	8,2
Καναδική	4,1	3,6	4,7	6,2	6,0	6,07	1,5	2,1
Λοιπές Ανεπτυγμένες χώρες (εκτός των πρώην σοσιαλιστικών χωρών που αποτελούν μέλη της ΕΕ 27)	1,8	1,5	1,4	1,8	2,4	2,4	2,6	3,6
Βαλκάνια	5,8	3,3***	26,2	15,2***	500,2	65,7***	609,0	67,3***
Αλβανική	3,6	61,2	20,6	78,4	438,0	87,6	480,9	79,0
Βουλγαρική	0,8	13,9	2,4	9,2	35,1	7,0	75,9	12,5
Ρουμανική	0,6	10,4	1,9	7,3	22,0	4,4	46,5	7,6
Γιουγκοσλαβική (Σερβία και Μαυροβούνιο το 2001)	0,8	14,5	1,3	5,1	3,8	0,8	3,7	0,6
ΠΓΔΜ	-	-	-	-	0,7	0,2	1,5	0,3
Κροατία	-	-	-	-	0,2	0,0	0,2	0,0
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	-	-	-	-	0,3	0,1	0,3	0,1
Πρώην ανατολικές χώρες εκτός Βαλκανίων	3,6	2,1***	25,0	15,1***	51,6	6,8***	58,6	6,5***
Πολωνική	0,5	14,4	9,6	38,5	12,8	24,8	14,1	24,1
Ουγγρική	0,2	6,5	0,3	1,2	0,5	1,0	0,7	1,3
Τσεχοσλοβακική (Τσεχία και Σλοβακία στο 2001)	0,2	6,8	0,7	3,0	1,0	2,0	1,6	2,7
Ρωσική (Ε.Σ.Σ.Δ. και Ρωσική Ομοσπονδία το 2001)	1,5	41,7	12,9	51,6	17,5	34,0	13,8	23,6
Άλλες Ευρωπαϊκές πρώην σοσιαλιστικές χώρες	1,1	30,6	1,5	5,8	19,7	38,2	28,4	48,4
Λοιπές (λιγότερο ανεπτυγμένες) χώρες	51,2	29,1***	39,8***	23,9	110,3	14,5***	166,8	18,4***
Ασία	42,0	81,9	28.812	72,5	91,1	82,6	138,3	82,9
Αφρική	6,7	13,0	8.726	22,0	15,7	14,2	25,9	15,5
Αμερική	2,2	4,3	2.022	5,1	3,2	2,9	2,6	1,5
Ωκεανία	0,4	0,8	193	0,5	0,3	0,3	0,1	0,1

*Άτομα που δεν έχουν ελληνική υπηκοότητα. Οι έχοντες διπλή υπηκοότητα (ελληνική και υπηκοότητα άλλης χώρας) συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία «ελληνική»

**Ποσοστό στο συνολικό πληθυσμό της Ελλάδας

***Ποσοστό στον πληθυσμό των εκόντων δηλώσει υπηκοότητα αλλοδαπών

Με πλάγια γραμμοσειρά ποσοστό των εκόντων την υπηκοότητα Α στο σύνολο των αλλοδαπών της ομάδας αναφοράς.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφές 1981- 2011, ίδια επεξεργασία.

¹⁶ Idem.

¹⁷ Κοτζαμάνης Βύρων , Καρκούλη Αλεξάνδρα, Οι μεταναστευτικές εισροές στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία: ένταση και βασικά χαρακτηριστικά των παρατύπων εισερχομένων ως και των αιτούντων άσυλο, Δημογραφικά Νέα, Νο26, 2016, διαθέσιμο εδώ: <http://www.ldsa.gr/>

Μετανάστες πρώτης γενιάς

Το 2014, 7,3% των κατοίκων της GR γεννήθηκαν στο εξωτερικό (75% εκτός χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης)¹⁸.

Τον Σεπτέμβριο του 2011, οι πολίτες τρίτων χωρών με νόμιμα χαρτιά στην Ελλάδα ανέρχονταν σε 621.178¹⁹. Το 2016, ο αριθμός των μεταναστών που ζουν νόμιμα στη χώρα ανέρχεται στους 557.476 σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του υπουργείου Εσωτερικών. Πρόκειται για 290.044 άνδρες και 267.432 γυναίκες που είτε εργάζονται είτε τους έχει δοθεί άδεια παραμονής για ανθρωπιστικούς και άλλους λόγους είτε σπουδάζουν στην Ελλάδα.

Σε ότι αφορά τους παράτυπους μετανάστες, δεν υπάρχουν – εκ των πραγμάτων- αξιόπιστα στοιχεία. «Ο αριθμός των παράνομων μεταναστών εκτιμάται βάσει του αριθμού των απαγορευμένων εισόδων και εξόδων, των συννοριακών συλλήψεων, των απορριπτέων αιτήσεων ασύλου ή εθνικής προστασίας ή των αιτήσεων για εθνικές διαδικασίες τακτοποίησης. Στους αριθμούς αυτούς πρέπει να προστεθούν όσοι δεν υποβάλλουν αίτηση για οποιαδήποτε μορφή διεθνούς προστασίας»²⁰.

Υπάρχουν πολλές μορφές παράτυπης μετανάστευσης. Οι μετανάστες εισέρχονται σε ένα κράτος μέλος δια ξηράς, αέρος ή θαλάσσης. Κάποιοι χρησιμοποιούν ψευδή ή πλαστά έγγραφα ή οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα. Άλλοι εισέρχονται νόμιμα και στη συνέχεια "υπερβαίνουν" της νόμιμης διάρκειας παραμονής του εγγράφου. Κατά συνέπεια, είναι πολύ δύσκολο να υπάρξει σαφής εικόνα της κλίμακας της παράτυπης μετανάστευσης.

Κατά την περίοδο 2006-2016 (πίνακας), περισσότερα από 2 εκατομμύρια άτομα εισήλθαν παράνομα στην Ελλάδα (45% από αυτά το 2015) με βάση τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών και της Ελληνικής Αστυνομίας. Η κατανομή των εισερχομένων, μετά το 2010, έχει διαφοροποιηθεί σε σχέση με το παρελθόν. Συγκεκριμένα, ενώ κατά την περίοδο 2006-2010, οι χώρες που προέρχονταν από μια ευρωπαϊκή χώρα (κυρίως Αλβανία) αποτελούσαν το 50% των παράνομων εισόδων στην Ελλάδα (οικονομικοί μετανάστες στην πλειονότητα), κατά την επταετή περίοδο 2011-2017, η ο αριθμός των πολιτών από τρεις χώρες (Συρία, Ιράκ και Αφγανιστάν), όπου εξακολουθούν να υπάρχουν βίαιες συγκρούσεις, έχει αυξηθεί (από 26% το 2011 σε 75-85% το 2015-2017)²¹.

Table . Arrested for illegal entry in Greece (2006-2017)²².

Source: Ministry of Interior, Hellenic Police, Centre of Migration and Border Management, Border Protection Branch (<http://www.astynomia.gr>), own calculations.

		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		<9 /2017	
		Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)	Number	(%)
1	Syria	299	0,3	234	0,2	451	0,3	440	0,3	851	0,6	1 522	1,5	7 927	10,3	8 517	19,8	32 520	42,1	499 495	54,8	86 058	42,0	8 266	21,8
2	Afghanistan	5 260	5,5	11 611	10,3	25 577	17,5	17 828	13,9	28 299	21,4	28 528	28,7	16 584	21,6	6 412	14,9	12 901	16,7	213 267	23,4	44 260	21,6	2 322	6,1
3	Iraq	8 157	8,6	12 549	11,2	15 940	10,9	7 662	6	4 968	3,7	2 863	2,9	2 212	2,9	700	1,6	1 023	1,3	91 769	10,1	28 476	13,9	3 515	9,3
4	Pakistan	3 350	3,5	2 834	2,5	5 512	3,8	4 854	3,8	8 830	6,7	19 975	20,1	11 136	14,5	3 982	9,3	3 621	4,7	27 261	3,0	13 460	6,6	6 473	17,1
5	Iran	1 059	1,1	515	0,5	700	0,5	507	0,4	1 133	0,9	959	1,0	692	0,9	317	0,7	245	0,3	23 155	2,5	6 173	3,0	740	1,9
6	Algeria, Morocco, Tunisia	716	0,8	352	0,3	432	0,3	638	0,5	9 969	7,5	9 898	10,0	7 428	9,7	980	2,3	502	0,7	9 533	1,0	3 357	1,6	1 356	3,6
7	Asia (except 1-5)	8 178	8,6	9 691	8,6	13 453	9,2	18 456	14,4	15 259	11,5	12 605	12,7	12 378	16,1	3 253	7,6	3 436	4,5	17 155	1,9	23 036	11,2	15 278	40,3
8	Africa (except 6)	4 149	4,4	5 505	4,9	9 813	6,7	10 335	8,1	10 804	8,2	9 339	9,4	6 564	8,5	2 850	6,6	5 445	7,1	11 519	1,3				
9	Europe	63 011	66,2	68 345	60,8	74 045	50,6	65 026	50,7	51 151	38,6	12 436	12,5	11 256	14,6	15 832	36,8	17 256	22,4	17 606	1,9				
10	Others	1 060	1,1	728	0,6	414	0,3	399	0,3	1 260	1,0	1 243	1,3	701	0,9	159	0,4	214	0,3	711	0,1				
Total		95 239	100,0	112 364	100,0	146 337	100,0	128 154	98	132 524	100,0	99 368	100,0	76 878	100,0	43 002	100,0	77 163	100,0	911 471	100,0	204 820	100,0	37 950	100,0

Η Δεύτερη γενιά

Η Νομοθεσία

Η ψήφιση του νόμου 3838/10 «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών» παρέχει για πρώτη φορά, δια της τροποποίησης του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, το δικαίωμα κτήσης της Ελληνικής ιθαγένειας για τα παιδιά των μεταναστών (τη λεγόμενη «δεύτερη γενιά»), είτε από τη γέννησή τους και εφόσον οι γονείς τους διαμένουν μόνιμα και νόμιμα στην χώρα επί πέντε τουλάχιστον συνεχή έτη, είτε κατόπιν επιτυχούς ολοκλήρωσης της παρακολούθησης έξι τουλάχιστον τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα 23.

Ο νόμος αυτός προκάλεσε πολιτικές συγκρούσεις στη χώρα που οδήγησαν στην απόφαση του ΣτΕ που, τον Φεβρουάριο 2013, έκρινε αντισυνταγματικές τις διατάξεις που αφορούσαν την δεύτερη γενιά.

Στο μεσοδιάστημα όσα παιδιά δεν είχαν καταφέρει να υπαχθούν στις διατάξεις του 3838/10 είχαν ως μοναδική προστασία τη δυνατότητα για υπαγωγή στην κατηγορία των ανθρωπιστικών λόγων εφόσον είχαν γεννηθεί ή φοιτήσει για 6 χρόνια στην ελληνική εκπαίδευση (νόμος 3907/11).

Ο νόμος 4332 ψηφίστηκε τον Ιούλιο του 2015, δίνοντας πρόσβαση στην ελληνική ιθαγένεια στα παιδιά των μεταναστών που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στην Ελλάδα.

Συμφώνα με τον Νόμο 4332, «η Άδεια για δεύτερη γενιά χορηγείται σε ενήλικες πολίτες τρίτων χωρών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα ή έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς έξι τάξεις ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα, πριν την ενηλικίωσή τους και διαμένουν νόμιμα στη χώρα, χορηγείται, εφόσον προσκομιστούν τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, άδεια διαμονής πενταετούς διάρκειας η οποία παρέχει στον κάτοχό της τα δικαιώματα του άρθρου 98 του παρόντος Κώδικα». Η άδεια διαμονής ανανεώνεται για πέντε έτη, κάθε φορά με μόνη υποχρέωση την προσκόμιση της προηγούμενης άδειας διαμονής.

Η εν λόγω άδεια, μπορεί να ανανεώνεται, υπό τους όρους του παρόντος Κώδικα, οποτεδήποτε κατά το διάστημα ισχύος της, για την υπαγωγή στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος. Η άδεια διαμονής ανακαλείται ή δεν ανανεώνεται, εάν συντρέχουν στο πρόσωπο του κατόχου οι λόγοι που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 94 του παρόντος Κώδικα.

Τα δεδομένα

Ο Πίνακας ποιο κάτω αποτυπώνει τις μεταβολές στους αριθμούς απόδοσης της Ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Εσωτερικών²⁴.

²³ Επίσης παρέχει για πρώτη φορά, σε ορισμένες κατηγορίες νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, καθώς και στους ομογενείς, του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι (για θέσεις δημοτικών συμβούλων) στις τοπικές εκλογές. Η πρόβλεψη αυτή ήδη εφαρμόστηκε στις πρόσφατες εκλογές για την Τοπική Αυτοδιοίκηση (Νοέμβριος 2010).

²⁴ <https://www.tovima.gr/files/1/2012/07/16/nomosallodapoi.pdf>

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤ/ΝΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ 2011								
	ΕΤΟΣ	ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ		ΑΛΛΟΓΕΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	ΑΠΟΡΡΙΨΕΙΣ	ΑΝΑΚΛΗΣΕΙΣ ΛΟΓΩ ΜΗ ΟΡΚΩΜΟΣΙΑΣ
			N.383877		N.3838			
1	2000	464		543		1.007		
2	2001	690		1.084		1.774		
3	2002	445		1.696		2.141		
4	2003	528		1.368		1.896		
5	2004	464		806		1.270		
6	2005	545		1.313		1.858		
7	2006	570		1.348		1.918		
8	2007	5.823		1.071		6.894	125	
9	2008	9.946		898		10.844	132	
10	2009	12.354		612		12.966	60	37
11	2010	6.162		375		6.537	68	12
12	2011	5.069	4	707	83	5.863	102	1
	ΣΥΝΟΛΟ	43.060	4	11.821	83	54.968	471	50

Από στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών²⁵, προκύπτει ότι *από το Μάρτιο του 2010 μέχρι τον Απρίλιο του 2018 έχουν κατατεθεί 113,724 αιτήσεις κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας με γέννηση/φοίτηση* σε όλη την Ελλάδα. Στον αριθμό αυτό συμπεριλαμβάνονται οι αιτήσεις με τον προηγούμενο νόμο 3838/10 καθώς και με τον 4332/15. Από αυτές τις αιτήσεις, τον Απρίλιο 2018 είχαν διεκπεραιωθεί το 73%”²⁶.

Στις 31/12/2018, Οι αλλοδαποί που ζουν στην Ελλάδα με άδειες δεύτερης γενιάς σε ισχύει Ελλάδα ανέρχονται στους **28.873**. Ωστόσο, δεν γνωρίζουμε πόσοι είναι οι αλλοδαποί δεύτερης γενιάς που δεν διαθέτουν άδεια παραμονής λόγω οικονομικών ή άλλων δυσχερών.

Πρόσφυγες και Ανιθαγενείς

Στην Ελλάδα «Η Υπηρεσία Ασύλου κατέγραψε 58.661 αιτήσεις ασύλου το 2017. Ο αριθμός των αιτήσεων που υποβλήθηκαν στην Υπηρεσία Ασύλου αυξήθηκε κατά 15% σε σχέση με το 2016. **Η Ελλάδα δέχτηκε το 8,5% από το σύνολο των αιτήσεων που υποβλήθηκαν στην ΕΕ, ενώ ήταν η χώρα που έλαβε τις περισσότερες αιτήσεις ασύλου κατ’ αναλογία του πληθυσμού της** (5.295 αιτήσεις ανά 1.000.000 κατοίκους).²⁷ Το 2017, οι πολίτες Συρίας συνεχίζουν να είναι η πιο πολυπληθής ομάδα αιτούντων άσυλο με 16.396 αιτήσεις²⁸. Αντίστοιχα, σημειώθηκε σημαντική

²⁵ ως απάντηση σε κοινοβουλευτική ερώτηση υπ’ αριθμ. πρωτ. 5237/19-04-2018. Τα στοιχεία είναι διαθέσιμα εδώ: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/10722178.pdf>

²⁶ <https://g2red.org/el/announcement-on-the-3-years-since-the-voting-of-the-citizenship-law-for-the-second-generation/>

²⁷ Στατιστική Υπηρεσία, «Ασυλο στα κράτη μέλη της ΕΕ», 47/2018, 20 Μαρτίου 2018, διαθέσιμο εδώ: <https://bit.ly/2u9hZMU>.

²⁸ Υπηρεσία Ασύλου, «Το έργο της Υπηρεσίας Ασύλου το 2017», 25 Ιανουαρίου 2018, διαθέσιμο εδώ: <http://bit.ly/2BsCDGd>.

αύξηση των αιτήσεων ασύλου που κατατέθηκαν από πολίτες Τουρκίας. (1.827 το 2017 σε σύγκριση με 189 το 2016)»²⁹.

Στην Ελλάδα όπως και σε άλλες χώρες, το ζήτημα της αναγνώρισης της ιδιότητας του πρόσφυγα είναι και πολιτικό. Μια κυβέρνηση φιλική προς την εξουσία της χώρας προέλευσης δεν δίνει το άσυλο, ή διαλέγει αντ' αυτού να χορηγήσει άδειες παραμονής. Βλέπε παράδειγμα της Γαλλίας με Ρουμανία. Επίσης, η Πολιτεία μπορεί να χορηγεί άδειες παραμονής αντί για αναγνώριση άσυλο για διευκόλυνση των δομών επεξεργασίας των αιτήσεων. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα βλέπε άρθρο Καθημερινή διάταξη με άδεια για εξαιρετικούς λόγους.

Λόγω της συμφωνίας ΕΕ Τουρκίας (Μάρτιος 2016)³¹, οι περίπου 60.000 αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα δεν μπορούν πλέον να ταξιδεύουν νόμιμα στην υπόλοιπη Ευρώπη. Έτσι, οι περισσότεροι θα παραμείνουν πιθανότατα στη χώρα.

Κατά συνέπεια, η ένταξη είναι το κλειδί για να εξασφαλιστεί ότι θα οικοδομήσουν επιτυχημένες ζωές στην Ελλάδα, μια διαδικασία μακροχρόνια και δύσκολη σε οποιαδήποτε χώρα, και κυρίως στην Ελλάδα λόγω των οικονομικών δυσκολιών που χαρακτηρίζουν τη χώρα τα τελευταία χρόνια.

Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα είναι τα ακόλουθα³²:

- μπορούν να μείνουν νόμιμα στην Ελλάδα μέχρι να λάβει η Υπηρεσία Ασύλου απόφαση για την υπόθεσή τους. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούν να επιστραφούν παρά τη βούλησή τους, σε άλλη χώρα, όσο θα περιμένουν την απόφαση.
- Τα παιδιά μπορούν να φοιτούν στο σχολείο.
- Για το διάστημα που έχουν το δελτίο προκαταγραφής τους, μπορούν να μετακινούνται ελεύθερα εντός της Ελλάδας, αλλά δεν θα μπορούν να μεταβούν σε άλλη χώρα.
- Το ελληνικό κράτος τους παρέχει κατάλυμα σε κέντρο υποδοχής της ενδοχώρας. Δεν χρειάζεται να πληρώσουν ενοίκιο εκεί. Δεν μπορούν να επιλέξουν ποιο κέντρο υποδοχής θα τους παρέχει το κράτος. Δεν είναι υποχρεωμένοι να μείνουν εκεί, εάν δεν θέλουν.
- Έχουν πρόσβαση σε βασική υγειονομική περίθαλψη, αλλά μπορεί να χρειαστεί να πληρώσουν ελάχιστη συμμετοχή για ορισμένες πιο προηγμένες υπηρεσίες.
- Αν και έχουν προκαταγραφεί, δεν έχουν το δικαίωμα να εργαστούν στην Ελλάδα. Αφού καταγραφούν πλήρως έχουν το δικαίωμα να εργαστούν στην Ελλάδα. Εάν εργαστούν, πρέπει να πληρώνουν φόρους στο ελληνικό κράτος.
- πρέπει να σεβαστούν και να τηρούν τους νόμους της χώρας. Η παράβαση της εθνικής νομοθεσίας μπορεί να οδηγήσει σε αναστολή των δικαιωμάτων που έχουν ως αιτών άσυλο.
- πρέπει να συνεργάσουν με τις Αρχές που εξετάζουν την αίτησή τους.

²⁹ Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Μάρτιος 2018, διαθέσιμο εδώ: <https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/aida2017.docx>

³⁰ Βλέπε επίσης Data: <http://www.europeanmigrationlaw.eu/fr/articles/donnees/relocalisation-des-demandeurs-dasile-depuis-la-grece-et-litalie.html> . Για στοιχεία που αφορούν μόνο την Ελλάδα: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>. Για Μεσόγειο <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean?id=248>

³¹ Για το κείμενο της συμφωνίας, βλέπε Ευρωπαϊκό Συμβούλιο <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> . Η Κοινή Δήλωση που θεσπίστηκε στην ελληνική νομοθεσία με τον Ν. 4375/2016 τον Απρίλιο του 2016, ο οποίος τροποποιήθηκε τον Ιούνιο του 2016 και εν νέου τον Μάρτιο και τον Αύγουστο του 2017.

³² Πηγή: <https://help.unhcr.org/greece/el/rights-and-duties/rights-and-duties-of-asylum-seekers/>.

- πρέπει να ενημερώνουν το Γραφείο Ασύλου κάθε φορά που αλλάζουν διεύθυνση ή αριθμό τηλεφώνου.

Εάν χορηγηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα ή του δικαιούχου επικουρικής προστασίας στην Ελλάδα, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους είναι τα ακόλουθα³³:

- Διατηρούν όλα τα δικαιώματα και τα καθήκοντα που είχαν ως αιτούντες άσυλο.
- λαμβάνουν άδεια διαμονής, η οποία θα ισχύει για τρία χρόνια.
- Μπορούν να κάνουν αίτηση για ταξιδιωτικό έγγραφο που τους επιτρέπει να επισκεφθούν άλλες χώρες ως τουρίστες. Δεν μπορούν να μείνουν σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα για περισσότερο από 90 ημέρες.
- Μπορούν να υποβάλουν αίτηση για μακροπρόθεσμη άδεια διαμονής, εφόσον συμπληρώσουν 5 χρόνια νόμιμης και διαρκούς παραμονής στη χώρα και πληρούν όλες τις προϋποθέσεις.
- έχουν πρόσβαση σε πολύ ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών υπηρεσιών, όπως σχολεία, πανεπιστήμια και προγράμματα κατάρτισης.
- Έχουν το δικαίωμα να ασκήσουν ελεύθερο επάγγελμα, να εργαστούν ως ελεύθεροι επαγγελματίες, ή να ανοίξουν τη δική τους επιχείρηση.
- Έχουν πρόσβαση σε παροχές κοινωνικής πρόνοιας με τους όρους που ισχύουν για τους Έλληνες πολίτες.
- Αν είναι αναγνωρισμένος πρόσφυγας, έχουν το δικαίωμα να επανενωθούν με τα μέλη της οικογένειάς τους που είναι στη χώρα καταγωγής τους ή σε άλλη τρίτη χώρα (αν είναι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας δεν έχουν αυτό το δικαίωμα).
- Μπορούν να υποβάλουν αίτηση για ελληνική υπηκοότητα, αφού έχουν ζήσει νόμιμα τουλάχιστον για 3 συνεχόμενα χρόνια στη χώρα αν είναι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και 7 χρόνια αν είναι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας, εφόσον πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις κοινωνικής ένταξης, που προβλέπονται από το νόμο.

Γ. Συμμετοχή στα κοινά και πολιτική ένταξη

Τα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα είναι παραδοσιακά εκείνα που αποσκοπούν στην προστασία των ατόμων από το κράτος. Επιβάλλουν στο κράτος την υποχρέωση της μη-παρέμβασης σε σχέση με αυτές τις ελευθερίες. Αυτά τα δικαιώματα είναι γενικά άμεσα εφαρμόσιμα, δηλαδή εφαρμόζονται χωρίς την ανάγκη επιβολής. Ωστόσο, τα δικαιώματα αυτά απαιτούν όλο και περισσότερο θεσμικές παρεμβάσεις εκ μέρους του κράτους ή άλλων οργανισμών- για την προστασία τους.

Ορισμένα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα ψήφου, έχουν καθαρά πολιτικό χαρακτήρα, καθώς εγγυώνται στους ιδιώτες την δυνατότητα να συμμετέχουν στη διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων της χώρας τους. Άλλα δικαιώματα είναι καθαρά ατομικά/προσωπικά, όπως το δικαίωμα γάμου ή εθνικότητα, καθώς σχετίζονται με την προσωπική κατάσταση ενός ατόμου. Πολλά από αυτά τα δικαιώματα, ωστόσο, ανήκουν και στις δύο κατηγορίες.

Τα κύρια πολιτικά και ατομικά δικαιώματα είναι τα ακόλουθα:

- Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας
- την ελευθερία του συνέρχεσθαι, του συνεταιρίζεσθαι και της ειρηνικής συνέλευσης
- το δικαίωμα του εκλέγειν, του εκλέγεσθαι και της ισότιμης προσβάσεως σε δημόσιο αξίωμα

³³ Idem.

- το δικαίωμα σε μια δίκαιη δίκη
- την απαγόρευση της σκλαβιάς
- το δικαίωμα στην ελευθερία μετακινήσεως και στην ασφάλεια
- το δικαίωμα στην προσωπική ζωή
- το δικαίωμα στην ιδιοκτησία
- το δικαίωμα στην ιθαγένεια
- το δικαίωμα στον γάμο

Η συμμετοχή στα κοινά χρησιμοποιείται ως δείκτης ένταξης σε μια ομάδα / κοινότητα/ χώρα κλπ. Καταγράφεται ως τυπική και ως άτυπη (Non-formal). Η πολιτική συμμετοχή (δικαίωμα ψήφου και εκλέγεσθε) αποτελεί μέρος της τυπικής συμμετοχής στα κοινά.

«Ως ανεπίσημη/ατυπη («Non formal») πολιτική συμμετοχή νοείται η συμμετοχή σε πολιτικές υποθέσεις μέσω μη επίσημων μέσων, όπως οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, συμβουλευτικά όργανα, κοινοτικές οργανώσεις, κινήματα λαϊκής βάσης κ.λπ.»^{34 35}

Σύμφωνα με το **IMISCOE**³⁶ τρία είναι τα κύρια στοιχεία της συμμετοχής των μεταναστών στα κοινά (public affairs):

α. Η συμμετοχή (συμβατικά και μη συμβατικά –formal/informal)- στη διαχείριση των υποθέσεων μιας συγκεκριμένης κοινότητας

β. η Κινητοποίηση = διαδικασία οικοδόμησης συλλογικών φορέων και συλλογικών ταυτοτήτων που θα συμμετέχουν στη αντιπροσώπευση και διαχείριση των υποθέσεων μιας συγκεκριμένης κοινότητας— δηλαδή η προεργασία για συμμετοχή

γ. η αντιπροσώπευση (όχι μόνο το σύστημα με το οποίο μια κοινότητα επιλέγει μια νόμιμη ομάδα ανθρώπων για να διαχειριστεί τις υποθέσεις της, αλλά και τα αποτελέσματα αυτού του συστήματος – ο βαθμός στον οποίο αυτή η ομάδα ανθρώπων και οι απόψεις τους είναι νόμιμη αντανάκλαση της κοινότητας

Οι δραστηριότητες αυτές κυμαίνονται τουλάχιστον από την πολιτογράφηση έως την επίσημη συμμετοχή (εθελοντισμός, συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις, πολιτικά κόμματα, ψηφοφορία, διαβούλευση, εκλεγμένο γραφείο) και άτυπη συμμετοχή (petitions, διαμαρτυρίες και οργάνωση της κοινότητας). Η συμμετοχή, η κινητοποίηση και η εκπροσώπηση είναι μια δυναμική διαδικασία που μπορεί να μετρηθεί:

- Σε πολλές διαστάσεις (δηλ. σε μια συνδικαλιστική οργάνωση αλλά όχι σε ένα πολιτικό κόμμα)
- Σε ατομικό, ομαδικό και κοινωνικό επίπεδο.
- Σε ένα ορισμένο πλαίσιο (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές).
- μέσα στο χρόνο (όχι μία στιγμή σε αλλά διαφορετικά στάδια)
- Σε πολλές κατευθύνσεις (που κινούνται προς ή απομακρύνονται από τα αντίστοιχα αποτελέσματα με τους πολίτες της χώρας υποδοχής)³⁷.

³⁴ Source: International IDEA, p.31.

³⁵ Για μια ματιά στα δικαιώματα των μεταναστών στην Ευρώπη, βλέπε το Migration Integration Policy MIPEX), (βάση δεδομένων για τις πολιτικές ένταξης των μεταναστών στις χώρες του ΟΑΣΕ). Τα στοιχεία είναι διαθέσιμα εδώ: <http://www.mipex.eu/political-participation>

³⁶ International Migration, Integration and Social Cohesion Network

Η νομοθεσία, όπως άλλωστε και η νόμιμη ή μη παραμονή στη χώρα, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες συμμετοχής ή μη στα κοινά – βλέπε βιβλιογραφία πιο κάτω. Ωστόσο, δεν αρκούν για τη μέτρηση της πολιτικής ένταξης / συμμετοχικότητας.

Πέρα από τις τυπικές (formal) μορφές συμμετοχής στα κοινά, χρειάζεται να καταγραφούν και οι άτυπες (non-formal, informal, non-conventional participation στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία) μορφές συμμετοχής.

Βιβλιογραφία για την πολιτική συμμετοχή.

Υπάρχει βιβλιογραφία και έρευνα σχετικά με την ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα και στην αγορά εργασίας, παραδοσιακοί δείκτες ένταξης ή μη στη χώρα υποδοχής (βλέπε βιβλιογραφία). Αντιθέτως, δεν υπάρχει επαρκής έρευνα σε ότι αφορά την πολιτική ένταξη (βλέπε βιβλιογραφία). Ωστόσο, η συμμετοχικότητα στα πολιτικά κοινά (domestic politics) της χώρας υποδοχής είναι τουλάχιστον εξίσου σημαντική ως δείκτης ένταξης σε δημοκρατικές χώρες, αλλά και ως δείκτης μιας υγιούς δημοκρατίας (βλέπε Verba et al. 1995, και Fox and Lawless, 2005)

Όπως κάθε έννοια στις κοινωνικές επιστήμες, η έννοια της «πολιτικής συμμετοχής» επιδέχεται πολλών ορισμών. Σύμφωνα με τον Verba Sidney³⁸, "Με την πολιτική συμμετοχή αναφερόμαστε σε εκείνες τις νομικές πράξεις που έχουν ως σκοπό, έμεσα ή άμεσα, την επιλογή πολιτικού προσωπικού και / ή των ενεργειών αυτού του προσωπικού".

Ωστόσο, άλλοι υποστηρίζουν ότι ο περιορισμός της «πολιτικής συμμετοχής» εντός αυτών των ορίων (δηλαδή της εκλογικής πολιτικής) αποκλείει μια ευρεία ποικιλία δραστηριοτήτων που όμως θα πρέπει να θεωρηθεί ως πολιτική συμμετοχή.

Η συμμετοχή σε πολιτικές πορείες, οι απεργίες πείνας, η εκτύπωση και διανομή ιδεολογικών περιοδικών, φυλλαδίων ή άλλων εντυπων, και άλλες μορφές ακτιβισμού εκφράζουν και αυτά μια εξίσου σημαντική «πολιτική συμμετοχή», από την «πράξη της ψηφοφορίας».

Έτσι, η έννοια της «πολιτικής συμμετοχής» επιδέχεται όλο και περισσότερο μιας εννοιολογικής αλλαγής, από έναν ορισμό παραδοσιακά επικεντρωμένο στην ψηφοφορία και την πράξη της ψηφοφορίας, προς μια πιο σύνθετη αντίληψη της σημερινής πολιτικής συμμετοχής.

Μελέτες και έρευνες³⁹ που έχουν γίνει στον τομέα της καταγραφής της πολιτικής συμμετοχής των αλλοδαπών δείχνουν ότι⁴⁰:

Σε ότι αφορά την πολιτική συμμετοχή με την στενή έννοια, οι εγγραφές των ψηφοφόρων στις λίστες ψηφοφόρων και τα ποσοστά συμμετοχής των μεταναστών σε εκλογές είναι γενικά χαμηλότερα από ό, τι για τους πολίτες της χώρας υποδοχής. Μία υπόθεση εργασίας θα μπορούσε να είναι το γεγονός ότι

³⁷ Office for Democratic Institutions and Human Rights, Migrant political participation: a review of policies and integration results in the OSCE region, Research Paper, Warsaw, December 2017, σελίδα 4, 5. <https://www.osce.org/odihr/367936?download=true>

^{38 38} Sidney Verba, (1987) Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison, University of Chicago Press (Revised edition)

³⁹ Aleksynska "Civic participation of immigrants in Europe: Assimilation, origin, and destination country effects." European Journal of Political Economy, Volume 27, Issue 3, September 2011, p. 566–585, Thorkelson 2015, Bilgili et al. 2015

⁴⁰ <http://www.mipex.eu/political-participation>

οι μετανάστες των τελευταίων δεκαετιών είναι κυρίως πρόσφυγες, σε αντίθεση με τους μετανάστες του 50 και του 60 όπου αποτελούσαν κυρίως εργατικό δυναμικό, και μάλιστα ευπρόσδεκτο, για την ανοικοδόμηση της μεταπολεμικής Ευρώπης⁴¹. Φαίνεται ωστόσο ότι η συμμετοχή τους συχνά αυξάνεται καθώς περνούν περισσότερο χρόνο στη χώρα υποδοχής και αποκτούν την υπηκοότητα.

Οι ψηφοφόροι μετανάστες τείνουν επίσης να ψηφίζουν και να συμμετέχουν σε mainstream πολιτικά κόμματα.

Οι λίγες υπάρχουσες έρευνες σχετικά με την πολιτική συμμετοχή δείχνουν πως οι στοχοθετημένες πολιτικές και η απόκτηση της υπηκοότητας ενδέχεται να αυξήσουν τα ποσοστά συμμετοχής για ορισμένες ομάδες μεταναστών.

Το δικαίωμα ψήφου και του εκλέγεσθε σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Το δικαίωμα του εκλέγειν χτίστηκε ιστορικά ως συνέπεια της υπηκοότητας (citizenship - citoyenneté), η οποία με τη σειρά της αναφέρεται στην εθνικότητα (nationality - nationalité)⁴². Το δικαίωμα του εκλέγειν λοιπόν είναι παραδοσιακά ζήτημα εθνικότητας και όχι εδαφικότητας, πράγμα που σημαίνει ότι οι αλλοδαποί που κατοικούν στο εθνικό έδαφος δεν ψηφίζουν⁴³.

Μέχρι στιγμής, Η ΕΕ απαιτεί από τα κράτη μέλη να χορηγούν καθεστώς επί μακρόν διαμένοντος σε υπηκόους τρίτων χωρών που έχουν διαμείνει επί πέντε συνεχή έτη στην επικράτειά τους. Το καθεστώς αυτό προβλέπει την ίση μεταχείριση των υπηκόων σε τομείς όπως οι συνθήκες εργασίας και απασχόλησης, η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση, η κοινωνική προστασία, η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και του της συμμετοχής σε οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών. Ωστόσο, Τα δικαιώματα της ψήφου και του εκλέγεσθε δεν επηρεάζονται από την παρούσα οδηγία, και παραμένουν στην εθνική δικαιοδοσία του κάθε μέλους της ευρωπαϊκής κοινότητας.

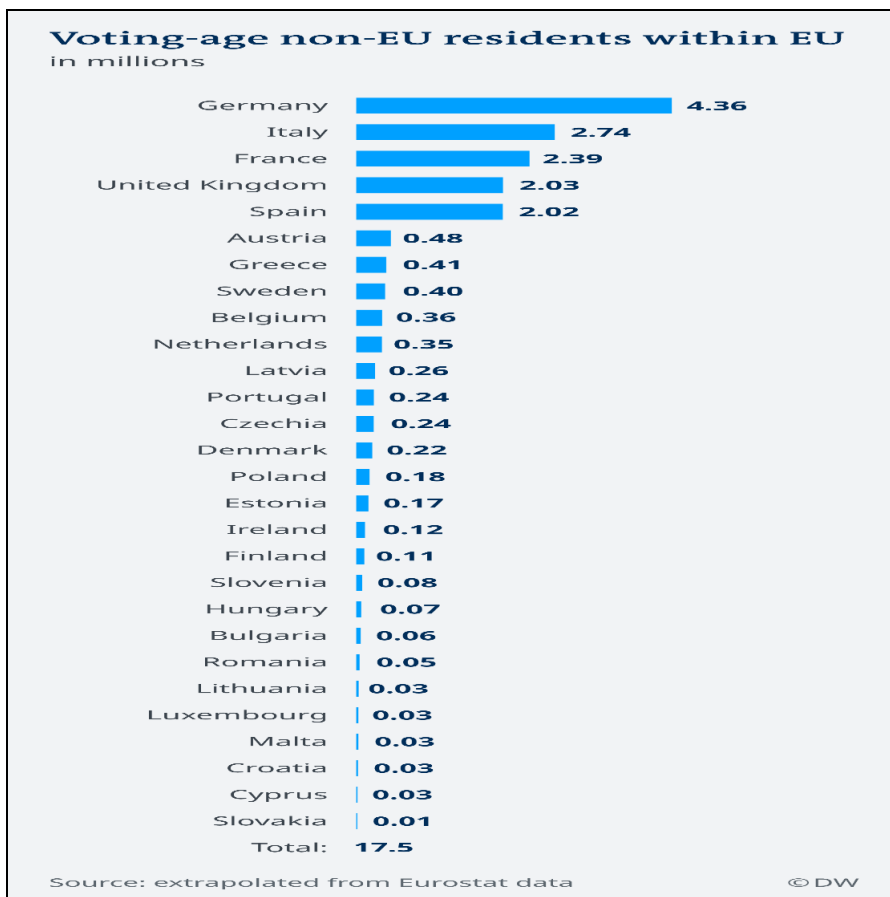
Αριθμός αλλοδαπών τρίτων χωρών που διαμένουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε ηλικία που επιτρέπεται η ψήφος⁴⁴:

⁴¹ Adamson Göran, immigrants and political participation – background, theory, and empirical suggestions, FRA, διαθέσιμο εδώ: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/221-Immigrants_and_political_participation_2006.pdf

⁴² Ένα κοινωνιολογικό φαινόμενο είναι το αποτέλεσμα μιας ιστορίας και δεν μπορεί να γίνει κατανοητό χωρίς αυτή: για το σκοπό αυτό, ο κοινωνιολόγος χρειάζεται να γίνεται και ιστορικός. Για μια κοινωνιολογικο-ιστορική ανάλυση για το θέμα της εθνικότητας, της υπηκοότητας, βλέπε Dominique Schnapper, «La Communauté des citoyens», 2003), όπου ο συγγραφέας δείχνει πως οι ιστορικές παραδόσεις διαφόρων χωρών της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής εξηγούν τις διαφορές μεταξύ των αντίστοιχων αντιλήψεων εθνότητας και ιθαγένειας.

⁴³ <https://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/citoyen/participation/voter/droit-vote/etrangers-ont-ils-droit-vote.html>

⁴⁴ Πηγή: <https://www.dw.com/en/european-election-sidelines-175-million-non-eu-residents/a-48854693>

Μέχρι στιγμής, 15 χώρες έχουν εκχωρήσει το δικαίωμα ψήφου, και μερικές φορές το δικαίωμα του εκλέγεσθε, σε αλλοδαπούς τρίτων χωρών για τις τοπικές, περιφερικές ή εθνικές εκλογές. 11 χώρες αρνούνται να εγκρίνουν αυτά τα δικαιώματα, ενώ άλλα κράτη μέλη υιοθέτησαν μια ενδιάμεση στάση.

Από το 1992, η Ιρλανδία επιτρέπει σε όλους τους αλλοδαπούς να ψηφίζουν αλλά και να εκπροσωπούν τους ψηφοφόρους της χώρας στις τοπικές εκλογές municipals, χωρίς ελάχιστη διάρκεια νόμιμης διαμονής, υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους γηγενείς.

Η Σουηδία, η Δανία, η Ολλανδία, η Φινλανδία, το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο, η Εσθονία, η Σλοβενία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία και η Σλοβακία έχουν εκχωρήσει το δικαίωμα ψήφου σε όλους τους αλλοδαπούς που ζουν στο έδαφος τους για χρονική περίοδο μεταξύ 2 και 5 ετών, ανάλογα με τη χώρα.

Στην Ισλανδία και στην Νορβηγία μπορούν να ψηφίζουν όσοι διαμένουν νόμιμα στη χώρα χωρίς προϋπόθεση διάρκειας διαμονής.

Η Ισπανία και η Πορτογαλία χορηγούν δικαίωμα ψήφου σε υπηκόους ορισμένων χωρών, ιδίως στις πρώην αποικίες τους, υπό την προϋπόθεση αμοιβαιότητας και διάρκειας διαμονής στη χώρα. Το Ηνωμένο Βασίλειο επιτρέπει στους πολίτες της Κοινοπολιτείας (54 κράτη μέλη) και στους ιρλανδούς πολίτες να συμμετέχουν (εκλέγειν και εκλέγεσθε) σε όλες τις εκλογές, τοπικές και εθνικές.

Οι αλλοδαποί με δικαίωμα ψήφου μπορούν επίσης να θέσουν υποψηφιότητα για τα δημοτικά συμβούλια της Δανίας, της Ισπανίας, του Λουξεμβούργου, της Ολλανδίας, της Πορτογαλίας, της Σουηδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

Η Τσεχική Δημοκρατία και η Μάλτα έχουν διαπραγματευτεί τη δυνατότητα και έχουν αποκτήσει το δικαίωμα να συνάψουν διμερείς συμφωνίες για να επιτρέψουν το δικαίωμα ψήφου μόνο σε ορισμένους υπηκόους, αλλά δεν έχουν κάνει χρήση αυτού του δικαιώματος.

Τέλος, 11 χώρες όπως η Αυστρία, η Ιταλία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Βουλγαρία, η Κροατία, η Λετονία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Ελλάδα και η Κύπρος αντιτίθενται στο δικαίωμα ψήφου σε αλλοδαπούς που δεν είναι πολίτες Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴⁵.

Voting rights for third-country nationals in EU-member states Political rights, 2007⁴⁶	EU Member States
No local voting rights	Austria, Cyprus, Czech Republic, France, Germany, Greece, Hungary, Italy, Latvia, Lithuania, Luxemburg, Poland
Granting of voting rights but not of the right to stand as candidate	Belgium, Estonia
Full voting rights at the local level conditional to the fulfilment of special requirements (such as principle of reciprocity, or citizens from certain counties i.e. belonging to the Commonwealth, etc).	Denmark, Finland, Ireland, Netherlands, Malta, Portugal, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, UK

Η Νομοθεσία στην Ελλάδα

Το άρθρο 5 παρ. 1 Συντάγματος θεμελιώνει τη γενική ελευθερία του ανθρώπου, και αφορά αδιαφοροποίητα τόσο τους ημεδαπούς όσο και τους αλλοδαπούς: «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας...»⁴⁷. Επίσης, το Σύνταγμα «περιλαμβάνει κανόνες που αφορούν ευθέως τους αλλοδαπούς. Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 5 παρ. 2 : «Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων».

Ωστόσο, ο κανόνας της καθολικής εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων επιδέχεται εξαιρέσεων, οι οποίες διαβαθμίζονται ανάλογα με τον προέχοντα χαρακτήρα του θεμελιώδους δικαιώματος ως ατομικού, κοινωνικού ή πολιτικού. Πράγματι, στις δύο τελευταίες κατηγορίες η ελληνική ιθαγένεια αποτελεί συχνά προϋπόθεση για πλήρη συνταγματική προστασία.

Εξάλλου, για ορισμένα ατομικά δικαιώματα το Σύνταγμα επιφυλάσσει την προστασία τους μόνον στους Έλληνες πολίτες. Η σημαντικότερη εξαίρεση είναι η αρχή της ισότητας, η οποία επιφυλάσσεται στους Έλληνες σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 («Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου»).

Το Σύνταγμα αναφέρει ακόμη ρητά ως υποκείμενα ατομικών δικαιωμάτων τους Έλληνες πολίτες στις περιπτώσεις των άρθρων 5 παρ. 4 (ελεύθερη κίνηση και εγκατάσταση στη Χώρα και ελεύθερη είσοδος και έξοδος από αυτήν), 11 παρ. 1 (ελευθερία της συνάθροισης) και 12 παρ. 1 Συντ. (δικαίωμα σύστασης ενώσεων).

Το Σύνταγμα αναγνωρίζει σειρά πολιτικών δικαιωμάτων μόνον για τους ημεδαπούς. Εκτός από την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, που αφορά αποκλειστικά το «Λαό» (άρθρο 1 παρ. 2 και 3 Συντ.), το συνταγματικό κείμενο επιφυλάσσει ακόμη για τους έλληνες πολίτες το δικαίωμα πρόσβασης σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες (άρθρο 4 παρ. 4), τα δικαιώματα ίδρυσης και συμμετοχής σε πολιτικά κόμματα (άρθρο 29 παρ. 1) καθώς και το ενεργητικό και το παθητικό εκλογικό δικαίωμα (άρθρα 51 παρ. 3 και 55 παρ. 1, αντίστοιχα) . Ωστόσο, για άλλα πολιτικά δικαιώματα, το συνταγματικό κείμενο δεν προσδιορίζει υποκείμενο. Τα δικαιώματα αυτά είναι η συμμετοχή σε δημοψηφίσματα (άρθρο 44 παρ. 2 Συντ.), η συμμετοχή ως ενόρκου στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης (άρθρο 97 παρ. 1 Συντ.) και το ενεργητικό και παθητικό εκλογικό δικαίωμα στο επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης

⁴⁵ <https://www.touteleurope.eu/actualite/le-droit-de-vote-des-etrangers-aux-elections-locales.html>

⁴⁶ Triandafyllidou and Gropas 2007, διαθέσιμο εδώ:

⁴⁷ Απόστολος Παπακωνσταντίνου, Μετανάστες και θεμελιώδη δικαιώματα, <http://epkodi.gr/arthra-pinakas/142-metanastes-ke-themeliodi-dikeomata>

(άρθρο 102 παρ. 2 εδ. β' Συντ.). Κατά την κρατούσα άποψη, τα ανωτέρω δικαιώματα επιφυλάσσονται επίσης μόνον για τους έλληνες πολίτες.

Στην Ελλάδα, το πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από **εξαιρετικά περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα**: Όσον αφορά την συμμετοχή στην επίσημη/τυπική πολιτική ζωή, το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθε εξακολουθούν να περιορίζονται μόνο στους Έλληνες πολίτες. Ακόμη και οι πολίτες της ΕΕ αποκλείονται από τις εθνικές και τοπικές εκλογές.

Επίσης, το πολιτικο-κοινωνικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από κυρίαρχη **αντί-μεταναστευτική ρητορική**.

Υπάρχει πλήθος μελετών για το θέμα της ξενοφοβίας και του ρατσισμού στον δημόσιο λόγο και στη κοινή γνώμη. Εάν και δεν εφάπτονται του θέματος της παρούσας μελέτης, ενδεικτικά, να αναφέρουμε:

- Την έρευνα κοινής γνώμης βλέπε διαΝΕΟσις - MRB, «Τι πιστεύουν οι Έλληνες», 2016⁴⁸
- Την έρευνα κοινής γνώμης διαΝΕΟσις – MRB (2018), «Τι πιστεύουν οι Έλληνες», Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2018⁴⁹
- Την έρευνα αφορά τον ξενοφοβικό λόγο στον ελληνικό τύπο (2017), και πιο συγκεκριμένα : της Καθημερινής, της Εφημερίδας των Συντακτών, της Αυγής, του Ελεύθερου Τύπου και των Νέων⁵⁰
- Όσο για την αντί-μεταναστευτική ρητορική σε θεσμικό επίπεδο, βλέπε ενδεικτικά κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: «Η Επιτροπή θεωρεί ότι η παράνομη μετανάστευση είναι σημαντική και ότι η μείωση των ροών παράνομης μετανάστευσης αποτελεί πολιτική προτεραιότητα τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο»⁵¹.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, οργανώσεις μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς, πολιτιστικές, αθλητικές, ΜΚΟ -αλλοδαπών ή μη- που δραστηριοποιούνται στην προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών, των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο, ενώσεις γυναικών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, δίκτυα και συνεργασίες φορέων, κλπ έχουν συμβάλει και συνεχίζουν να συμβάλουν στην ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των πολιτών, των ΜΜΕ και των πολιτικών κομμάτων. Κατά συνέπεια, παράλληλα με την ύπαρξη ξενοφοβικής ή/και ρατσιστικής ρητορικής, υπάρχει μια δραστηριοποίηση και ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών που υπερασπίζεται την ισότιμη ένταξη στην ελληνική κοινωνία, την ώση μεταχείριση, την πολυπολιτισμικότητα.

Όπως σημειώνουν οι Gropas και Triantafyllidou, “Υπήρξε ένα είδος εδραίωσης της μεταναστευτικής συμμετοχής σε ατομικό –*civic*- επίπεδο, ενώ σε πολιτικό –*political*- επίπεδο η συμμετοχή παραμένει περιορισμένη τόσο σε πεδίο όσο και σε αριθμό”⁵².

Στα πλαίσια της έρευνας, απευθυνθήκαμε στις μεταναστευτικές κοινότητες τόσο για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων για την ποιοτική έρευνα, όσο για την διανομή των ερωτηματολογίων στα πλαίσια της ποσοτικής έρευνας.

⁴⁸ Διαθέσιμη εδώ: https://www.dianeosis.org/2016/02/apopsi_twn_ellinwn_gia_toys_metanastes/

⁴⁹ Διαθέσιμη εδώ: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/03/TPE_2018_Upd_280318.pdf

⁵⁰ Διαθέσιμη εδώ: <http://www.antigone.gr/files/gr/library/selected-publications-on-migration-and-asylum/greece/Evrinata%20Monitoring.pdf>

⁵¹ Links between legal and illegal immigration, 2007, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l33191c>

⁵² ⁵² Gropas Ruby and Triandafyllidou Anna, Immigrants and Political Life in Greece: between political patronage and the search for inclusion, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy , (ELIAMEP), 2009, p.10

II. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η πρώτη καταμέτρηση οργανώσεων (Πετρονότη, 2001) κατέγραψε 50 οργανώσεις μεταναστών στην Αθήνα το 2001. Περίπου μία δεκαετία αργότερα, την περίοδο **2009-2010**, ο Απόστολος Γ. Παπαδόπουλος και Λουκία-Μαρία Φρατσέα⁵³ κατέγραψαν 375 φορείς που δραστηριοποιούνται σε θέματα μετανάστευσης εκ των οποίων **220 ήταν οργανώσεις μεταναστών** και 155 ΜΚΟ. 87% των ΜΚΟ και 74% των οργανώσεων μεταναστών διαθέτει καταστατικό, « γεγονός που τους δίνει τη δυνατότητα να αιτηθούν χρηματοδότηση από το κράτος ή/και την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω προγραμμάτων, ενώ παράλληλα θεωρούνται αναγνωρισμένοι συνομιλητές στη συζήτηση για τη μετανάστευση στη χώρα».

Επίσης, «περίπου το 71% αυτών έχουν συσταθεί μετά το 2000, γεγονός που συνδέεται με την αύξηση των μεταναστευτικών πληθυσμών στη χώρα, καθώς επίσης με τη νομιμοποίηση σημαντικού τμήματος των μεταναστών μετά από εκείνη τη χρονολογία».

Σε αυτή την έρευνα, απευθυνθήκαμε σε οργανώσεις προσφύγων και μεταναστών που εδρεύουν στην Αθήνα με σκοπό να καταγράψουμε το έργο τους, τις προτεραιότητες τους, αλλά και τη γνώμη και τους προβληματισμούς τους σε ότι αφορά τα πολιτικά δικαιώματά τους στην Ελλάδα.

A. Παρουσίαση της έρευνας

Στα πλαίσια της ποιοτικής έρευνας, έγιναν λοιπόν με συνεντεύξεις με μέλη αντιπροσωπευτικών φορέων των ομάδων στόχων – μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς, πρόσφυγες, ανιθαγενείς-, και πιο συγκεκριμένα των φορέων:

1. Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων (ΕΦΠ)

Το Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων ιδρύθηκε το 2012⁵⁴. Αποτελείται από κοινότητες προσφύγων, φυσικά πρόσωπα κι επαγγελματίες που εργάζονται για τη στήριξη των αιτούντων άσυλο, των προσφύγων, των μεταναστών και των ανιθαγενών. Κύριος στόχος του ΕΦΠ είναι να δημιουργηθεί ένα βιώσιμο δίκτυο που θα ενώσει όλους τους πρόσφυγες που ζουν στην Ελλάδα, μέσα από μια κοινή πορεία δράσης. Το ΕΦΠ στοχεύει να παράσχει βοήθεια προς τους πρόσφυγες κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου, να προστατεύσει τα δικαιώματά τους καθώς και να βοηθήσει στην ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.

Συνέντευξη: Yonous Muhammadi, Πρόεδρος του Ελληνικού Φόρουμ Προσφύγων

2. Ομοσπονδία των Αλβανικών Συλλόγων Ελλάδας

⁵³ Απόστολος Γ. Παπαδόπουλος και Λουκία-Μαρία Φρατσέα «Οι «άγνωστες» οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών: κοινότητες και οργανώσεις μεταναστών στην Ελλάδα», Ελληνική Επιθεώρηση Πολίτικης Επιστήμης τχ. 42, Ιούλιος 2014, σ. 62-90.

⁵⁴ Τα ιδρυτικά μέλη είναι: η Κοινότητα Αφγανών Μεταναστών και Προσφύγων στην Ελλάδα (AMRCG), ο Σύνδεσμος Σουδανών Προσφύγων στην Ελλάδα (ASRG), η Κοινωνία της Σομαλίας στην Ελλάδα (SSG) και το Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών (GFM). Για περισσότερες πληροφορίες για το ΕΦΠ, βλέπε <https://refugees.gr/el/front-page/>

Ιδρύθηκε το 2004 με σκοπό να ενώσει και να συντονίσει τις αλβανικές κοινότητες στην Ελλάδα για την ισότιμη ένταξη και συμμετοχή τους στην ελληνική κοινωνία. Αποτελείται από 25 συλλόγους Αλβανών Μεταναστών⁵⁵.

Συνέντευξη: Edmond Guri Πρώην Πρόεδρος της Ομοσπονδίας των Αλβανικών Συλλόγων Ελλάδας, 6907 54 15 26, 6985 69 98 13

3. Generation 2.0

Το Generation 2.0 RED είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός ανθρώπων διαφορετικής καταγωγής που συνεργάζονται για να προωθήσουν την ισότιμη συμμετοχή σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, μέσω της ενδυνάμωσης των κοινοτήτων, με στόχο την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας και της ετερότητας, την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων εν γένει. Ιδρύθηκε το 2013, και δραστηριοποιείται στην κοινωνιολογική & νομική έρευνα, τη διαχείριση προγραμμάτων και τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και κοινωνικών δράσεων.

Συνέντευξη: Jackie

4. ANASA

Το Πολιτιστικό Κέντρο Αφρικάνικης Τέχνης και Πολιτισμών ANASA⁵⁶ είναι μια Μη Κερδοσκοπική και Μη-Κυβερνητική Οργάνωση που ιδρύθηκε το 2010 και προωθεί τις αφρικάνικες τέχνες (μουσική, χορός, τραγούδι, λογοτεχνία, αφήγηση, θέατρο, ζωγραφική και γαστρονομία) και υλοποιεί παιδαγωγικά προγράμματα και δράσεις αλληλεγγύης. Εργάζεται για την εξάλειψη του ρατσισμού, του αποκλεισμού και των διακρίσεων, την προώθηση της πολυπολιτισμικότητας και του διαπολιτισμικού διαλόγου μεταξύ των λαών, και την ενδυνάμωση και ένταξη, μέσω της τέχνης και του πολιτισμού, των νέων Αφρικανικής καταγωγής που είτε γεννήθηκαν στην Ελλάδα, είτε ήρθαν ως μετανάστες ή πρόσφυγες⁵⁷.

Συνέντευξη: Μιχάλης Αφολάνιο

5. ASANTE

Συνέντευξη: Νικόδημος Μάινα Κίνουα

6. Syrian & Greek Youth Forum – SGYF

Ιδρύθηκε το 2018. Αποτελείται από μια ομάδα νέων συριακής και ελληνικής σε καταγωγής στην οποία συμμετέχουν η πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, Σύριοι πρώτης και δεύτερης γενιάς και Έλληνες. Αποστολή της ομάδας είναι η οικοδόμηση και οργάνωση της συριακής κοινότητας και η προβολή της στην ελληνική κοινωνία, καθώς και η σύμπραξη με άλλες μεταναστευτικές και πολιτιστικές κοινότητες για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Δuo Συνεντεύξεις: Hala Abdelsalam Halami και Wael Habbal

7. Για τους ανιθαγενείς πραγματοποιήθηκε συνέντευξη με τον Lafau (Κούρδος από το Ιρακ)

⁵⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δράση της Ομοσπονδίας Αλβανικών Κοινοτήτων Ελλάδας, βλέπε: <https://www.euracademy.org/wp-content/uploads/2015/06/Parusiasi-Omospondias.pdf>

⁵⁶ “anasa” στα σουαχίλι σημαίνει “χαρά της ζωής”

⁵⁷ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε <http://www.anasa.org.gr/>

Μεθοδολογία και υποθέσεις εργασίας

Για τις ανάγκες της ποιοτικής έρευνας πραγματοποιήθηκε μια σειρά από συνεντεύξεις με **οδηγό συνέντευξης ο οποίος αποτελείται από τους ακόλουθους πυλώνες:**

- Προσωπικά δεδομένα. Καταγραφή των συνθηκών διαβίωσης στη χώρα προέλευσης, απόφαση μετανάστευσης, το ταξίδι.
- Άφιξη στην Ελλάδα. Διαδρομές, εμπειρίες, γνωριμίες.
- Η σχέση με το κράτος / σχέση με πολίτες
- Συμμετοχή στα κοινά στη χώρα προέλευσης και εδώ. Διαδρομές και διαδικασίες δικτύωσης. κίνητρα, στόχοι.
- Προσδοκίες ως προς τα πολιτικά δικαιώματα. Προτάσεις. Προσδοκίες ζωής.

Η ποιοτική έρευνα αφορά **δομημένες συνεντεύξεις βασισμένες στον οδηγό συνέντευξης** με σκοπό τη καταγραφή:

- της εμπειρίας ως προς την συμμετοχή ή όχι στα κοινά / πολιτικά δρώμενα της χώρας προέλευσης
- τη διαδικασία και τα κίνητρα μετανάστευσης
- τη διαδικασία νομιμοποίησης
- τη συμμετοχή στα κοινά στην Ελλάδα- Ποιοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην πολιτική συμμετοχή η όχι των αλλοδαπών?
- προτάσεις για τη συμμετοχικότητα των ομάδων-στόχων στη χώρα υποδοχής
- γνώση πολιτικών δικαιωμάτων στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της Ευρώπης. (μύθοι και πραγματικότητα)

Σε ότι αφορά την πολιτική συμμετοχή των αλλοδαπών σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η συγκριτική Μελέτη του MIPEX (2015) δείχνει:

- Γενικά υψηλά επίπεδα συμμετοχής των πολιτών στις Σκανδιναβικές χώρες των, Benelux και αγγλόφωνες χώρες
- Περίπου οι μισοί έχουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση σε IE, UK, LU, BG, PL,

Οι περισσότεροι επί μακρών διαμένοντες σε Βορειοδυτική Ευρώπη και Βαλτική

Σημαντικός αριθμός ανθρωπιστικών μεταναστών είναι περισσότερο πολιτικά ενεργοί σε μακροπρόθεσμη βάση σε AT, BE, DE, GR, MT, NL, US ⁵⁸

Σε ότι αφορά την Ελλάδα, μόνο όσους έχουν την ελληνική ιθαγένεια έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και δικαίωμα του εκλέγεσθε. Ωστόσο, η συμμετοχή στα κοινά δεν εξαντλείται σε αυτά. Σύμφωνα με τις Ruby Gropas and Anna Triandafyllidou (2009), «Μια ανασκόπηση της τρέχουσας κατάστασης στην Ελλάδα υποδηλώνει ότι οι μετανάστες που συμμετέχουν στον πολιτικό χώρο μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ευρέως στις ακόλουθες τρεις ομάδες:

- Άτομα που αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην πολιτική σφαίρα και που εμπλέκονται πρωτίστως σε πρωτοβουλίες υποστήριξης σε θέματα σχετικά με τις εξελίξεις στη χώρα προέλευσής τους ή σε άλλη περιοχή με την οποία έχουν πολιτική, θρησκευτική ή πολιτιστική συγγένεια.
- άτομα που είναι πολιτικοί ακτιβιστές, τείνουν να είναι επί μακρών διαμένοντες στη χώρα (κυρίως αυτοί που μετανάστευσαν στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1980 ή τη δεκαετία του 1990),

⁵⁸ <http://www.mipex.eu/political-participation>

και που συνδέονται με ελληνικά πολιτικά κόμματα με βάση την ιδεολογική συγγένεια τους με αυτά.

- Οι ομογενείς Έλληνες ή οι απόγονοί τους που έχουν μεταναστεύσει στην Ελλάδα, οι οποίοι πολιτογραφήθηκαν σύντομα μετά την άφιξή τους και ήταν σε θέση να γίνουν πολιτικά δραστήριοι εφόσον η απόκτηση της ιθαγένειας τους ένταζε τυπικά /επίσημα στην πολιτεία»

B. Ευρήματα Ποιοτικής Έρευνας

Καταγράφεται μια διαφορά μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς σε ότι αφορά την άνεση με την οποία μιλούν για τα πολιτικά δικαιώματα.

Η πρώτη γενιά επικεντρώθηκε στην απόκτηση αδειών διαμονής και όχι στα πολιτικά δικαιώματα. Αναφερόμενος στην προσπάθεια να θεσμοθετηθεί μια νομοθεσία για την νόμιμη παραμονή των μεταναστών στην Ελλάδα **κατά τη δεκαετία του 90 κυρίως**, ο Edmond λέει: “Κάναμε ολόκληρο αγώνα εμείς, για κάτι που είναι φυσιολογικό, που είναι αυτονόητο. Γιατί η αστυνομία και το ελληνικό κράτος να μη μας δώσει χαρτιά? Γιατί δεν θέλετε. Γιατί εάν θέλατε, θα το κάνατε. **Δώστε μας το δικαίωμα να μπορούμε με εξάμηνα. Με τρίμηνα. Να ξέρεις με ποιον έχεις να κάνεις. Γιατί εγώ μπορεί να είμαι φιλήσυχος πολίτης, νομοταγής, ο άλλος όμως να μην είναι. Αυτό είναι επιλογή του. Γιατί όμως εγώ να πρέπει να συγκριθώ μαζί του? Εγώ θέλω να έρθω, να δουλέψω, να ζήσω την οικογένεια μου, να ζήσω σαν άνθρωπος εν πάση περιπτώσει. Άρα λοιπόν, που είναι το δύσκολο να πας και να πεις: Κύριε Σταγιαννίδη, πόσους Αλβανούς θέλεις? – 15 Αλβανούς. – Ποιοι είναι αυτοί? – Ο τάδε, ο τάδε, ο τάδε και ο τάδε. Ωραία. Τα στοιχεία τα πήρες, διαβατήρια, στέλνεις το φαξ στο προξενείο στην Αλβανία, πηγαίνω και μπαίνω σαν κύριος. Και εσύ ξέρεις με ποιον έχεις να κάνεις”.** (55)

20 χρόνια μετά, η προσοχή παραμένει στραμμένη στα «χαρτιά», δηλαδή σε ένα πρώτο επίπεδο ένταξης, που είναι η νόμιμη διαμονή στη χώρα υποδοχής. Ο Μιχάλης, όταν ερωτάται εάν η δεύτερη γενιά είναι περισσότερο επικεντρωμένη στα ζητήματα της κοινότητας ή της χώρας σε ότι αφορά τα κοινά, απαντά: **«καταρχάς η δεύτερη γενιά δεν είναι επικεντρωμένη στα κοινά, είναι επικεντρωμένη σε πρακτικά πράγματα. Στα χαρτιά.** (1,43.00) Δηλαδή ο άλλος είναι αγχωμένος με το διαβατήριό του, με την άδεια παραμονής του [...]».

Η πρώτη γενιά παραμένει μάλλον αμήχανη όταν φτάνουμε στο θέμα των πολιτικών δικαιωμάτων.

Ο Γιονούζ, υποψήφιος ευρωβουλευτής με τον ΣΥΡΙΖΑ στις Ευρωεκλογές του Ιουνίου 2019, λέει χαρακτηριστικά: **«αυτό είναι ένα πρόβλημα. Τώρα το καταλαβαίνω. Τώρα αυτή τη στιγμή που είμαι υποψήφιος. Που θα 'θελα οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, που ήμασταν μαζί μέχρι χθες, να με στηρίζουν. Ακόμα και κάτι να γράψουν στα σοσιαλ μιντια βρε παιδάκι μου, κάτι να πουν. Διστάζουν. Φοβούνται. Δεν είναι ότι δεν θέλουν να υποστηρίξουν εμένα. Επειδή έχει στιγματιστεί το πολιτικό κομμάτι γενικά στην Ελλάδα, φοβούνται πάρα πολύ, έχει δημιουργηθεί φόβος. [...] κοίτα εγώ έχω δυο πολύ σημαντικές αποστολές. Η μία είναι να πείσω την ελληνική κοινωνία ότι οι πρόσφυγες μπορούν και πολιτικά. Ξέρουν να συμβάλουν σε αυτό. Δεν είναι μόνο δηλαδή παραλήπτες βοθηθειών. Μπορούν να συμβάλλουν σε όλα τα επίπεδα. Και το άλλο κομμάτι, το ποίο βλέπω ακόμα ποιο δύσκολο, είναι να πείσω τους μετανάστες και τους πρόσφυγες να σκέφτονται αυτό το κομμάτι – την συμμετοχή στα κοινά-. Ότι εάν δεν έχει πολιτικό δικαίωμα, δεν είσαι ισος πολίτης. Ότι ναι, πρέπει να παλέψω για την ιθαγένεια, πρέπει να παλέψω για μια πραγματική συμμετοχή, πρέπει να παλέψω για το δικαίωμα ψήφου. Σε μια εκδήλωση είπα: Δικαίωμα ψήφου δεν σημαίνει κάτι θα βάλουμε στη τσέπη μας. Δικαίωμα ψήφου σημαίνει υποχρέωση. Σημαίνει γίνομαι ενεργός πολίτης, σημαίνει συμμετέχω**

στην κοινωνία. Να μπορείς να σκάφτεσαι «κοίτα, αυτόν τον δήμαρχο τον ψήφισα και δεν έχει κάτι ότι έπρεπε να κάνει, την άλλη φορά δεν θα τον ψηφίσω».

Σύμφωνα με τους ερωτώμενους, **η πρώτη γενιά δεν αντιλαμβάνεται τη σημασία των πολιτικών δικαιωμάτων αλλά και την συμμετοχή τους στα κοινά** όσο η δεύτερη. “Υπάρχει πρόβλημα. Προχθές επισκέφτηκα τη Μόρια. Βλέπω δυο ανθρώπους να καθαρίζουν μόνοι τους. Ενώ μιλάμε ότι ζουν εκεί 4000 άνθρωποι. Τους ρωτάω γιατί δεν λέτε στους πρόσφυγες να σας βοηθήσουν?». Μου λέει «δεν βοηθάνε». Πάω στον διοικητή και του λέω εγώ βλέπω ένα μεγάλο έλλειμμα. Γιατί δεν κινητοποιείτε τους ανθρώπους να συμβάλουν στον χώρο που ζουν? Μπορούμε να συμβάλουμε».

Θυμάμαι όταν ήμουν στη Πλατεία Βικτωρίας. Το 2015. Είχε 220 σκηνές. Ξεκίνησα να οργανώσω μια ομάδα εθελοντών, πέντε άτομα, και πηγαίναμε δυο βάρδιες, με γάντια, σακούλες, να καθαρίσουμε την πλατεία. Και όντως οι προσφυγές δεν σηκωνόταν να μας βοηθήσουν. Και μετά τι έκανα εγώ: μίλησα μαζί τους. Μίλαγα μαζί τους. Τους λέω κοιτάζτε, εδώ ζείτε, εδώ μένετε, εδώ μένουνε και άλλοι άνθρωποι. Πρέπει να συμμετέχουμε, είναι πολύ σημαντικό. Δυο μέρες, τρεις μέρες, ήμουν εκεί και τους το έλεγα. Από κει και πέρα, κάθε μέρα που πήγαινα, όταν έφτανα, πριν από μένα το έκαναν οι ίδιοι οι πρόσφυγες. Όχι μόνο την πλατεία, αλλά και τους δρόμους τριγύρω. Όταν είδαν οι καταστηματάρχες, μας γνώρισαν. Πήγαινα στο φαρμακείο να πάρω γάντια και μου έλεγαν εγώ δεν θέλω καθόλου λεφτά, πάρε. Μετά με πήραν άλλοι και άνοιξαν το σπίτι τους, για πρόσφυγες για να κάνουν μπάνιο. Εάν βλέπει η κοινωνία ότι ο διπλανός προσφέρει, αρχίζουν σιγά σιγά όλοι να προσφέρουν. Και χαιρόμουν πάρα πολύ. Μπήκα σε σπίτια ανθρώπων στη πλατεία Βικτωρίας. Μου λέγανε «φέρε εδώ μια οικογένεια να πλυθούν», τους πηγαίναμε εκεί, είχαν ρούχα έτοιμα..Ποτέ δεν θα μπορούσα να το φανταστώ ότι θα έμπαινα στα σπίτια τους.

Εντάξει, δεν μπορείς να λύσεις το πρόβλημα, αλλά είναι σημαντικό το συναίσθημα ότι όλοι, όλοι πρέπει να συμβάλουν.

Αντίθετα, η δεύτερη γενιά φαίνεται πιο άνετη, και πιο μαχητική. Σε ότι αφορά το δικαίωμα ψήφου και την ιθαγένεια, διακρίνεται μια αμυντική στάση για την πρώτη γενιά, και επιθετική, διεκδικητική στάση για την δεύτερη.

Όταν αναφέρεται στα δικαιώματα της δεύτερης γενιάς, η Τζάκι λέει: **«Το σημαντικότερο δικαίωμα είναι η ιθαγένεια. Υπάρχει ο Νόμος. Οποιοσδήποτε πληροί τις προϋποθέσεις μπορεί να καταθέσει για ιθαγένεια. Ο Νόμος δεν καλύπτει όλους. Υπάρχει ακόμα ένας πάρα πολύ μεγάλος αριθμός της δεύτερης Γενιάς που δεν καλύπτει αυτός ο Νόμος. Ο Νόμος καταρχάς λέει ότι πρέπει να πας σε ελληνικό σχολείο. Σχολείο που να ακολουθεί το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Τι κάνει όμως ένα παιδί που πήγε σε ιδιωτικό γαλλόφωνο σχολείο? Αυτός δεν μπορεί να πάρει ιθαγένεια ως δεύτερη γενιά. Πρέπει να κάνει πολιτογράφηση. Οπότε υπάρχουν ακόμα προβλήματα. Μετά υπάρχουν κι άλλοι νόμοι. Π.χ. ο αντιρατσιστικός Νόμος, που καλύπτει το θέμα του ρατσισμού. Δηλαδή ok, παίρνεις ιθαγένεια, αλλά υπάρχουν κι άλλα προβλήματα που αντιμετωπίζεις ως δεύτερη γενιά. Και σιγά σιγά γίνονται νόμοι και γι αυτά. (40.50)».**

Ένα άλλο θέμα είναι ότι οι Έλληνες μπορούν να καλύψουν με την δική τους ασφάλιση και τα παιδιά τους, ακόμα και μετά την ενηλικίωση τους. Για κάποιο λόγο, οι Έλληνες μπορούσαν να το κάνουν αυτό για κάποιο διάστημα, ενώ οι μετανάστες δεν μπορούσαν να το κάνουν αυτό. Αυτό επηρέαζε και την Δεύτερη Γενιά. Γιατί, ακόμα και στην περίπτωση μου που είμαι Έλληνας πολίτης, δεν μπορούσε να με καλύψει η μητέρα μου. Οπότε εμείς διεκδικήσαμε αυτό. Και πλέον αυτό δεν υπάρχει. (42.03). Τώρα πια, όσοι είναι ασφαλισμένοι, μπορούν να καλύπτουν τα παιδιά τους κάτω από αυτούς. Αλλά υπάρχουν πολλά τέτοια, που αναρωτιέσαι Γιατί. **Γιατί υπάρχει αυτή η διάκριση? Τις ίδιες εισφορές πληρώνεις, την ίδια κάλυψη έχεις, για ποιο λόγο εσύ, ο μετανάστης δεν μπορείς, ενώ ο Έλληνας μπορεί? .**

Να σου πω και για μια άλλη διάκριση που κυνηγήσαμε φέτος, με την οποία ασχολήθηκα εγώ προσωπικά και είναι πολύ πρόσφατο: ο δημοσιοϋπαλληλικός κώδικας λέει ότι προκειμένου να διοριστείς στο Δημόσιο, εάν έχεις πολιτογραφηθεί Έλληνας πολίτης, πρέπει να έχει περάσει – ανάλογα με την περίπτωση- από 1 έως 3 χρόνια από την ημερομηνία απόκτησης της ιθαγένειας, προκειμένου να μπορείς να κάνεις αίτηση για την οποιαδήποτε προκήρυξη. Δηλαδή π.χ. βγαίνει μια προκήρυξη σήμερα, πληροίς όλες τις προϋποθέσεις, θα μπορούσες να κάνεις αίτηση, αλλά πήρες ιθαγένεια πέρυσι ή πριν από 6 μήνες. Δεν μπορείς. Είναι τρομερή διάκριση. Για ποιο λόγο? Μιλάμε για τέτοια πράγματα. Και έτσι είπαμε ότι πρέπει να καταργηθεί αυτή η διάταξη του νόμου, δεν γίνεται. Γιατί? Γιατί? **Και αρκετά άτομα της δεύτερης γενιάς απευθύνονται σε μας για αυτό το πράγμα. Για τέτοια πράγματα. Σε εμποδίζουν στη ζωή σου. Δεν μπορείς να διοριστείς στο δημόσιο. (44.45)**

Αναφερόμενη στην νομοθεσία για την ιθαγένεια, η Τζάκυ διηγείται: *«ξεκινούσαμε από το μηδέν. Δεν υπήρχε κανένα πλαίσιο. Ούτε νομικό πλαίσιο, ούτε πολιτικό πλαίσιο, ούτε καν κοινωνικό πλαίσιο. Αυτό που ήθελες, δεν ήξερες καν πως θα μπορούσες να ξεκινήσεις να το διεκδικήσεις. Από πού να ξεκινήσεις? Οπότε είναι πάρα πολύ δύσκολο να φανταστείς κάτι, όταν δεν ξέρεις καν.. όταν δεν υπάρχει ήδη αυτό σαν παράδειγμα. Όταν δεν το έχει κάνει κανείς πριν από εσένα. Οπότε εγώ, από μόνη μου.. από μόνη μου άρχισα να γράφω άρθρα γι' αυτό το θέμα». [...]* Ήμουν η πρώτη που πήρα την ιθαγένεια στη περιοχή μου. Πήγα στον Δήμο με τον νόμο στο χέρι. Φανταζόμουν ότι δεν θα ήξεραν και πήγα προετοιμασμένη. Αυτοί δεν είχαν ιδέα, δεν είχαν καν λάβει τις εγκυκλίους που τους εξηγούν πώς να εφαρμόσουν τον Νόμο. Εγώ είχα πάει λοιπόν με τον Νόμο στο χέρι και τα είχα υπογραμμίσει όλα. Και της έλεγα: «λοιπόν, εδώ». Και γίναμε πολύ φίλες με αυτή την υπάλληλο. Κι αυτή, μαζί μου έμαθε την διαδικασία και τον Νόμο.

Μιχάλης : *[Η δεύτερη γενιά] δεν είναι στη προηγούμενη φάση, όπου δεν υπήρχε τίποτα. Είναι πλέον στην φάση όπου είτε δουλέψει, είτε δεν δουλέψει, μπορεί πλέον να έχει άδεια ως δεύτερη γενιά. Ακόμα και αν δεν έχει την ιθαγένεια. Γιατί την ιθαγένεια δεν την έχει απαραίτητα. Πρέπει πρώτα να μαζέψει κάποια χαρτιά. Δεν είναι τόσο αυτονόητο. Αλλά μπορεί πλέον να καταθέσει ως άδεια παραμονής δεύτερης γενιάς. 1.43.34. Το οποίο αυτό, δεν έχει ένσημα, άδειες εργασίες, κλπ κλπ. Τα σκας, το παίρνεις. Παίρνεις την άδεια για δυο χρόνια. Και ανανεώνεις, και ανανεώσεις, μέχρι που μια στιγμή μπορείς να πάρεις επί μακρόν». Οπότε το έχουν λύσει. Είναι περισσότερο διαδικαστικό”.*

Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι δεν συνδέουν τα ζητήματα που αφορούν τη διαδικασία απόκτησης και ανανέωσης της άδειας διαμονής με την ευρύτερης σφαίρα της πολιτικής στην οποία ανήκουν.

Το χρώμα μετράει.

Ο Νικόδημος, ο Μιχάλης και η Τζάκυ, που είναι αφρικανικής καταγωγής, επισημαίνουν τον παράγοντα του χρώματος του δέρματος ως αντικείμενο διάκρισης. Η νόμιμη διαμονή ή και η απόκτηση της ιθαγένειας δεν επαρκεί για την προστασία τους από ρατσιστικές διακρίσεις.

Τζάκυ: *«Ακόμα και μετά την απόκτηση της ιθαγένειας, υπάρχει διαφορά. Ο Αλβανός... Πώς να σου το πω.. Ο λευκός μπορεί να χαθεί μέσα στο πλήθος. Εγώ δεν μπορώ. Οτιδήποτε και να κάνω, πάντοτε θα αμφισβητείται η.. η ελληνικότητά μου, πώς να το πω? Πάντα. Όπου και να είμαι και πάντοτε, έχω να αποδείξω, πρέπει να αποδείξω κάτι. Που προσωπικά δεν ασχολούμαι, αλλά καταλαβαίνεις. Δεν με αντιμετωπίζουν ποτέ ως Έλληνας, ως Ελληνίδα. Εντάξει, ούτε εγώ θεωρώ ότι είμαι, ότι είμαι μόνο Ελληνίδα, μπορείς να είσαι και 2 πράγματα, εγώ είμαι αфро-ελληνίδα. Και δεν θεωρώ ότι είμαι Ελληνίδα. Είμαι ΑΠΟ την Ελλάδα. Το διαχωρίζω εγώ προσωπικά, σαν Τζάκυ. (47.12). Δεν είμαι Ελληνίδα, είμαι Αφρικανή από την Ελλάδα. Δεν ξέρω.. είναι πράγματα που ακόμα τα ψιλό επεξεργάζομαι μέσα μου. Ψάχνομαι. Το Ψάχνω. Δεν αμφισβητώ ότι είμαι από εδώ. Εδώ μένω, εδώ*

μεγάλωσα, εδώ γεννήθηκα. Είμαι από εδώ. Πλέον και στα χαρτιά είμαι από εδώ. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχω άλλες ταυτότητες. Το μόνο που μου είναι ξεκάθαρο είναι ότι είμαι από κάπου. Είμαι από εδώ. Αλλά και πάλι. Θεωρώ ότι είμαι μία Μαύρη γυναίκα, από τη Νιγηρία και τη Κένυα, δηλαδή οι ρίζες μου είναι εκεί. **Η καταγωγή μου είναι εμφανέστατη. Το βίωμα μου είναι εδώ. Αφροελληνίδα. Αυτό είναι το πιο λογικό. Αυτό το έχω καταλάβει: Αφρο- Ελληνίδα».** (48.50)

Στην καθημερινότητα τους, οι ρατσιστικές διακρίσεις παίρνουν ποικίλες μορφές έκφρασης: λεκτικές, σωματικές, αλλά και πιο έμμεσες, έχοντας ωστόσο άμεσο και πρακτικό αντίκτυπο στην ζωή τους. **Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαδικασία ενοικίασης ενός σπιτιού**, την οποία περιγράφει η Τζάκυ: ενώ στο τηλέφωνο η προσέγγιση του ιδιοκτήτη είναι φιλική, ο ίδιος **πολύ συχνά απορρίπτει έναν μαύρο υποψήφιο ενοικιαστή όταν τον συναντά από κοντά**, είτε αναφερόμενος ευθέως στο χρώμα/καταγωγή, είτε προφασιζόμενος άλλες δικαιολογίες (περιμένω επιβεβαίωση από κάποιον άλλον, εγώ δεν έχω πρόβλημα αλλά θα έχουν άλλοι στην πολυκατοικία, μόλις το έδωσα αλλού..) .

Τζάκυ «Ο ακτιβισμός είναι σημαντικός. Είμαι ακτιβίστρια. Η καταγωγή μου είναι από Νιγηρία και Κένυα. Έχω γεννηθεί εδώ και έχει πάρει την υπηκοότητα. Είμαι από τους πρώτους που την πήρε. **Στο σχολείο δεν αισθανόμουν Ελληνίδα τότε, οπότε δεν το επεξεργαζόμουν ποτέ, Αισθανόμουν Αφρικανή.** Απλά οι γονείς μου ήταν και αυτοί ακτιβιστές, ήταν δραστήριοι στις κοινότητες τους, οπότε κι εγώ ήμουν ενήμερη για το πλαίσιο στο οποίο ήμασταν».

Ο αποκλεισμός λόγω χρώματος (και ο ετεροπροσδιορισμός: εδώ, «είσαι μαύρος») μπορεί να λειτουργήσει και ως παράγοντας αυτό(ή επανα)προσδιορισμού με έμφαση στην υπεράσπιση του χρώματος ("black is beautiful") . Εδώ συναντάμε τον όρο «αφροέλληνας» στον οποίο αναφέρονται η Τζάκυ και ο Μιχάλης.

Η πρώτη γενιά λειτουργεί παραδοσιακά.

Καταγράφεται από τους ερωτώμενους μια μεταφορά στη χώρα υποδοχής των πρακτικών / rituals and rules της χώρας προέλευσης. ο παλαιότερος είναι και σοφότερος. - π.χ. στην λειτουργία και τρόπο οργάνωσης των αποφάσεων και δράσεων στις κοινότητες τους-. Στις κοινότητες πρώτης γενιάς κυριαρχεί μία ιεραρχία βάση παλαιότητας, ο προφορικός λόγος και όχι τα γραπτά, οι άτυπες πρακτικές και όχι οι προβλεπόμενες από το καταστατικό. Βλέπε Νιγηριανή κοινότητα. Μιχάλης

Επίσης, φαίνεται πως η πρώτη γενιά επικεντρωμένη κυρίως στα πολιτιστικά δρώμενα και στην ανάγκη για συνεύρεση των μελών της κοινότητας, και όχι τόσο στη διεκδίκηση δικαιωμάτων. Αυτό αποτελεί υπόθεση εργασίας καθώς μιλήσαμε κυρίως με τη δεύτερη γενιά και καταγράψαμε την δίκη της οπτική για τις σχέσεις πρώτης-δευτέρης γενιάς. Μένει να διερευνηθεί σε περεταίρω έρευνα.

Τζακι: «Η κοινότητα δεν έχει προσαρμοστεί στο γεγονός ότι υπάρχει η Δεύτερη γενιά. Δεν έχουν προσαρμοστεί καθόλου στα παιδιά τους. Δεν έχουν αναπτύξει καθόλου δράσεις, δεν έχουν αγκαλιάσει καθόλου τη δεύτερη Γενιά. Και τώρα που στο generation εγώ ασχολούμαι πάτρα πολύ με το θέμα των κοινοτήτων, δηλαδή εγώ είμαι το σημείο αναφοράς με τις κοινότητες, δεν το βλέπω μόνο εγώ. Μου το λένε και οι ίδιοι: «δεν ξέρουμε τι να κάνουμε με το θέμα της δεύτερης γενιάς, δεν ξέρουμε πώς να τους προσεγγίσουμε, δεν ξέρουμε πώς να τους μαζέψουμε». «και δεν έρχεται η δεύτερη γενιά στην κοινότητα, και δεν υπάρχει σημείο αναφοράς. Βασικά περισσότερο αυτοί είναι που δεν προσεγγίζουν την δεύτερη γενιά. Αλλά και τις φορές που η δεύτερη Γενιά έχει έρθει, δεν έχει κάτι να τους προσφέρει η κοινότητα. Λειτουργούν ακόμα με ancient , .. με τον παλιό, παραδοσιακό τρόπο. Που εντάζει, ναι μεν η πρώτη γενιά συνεχίζει και υπάρχει, συνεχίζει και έρχεται, δηλαδή οι ανάγκες δεν έχουν φύγει, απλώς τώρα που τα παιδιά έχουν μεγαλώσει και τα παιδιά έχουν πολιτικοποιηθεί, και έχουν οργανώσει δικά

τους πράγματα και κάνουν δικά τους πράγματα, θεωρώ ότι θα μπορούσε να μην υπάρχει αυτό το χάσμα. Γιατί υπάρχει ένα χάσμα γενεών (16.20)».

Στο χάσμα γενεών αναφέρεται και ο **Μιχάλης, ο οποίος, ως παιδί δεύτερης γενιάς, έχει την ανάγκη να διαφυλάξει την ιστορία της κοινότητας ως στοιχείο της ταυτότητας του**, κάτι που η πρώτη γενιά, επικεντρωμένη περισσότερο και πρακτικά ζητήματα της καθημερινότητας, δεν αντιλαμβάνεται. **«Το καταστατικό λοιπόν είναι ένα αποδεικτικό στοιχείο ότι η νιγηριανή κοινότητα ξεκίνησε την δραστηριότητα της το 1993. Για μένα είναι κειμήλιο αυτό. Κειμήλιο.. αυτές οι έννοιες όμως είναι δυσνόητες για την πρώτη γενιά. η πρώτη γενιά δεν το καταλαβαίνει αυτό. Δεν έχει αίσθηση.. εκεί υπάρχει ένα τεράστιο χάσμα επικοινωνίας, μεταξύ πρώτης και δεύτερης.. χάος. αυτό που εγώ αντιλαμβάνομαι ως κίνητρο, την διάσωση της ιστορίας μας, αυτοί το αντιλαμβάνονται ως τίποτα».**

Η Πολιτική κουλτούρα στην χώρα καταγωγής και στην Ελλάδα

«Σύμφωνα με εκτιμήσεις, ένας από τους τρεις αιτούντες άσυλο στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα πάσχει από σύνδρομο PTSS - Μετατραυματικό στρες. Το ποσοστό των αναλφάβητων μεταξύ των πρόσφατων αιτούντων άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι καθόλου ασήμαντο. Ακόμη, τα δημοκρατικά δικαιώματα (η συμμετοχή στην πολιτική και αλλά και η ελευθερία έκφρασης) δεν σημαίνουν τίποτα για τις γυναίκες των οποίων η φυσική τοποθεσία αποφασίζεται από τους άνδρες. Σε ότι αφορά ανθρώπους που έχουν ζήσει υπό αυτές τις συνθήκες στη χώρα προέλευσης, **είναι μάλλον αφελή η σκέψη μιας γρήγορης αλλαγής νοοτροπίας προς την πολιτική συμμετοχή**»⁵⁹.

Στην έλλειψη πολιτικής κουλτούρας λόγω προηγούμενης εμπειρίας στη χώρα καταγωγής αναφέρεται ο Γιουνούζ: «Υπάρχει μεγάλη διάκριση, μεγάλη απομόνωση σε αυτές τις χώρες. Εγώ ο ίδιος, μεγάλο φασισμό, διάκριση, έχω ζήσει στο Αφγανιστάν, όχι εδώ. Παρόλο που έχω φάει τόσο ξύλο εδώ, τόσα πολλά εδώ.. αλλά την μεγαλύτερη διάκριση και τον μεγαλύτερο φασισμό το έζησαν στο Αφγανιστάν. Λόγω φυλής και λόγω θρησκείας. Η και αργότερα λόγω πολιτικών πεποιθήσεων, γιατί ήμασταν αυτοί που μιλάγαμε για τα δικαιώματα της γυναίκας. Οι επαναστάτες, δηλαδή αυτοί που μιλάνε. Δηλαδή ήμασταν βαμμένα πρόβατα που όλοι μας φτύναμε. Λόγω φυλής (Χαζαρά), θυμάμαι, όταν ήμουν φοιτητής (Ιατρικής), το 93, 94, και πήγαίνα στο νοσοκομείο για πρακτική, .. ήμουν από μια φυλή που δεν είχε δικαίωμα να μπει στο δημόσιο, να πάρει αξίωμα στο στρατό, και πολλά άλλα, πολλά, υπήρχε πολύ μεγάλη διάκριση.. Οι γιατροί δεν μας άφηναν. Μας έλεγαν είσαι Χαζαρά εσύ.. πήγαίνα.. πήγαίνα να κάνεις ενέσεις εσύ. Στο πανεπιστήμιο καιόμασταν στη γωνία. Περνάγαμε οι άλλοι φοιτητές, οι μάγκες της τάξης και έριχναν μια σφαλιάρα. Όχι μονό από το κράτος δηλαδή. Και από όλους τους άλλους, από τη κοινωνία.

Ακόμα, ο Γιουνούζ **αναφέρεται στο επίπεδο μόρφωσης λέγοντας χαρακτηριστικά:** Το πρόβλημα στο Αφγανιστάν είναι ότι όλοι είναι αμόρφωτοι. Δεν γνωρίζουν ούτε ένα γράμμα. Γνωρίζουν μόνο ότι αν σκοτώσεις αυτόν, πας στο παράδεισο. Αυτό έχουν μάθει. Και δεν έχω ποτέ μίσος γι αυτούς τους ανθρώπους».

Αντίθετα, μια ισχυρή πολιτική κουλτούρα στη χώρα προέλευσης φαίνεται να προωθεί την συμμετοχή στα κοινά στη χώρα υποδοχής.

Η Χαλά γεννήθηκε και μεγάλωσε σε ένα χωρίο στη Συρία, κοντά στα σύνορα με το Ιράκ. Ηρθε στην Ελλάδα το 2018. Η οικογένεια της ήταν πολιτικοποιημένη, και εκφραζόταν ενάντια στο καθεστώς Ασαντ, σε αντίθεση με τους περισσότερους, που, όπως η ίδια λέει, ζούσαν «με τον φόβο στα χείλη».

⁵⁹ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/221-Immigrants_and_political_participation_2006.pdf, p.21

«You had to be silent to leave in peace. But we, my family, we wanted to talk in freedom; we wanted to raise our voice. My father always taught us that. So me and my whole family were demonstrating out. When people went to demonstration, all my family went all the time, from my father to my little sister. And we payed for that after: we lose our nationality, we lose our house, just because we raised our voice. Because in Syria, 8 or 9 years ago, the situation was horrible for the people. Only their people were rich, the others were really poor. And you couldn't talk. It was forbidden. Here you have poverty, but you can raise your voice, you can say "No". There, if you say "no", you will be arrested, you will be taken, you will be hidden, bitten, they will do horrible things to you in prison. Even to women. That is why my father and my family came here. Because we know that in Syria we will be arrested».

Τα πολιτικά δικαιώματα είναι ελάχιστα έως ανύπαρκτα στις χώρες καταγωγής.

Ο Γιουνούζ λέει: «Στο Αφγανιστάν δεν είχα δικαίωμα ψήφου. Εγώ πρώτη φορά στη ζωή μου ψηφίζω τώρα. Και πρώτη φορά στη ζωή μου έχω ταυτότητα. Δεν είχα ταυτότητα. Θυμάμαι μετά από ένα ξύλο που έφαγα, πάρα πολύ ξύλο, επειδή δεν έκανα τη προσευχή μου σωστά, με έβαλαν μέσα στους άλλους σε ένα αυτοκίνητο, με πέταξαν μέσα και οι άλλοι που ήταν μέσα μαζεύτηκαν για να μην με ακουμπήσουν, γιατί ήμουν «βρόμικος», «άπιστος». Έμεινα 28 μέρες φυλακή γιατί δεν έκανα σωστά την προσευχή μου. Γιατί την ώρα της προσευχής, οι Ταλιμπάν είχαν βάλει μια νομοθεσία ότι το αυτοκίνητο από κι είναι πρέπει να σταματήσει, οι επιβάτες να κατέβουν, να πας να πλυθείς, να βρεις νερά, να κάνεις μια διαδικασία, όλα αυτά. να κάνουν τη προσευχή και μετά να ζανανέβουν. Εγώ ήμουν μέσα, και επειδή βαριόμουν πήγα σε μια άκρη γιατί λέω «δεν με βλέπουν», και έτσι δεν έκανα όλη αυτή τη διαδικασία, ενώ αυτοί με έβλεπαν. Με έπιασε ένα χέρι από πίσω, με πήραν τέσσερα άτομα εκεί, μου βγάλανε τα ρούχα μου, και με κλαδί άρχισαν να με βαράνε. Είχε αιμορραγήσει η πλάτη μου. Αλλά αυτό δεν είναι τίποτα για μένα. Κάποια στιγμή συνηθίζεις, δεν νιώθεις τίποτα. Μετά με έβαλαν μέσα στο μινιμπάς. Με περίμεναν όλοι για να ξεκινήσει το ταξίδι. Με πέταξε μέσα στους άλλους, και όλοι οι άλλοι μαζεύτηκαν. «Ο Άπιστος», «Ο Βρόμικος». «Ο Χαζαρά». Μαζευόντουσαν δηλαδή για να μην τους βρομίσω. Οι άλλοι ήταν Ταλιμπάν. Η ήταν άνθρωποι που είχαν δεχτεί αυτή την κατάσταση. Αυτά τα ξέραμε. Τα περιμέναμε εκεί. Έτσι ζούσαμε».

Η Χαλά διηγείται την εμπειρία της σε ότι αφορά τα πολιτικά δικαιώματα στη Συρία: «In Syria I was forced to vote. The meanest part in Syria, is that, for my mother and my mother, who were working for the state as teachers, they didn't give you money if you didn't vote. If you didn't vote, they would quit you from your job. So when I was 17, there, at 16, you can vote. You have the right. So my parents told me to vote. And I said no, I don't want, I can't, but they told me you have to, because if you don't, we will loose everything. You had to vote for the regime». (36.50)

Η συμμετοχή στα κοινά είναι αδύνατη όταν δεν υπάρχει επαρκής γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής.

Ο Edmond όταν έμενε στους Γαλατάδες ήταν μόνο Αλβανός εργάτης. «Δεν υπήρχε επικοινωνία με τους ντόπιους». Οι εργάτες Γής δούλευαν όλη μέρα και δεν υπήρχε ούτε χρόνος, ούτε πρακτική ανάγκη να μάθουν τα ελληνικά. Για τον ίδιο, η γλώσσα ήταν ένα απαραίτητο εργαλείο, εφελτήριο για την εξέλιξη του : «Όταν έμενα στους Γαλατάδες, είχα βάλει σαν στόχο να μάθω καλύτερα τα ελληνικά. Και μου λέει ο Νονός μου κάτι που με βοήθησε πολύ: «δεν θα προσπαθήσεις να μάθεις ποσοτικά. Θα προσπαθήσεις να μάθεις λίγα και ποιοτικά. Θα δεις πόσο αυτό θα σε βοηθήσει. Και έβαλα

αυτόν τον στόχο. Τα ελληνικά μου ήταν χάλια αλλά προσπαθούσα να μιλάω με τονισμό. Προσπάθησα, προσπάθησα και τα κατάφερα εν ολίγοις. Μίλαγα ελάχιστα, και σωστά.» . Ο Edmond μιλάει πια άπταιστα ελληνικά. Ο συνομιλητής του δεν καταλαβαίνει ότι είναι ξένος. Πολλές φορές, η αντίδραση του συνομιλητή του αλλάζει μόνο όταν αναφερθεί η χώρα καταγωγής. Πάντα όμως η γνώση των Ελληνικών είναι μια έκπληξη για τον συνομιλητή. Θεωρεί τη γνώση της γλώσσας καθοριστικής σημασίας, γιατί με αυτή μπορεί να υπερασπιστεί την γνώμη του.

Για τον Lafau, η γνώση της ελληνικής γλώσσας ήταν αναγκαία για να μπορέσει να συμπληρώσει τα χαρτιά του, να μπορεί να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της ελληνικής γραφειοκρατίας.

: *“Μια φορά έχασα την ροζ κάρτα μου. Έχασα το δελτίο. Είχα δηλώσει τη διεύθυνση στους Αμπελόκηπους, πάω εκεί. Τότε μάθαινα μια πρόταση απ’ έξω και αυτό ήταν όλο. Έλεγα τις προτάσεις μου, αυτά που χρειαζόμουν. Οι άλλοι μου απαντούσαν αλλά εγώ δεν καταλάβαινα τι μου έλεγαν. Μου πετάει λοιπόν (ο αστυνομικός) ένα χαρτί έτσι (και μου το πετάζει βίαια για να μου δείξει πως) και μου λέει συμπλήρωσε. Τι να συμπληρώσω? Εγώ ούτε το όνομα μου δεν ήξερα να γραφώ. Να’ναι καλά, ήταν ένας μπάτσος με πολιτικά εκεί, παίρνει το στυλό, και μου το συμπληρώνει. Ε, εκείνη την ημέρα αποφάσισα να μάθω. Γύρισα, έψαξα, από εδώ, από εκεί, και γράφτηκα. Ξεκίνησα τον Οκτώβρη του 2003. Σε 3, 4 μήνες, μέχρι το καλοκαίρι τέλος πάντων, είχα μάθει ελληνικά.*

Ωστόσο, η ανεπάρκεια της γνώσης της γλώσσας, αντί να δείχνει τον πυρήνα του προβλήματος, καταδεικνύει και κάτι περισσότερο. Αντί να συνιστά το θεμελιώδες πρόβλημα, ίσως να είναι **δείκτης οικονομικού, κοινωνικού και πολιτισμικού αποκλεισμού, που με τη σειρά του εμποδίζει την κατανόηση της γλώσσας**. Πράγματι, *η εκμάθηση της γλώσσας* μπορεί να αποτελεί για πολλούς προνόμιο και όχι δυνατότητα, καθώς *προϋποθέτει την ύπαρξη ελεύθερου χρόνου, ένα κοινωνικό κεφάλαιο, δηλαδή ένα δίκτυο γνωριμιών όπου μπορεί κάποιον να απευθυνθεί για να βρει πως, πότε και πον γίνονται μαθήματα ελληνικών, και, ενδεχομένως, χρήματα για να τα πληρώσει*.

Για παράδειγμα, η πρώτη γενιά αφρικανών μεταναστών κατά κανόνα δεν έμαθε να μιλάει ελληνικά. Η κοινή τους γλώσσα επικοινωνίας ήταν και παραμένουν τα αγγλικά, με αποτέλεσμα η γνώση των ελληνικών να είναι δευτερεύουσας σημασίας. Η γλώσσα εργασίας στις συνελεύσεις της Νιγηριανής κοινότητας παραδείγματος χάριν παραμένει τα αγγλικά. Έτσι, η επικοινωνία με άλλες κοινότητες ή και άλλους φορείς περιορίζεται σημαντικά. Μη γνωρίζοντας επαρκώς την ελληνική γλώσσα, οι αφρικανοί μετανάστες δεν μπόρεσαν να αξιοποιήσουν τις γνώσεις τους ή/ και τα πτυχία τους (γίνανε μικροπωλητές κλπ, βλέπε Μιχάλη και Τζακυ).

Στην έλλειψη χρόνου αναφέρεται και η Χαλά, η οποία, ενώ επιθυμεί διακαώς να μάθει τη γλώσσα και να συνεχίσει τις σπουδές της, δεν έχει χρόνο γι αυτό καθώς δουλεύει όλη μέρα κάθε μέρα από τη Δευτέρα έως το Σάββατο, και τα μαθήματα που παρέχονται δωρεάν γίνονται κυρίως κατά τη διάρκεια της ημέρας.

Ο Κρατικός ρατσισμός και κοινωνικός ρατσισμός ως παράγοντες απαξίωσης της Ελλάδας ως χώρα διαμονής.

Ο Γιονούζ έφτασε στην Ελλάδα το 2001, και αναφέρεται στον ρατσισμό που συνάντησε στην Ελλάδα λέγοντας ότι σε σύγκριση με το Αφγανιστάν: *«Εδώ είχε μεγαλύτερο πόνο, γιατί δεν το περιμέναμε. Όταν μπαίνεις στα σύνορα της Ελλάδας, νομίζεις ότι είσαι στην Ευρώπη. Ξέρεις ότι έχει σύστημα προστασίας, άσυλου, το ξέρεις. Δικαιοσύνη, ανθρώπινα δικαιώματα, τα πάντα. Τα ξέρεις όταν έρχεσαι εδώ. Αυτά έχεις στο νου σου, και περιμένεις μια ανθρωπινή τουλάχιστον μεταχείριση. Και ξαφνικά έρχεται ένα ζύλο, κι άλλο ζύλο, και σε χτυπάει. Και αυτό πονάει. Πονάει ψυχολογικά. Σε κτυπάει στο συναίσθημα, σε αυτό που δεν μπορείς να δεχθείς. Εδώ ο Κασιδιάρης μου πέταγε τα χαρτιά στο δρόμο. Τα χαρτιά μου, που έφερα από το Αφγανιστάν, που τα έσωσα, ο Κασιδιάρης μου τα πέταγε*

ένα ένα στο δρόμο εδώ. Και αυτός έγινε βουλευτής. **Κάθε πρωί στο Πεδίο του Άρεως ερχόταν ο Κασιδιάρης και οι άλλοι, παρουσία της Αστυνομίας, και χτυπάγανε κάθε μέρα, λέγανε «Φύγετε».** Και επειδή δεν είχα σκοπό να φύγω από την Ελλάδα, τους έλεγα «που αλλού να πάω? Εγώ έχω έρθει εδώ». Και άρχισε να βαράει. Στα αγγλικά τους είπα, και σε αυτόν και στον αστυνομικό, «εγώ είμαι Γιατρός. Αυτά είναι τα χαρτιά μου. Τα χαρτιά τα έχω ακόμα μαζί μου». Και τα παίρνει και τα πετάει. Εμένα με πόνεσε αυτό. Με πόνεσε πάρα πολύ. Και πήγα ένα ένα να πιάσω τα χαρτιά μου να τα μαζέψω, κι αυτός από πίσω με χτύπαγε, με κλώτσαγε. Τους έλεγα «χτύπα, εγώ θα κάτσω εδώ. Και δεν σε φοβάμαι. Αυτά έγιναν το 2001, όταν ήρθα». Αυτό πραγματικά πόνεσε. Γιατί έλεγα κοίτα, ήρθα στην Ελλάδα, στον πολιτισμό, σε μια ευρωπαϊκή χώρα. **Εγώ ήρθα για την Ελλάδα. Δεν είχα έρθει για να πάω αλλού μετά. Δεν έφυγα για οικονομικούς λόγους.** Στο Αφγανιστάν με όλα αυτά τα προβλήματα δεν βρέθηκα ποτέ οικονομικά σε δύσκολη κατάσταση. Κάτι είχα. Ήρθα στην Ελλάδα για τον πολιτισμό».

Ο Edmond ήρθε στην Ελλάδα όταν ήταν 16 χρονών. Αναφέρεται τόσο στον θεσμικό ρατσισμό όσο και στον κοινωνικό ρατσισμό που βίωσε στην Ελλάδα. Λέει: «οι Αλβανοί τότε ήταν μαύρο πρόβατο. Όχι απλά μαύρο πρόβατο. Ήμασταν ότι χειρότερο μπορούσε να υπάρχει. Εάν τώρα πολεμάμε τους Πακιστανούς, τότε ήταν οι Αλβανοί. Στην Ελλάδα τότε μας κυνηγούσαν σαν τους ποντικούς. Σαν τους λαγούς. Έχω κοιμηθεί εγώ σε χωράφια, ουν. Γιατί τότε δεν είχαμε χαρτιά. **Μας βρίσκανε, ξύλο, και μας γύριζαν πίσω, τραγικές καταστάσεις. Δεν μπορείς να το διανοηθείς γιατί δεν το έχεις ζήσει. Εγώ το έχω ζήσει. Έχω έρθει περισσότερο από 35 φορές με τα πόδια. Πολύ βία».**

Το 99 μετανάστευσε και πήγε στην Ιταλία με φουσκωτό από την Αλβανία. «Τραγικά πράγματα, τραγικές σκηνές. Είχα πάει στην Αλβανία και ένας φίλος μου μου είπε έλα πάμε Ιταλία είναι καλύτερα τα πράγματα απ' ότι στην Ελλάδα». Και πράγματι ήταν. Η διαφορά ήταν απίστευτη σε σχέση με την Ελλάδα. Σε όλα τα επίπεδα. Κρύοι άνθρωποι, δηλαδή δεν νοιάζονται, αλλά όχι βίαιοι. Δεν σε βλέπουνε σαν κόκκινο, μαύρο. Σε βλέπουν σαν άνθρωπο ».

Θα σου δώσω ένα παράδειγμα για τον κόσμο. Ήμουν στην Ιταλία λοιπόν, και ήταν μία κοπέλα. **Εγώ είχα την σκιά της Ελλάδας πάνω μου. Εδώ, Αλβανός να τολμήσει να μιλήσει σε Ελληνίδα τότε? Τι λες καλέ! Τι λες καλέ! Θα έβγαине ο στρατός στους δρόμους. Ο στρατός στους δρόμους. Θα γινόταν της τρελής. Τέλος πάντων μετά από λίγο, τους έβλεπα μιλούσαν, λέω «δεν κάνω κι εγώ μία δοκιμή? « τι πιο φυσιολογικό ένα αγόρι να κάνει καμάκι σε ένα κορίτσι? Όμορφα. Την κοιτάω με κοιτάει. Ένα φλερτ αθώο. Της μιλάω ιταλικά, αυτά τα ξέραμε από τη τηλεόραση. Μιλάμε λίγο, της λέω μετά μου αρέσεις, και μου λέει «λυπάμαι, μου αρέσεις, αλλά έχω αγόρι».** Ε δεν μπορείς να φανταστείς πόση δύναμη μου έδωσε αυτός ο διάλογος. Με έκανε να νιώσω άνθρωπο. Με έκανε να νιώσω άνθρωπος. Αυτό το πράγμα στην Ελλάδα? Δεν υπήρχε περίπτωση να γίνει. Έχω διάφορες ιστορίες να σου πω. Πολλές [...] **πέρανε αυτά τα βιώματα σε μία ώρα? Περνανε? Δεν περνάνε. Αυτά είναι βιώματα. Μένουν, δεν περνάνε.** Είναι όπως οι πρόσφυγες τώρα που έρχονται, που έχουν βιώσει τον πόλεμο. Όταν δεν έχει βιώσει τον πόλεμο, δεν ξέρεις τι σημαίνει. Και έτσι λες «ε, σίγα τώρα. Αυτός ήρθε να μας πάρει αυτό, ήρθε να μας πάρει εκείνο, ήρθε να μας κάνει αυτό. Αυτή είναι η κλασσική αντίδραση»».(7.08)

Ο Edmond αναφέρεται στα βιώματα των Αλβανών, στον ρατσισμό και τη καταστολή που έχουν υποστεί από το κράτος, και εξηγεί πως **η νέα γενιά δεν επιθυμεί να πολιτικοποιηθεί, καθώς έχει ενσωματωθεί και αυτό αποτελούσε αυτοσκοπός.**

Edmond “εγώ πιστεύω πως τα έχουμε καταφέρει σαν κοινότητα. Τα έχουμε καταφέρει αρκετά καλά. **Τέτοιος πόλεμος, τέτοιο διχασμό, τέτοιο ρατσισμό.. γι αυτό υπάρχει και ο θυμός. Υπάρχει θυμός. Η τωρινή κοινωνία δεν το αντιλαμβάνεται αυτό. Δεν γνωρίζουν τι έχουμε τραβήξει. Ο καθένας, ο κάθε πολίτης λέει –και δικαιολογημένα ίσως μερικές φορές- «έλα τώρα, εμείς σε υποδεχτήκαμε, σου ανοίξαμε τα σπίτια μας, τις δουλειές μας, και εσείς ήρθατε να μας σφάζετε, να μας κάνετε.. Τι να του πεις? Δεν μπορείς να τον πείσεις αυτόν. Αυτόν τον έχουν ταΐσει τα μιντια, αυτό ακούει όλη μέρα, αυτό ξέρει. Αν του πεις ότι δεν είναι έτσι, ότι είναι κάπως διαφορετικά, θα σου ορμίζει»** (περιστατικό στη Ρόδο 20.50).

οι πολιτικές δραστηριότητες των μεταναστών δεν μπορούν να εξεταστούν μεμονωμένα. Είναι πάντα ενέργειες, αντιδράσεις και αντιδράσεις στο περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων και των κυβερνητικών πολιτικών.

Έτσι, οι πρώτες πολιτικές (αντι)δράσεις στην Ελλάδα εμφανίστηκαν με το «όχι στον ρατσισμό από τη κούνια», σε απάντηση της γραφειοκρατίας σε ότι αφορούσε τα δικαιολογητικά που χρειάζοντουσαν για τη νομιμοποίηση των παιδιών τους. Ακολούθησε η Ασάντε.

Νικόδημος, Συνέντευξη ν.2.

«Η Ασάντε.. η ανάγκη ξεκίνησε ως μια εσωτερική ανάγκη, δική μου και των υπολοίπων. Υπήρχε τότε μια καμπάνια που γινόταν στην Αθήνα, «Όχι Ρατσισμός από κούνια». Όμως τότε υπήρχε ένα βασικό κενό. Εμείς που ξεκινήσαμε με το Ασάντε σε σχέση με την υπόλοιπη καμπάνια, είμασταν σπουδαστές ή φοιτητές. Είχαμε δηλαδή εντελώς διαφορετικό προσανατολισμό. Και αντιμετωπίζαμε τα πράγματα σε μία βάση, βάση των προβλημάτων όχι που εμείς αντιμετωπίζαμε, γιατί λίγο πολύ, εμείς που είμασταν φοιτητές ή σπουδαστές, είχαμε ξεπεράσει κάποια θέματα. Σε σχέση με τα χαρτιά εννοώ. Εν αντιθέσει με τη καμπάνια, η οποία ήταν επικεντρωμένη στο ίδιο το πρόβλημα. Υπήρχε και πολιτική κάλυψη εκείνη την περίοδο, οπότε εμείς είμασταν λίγο αποστασιοποιημένοι .. αυτό όμως μας είχε φέρει και σε αντιπαράθεση με την καμπάνια, γιατί την περίοδο εκείνη, εάν δεν ήσουν κάτω από μια συγκεκριμένη σκέψη, ήσουν ... δεν ήσουν φιλικός προσκεείμενος προς την συγκεκριμένη ομάδα, προς τις συγκεκριμένες δράσεις. Αλλά τέλος πάντων, .. δεν έχει καμία σημασία. 14.15

Όταν λοιπόν το 2007, η Καμπάνια σχεδόν ολοκλήρωσε την εκστρατεία, της, γιατί σχεδόν δεν συμμετείχε σχεδόν κανένα από τα παιδιά, παρά απέμειναν η Ένωση Αφρικανών γυναικών να την υποστηρίζει, εκεί λοιπόν, αρκετά παιδιά που βρίσκονταν σε αυτή τη καμπάνια μας προσέγγισαν. Και έτσι λοιπόν.. εμένα δεν με ενδιέφερε εάν κάποιος συμμετείχε ή δεν συμμετείχε στη Καμπάνια, δεν υπήρχε προϋπόθεση να συμμετέχεις σε κάτι τέτοιο. Ούτε σήμερα με ενδιαφέρει.

Το καταστατικό υπάρχει από το 2008. Γιατί χρειάστηκε από το 2006 μέχρι το 2008 να κάνουμε πολλές, πολλές συζητήσεις. Γιατί.. κακώς πιστεύαμε ότι θα έπρεπε να περιμένουμε όλο αυτό το χρονικό διάστημα για να ολοκληρωθεί. Εάν είχαμε ξεκινήσει έστω και λίγα χρόνια νωρίτερα θα ήτανε πολύ καλύτερα τα πράγματα. Γιατί το 2009 έγιναν οι εκλογές. Δηλαδή δεν είχαμε πολύ χρόνο να ετοιμαστούμε.

Εγώ προσωπικά δεν συμμετείχα στην Καμπάνια. Αλλά γνωρίζομασταν. Την εποχή εκείνη υπήρχε μία πολύ μεγάλη δυναμική. Αλλά δεν υπήρχαν πρόσωπα που να βγουν προς τα έξω και να μπορούν να πουν κάτι. Όταν έγινε η πρώτη δημόσια παρέμβαση, ε, μετά έγιναν πολύ εύκολα τα πράγματα. Τυχαίνει την πρώτη δημόσια παρέμβαση να την έκανα εγώ. 16.45.

Ο Μιχάλης (2η συνέντευξη, 1.44.56) εξηγεί πως η αντίδραση και η θέληση συμμετοχής προκύπτει σε συλλογικό επίπεδο κυρίως όταν η ανάγκη γίνεται επείγουσα, όταν, όπως λέει ο ίδιος «δεν υπάρχει άλλος τρόπος». «Τώρα περιμένεις περισσότερο να βρεις κάποιον που να έχει το μικρόβιο σαν εμένα. Κάποιον που να το έχει. Γιατί θα συναντήσεις πολλούς που δεν έχουν τέτοιους προβληματισμούς. Για την πολιτική και τα κοινά».

Δεν υπάρχει πια η Χρυσή Αυγή στους δρόμους, οπότε έχουμε εφησυχαστεί. Τότε ήταν doggy» η φάση. Εγώ κυκλοφορούσα πάντα με κάτι, πάντα με ένα πλάνο, τώρα πάω εκεί, εάν συμβεί κάτι, τι, πως, ένα πλάνο. Και πάντα υπήρχε ένα πλάνο θανάτου. Εγώ τότε δεν ήμουν καλά. Και εκεί μέσα έκανα το κάλεσμα για το Generation. Εκεί μέσα, μέσα από την φρίκη. Όπλα. Πρέπει κάπου να εκπαιδευτώ, χαμός, τέτοια σκεφτόμουν. Είχα μπει σε μια κατάσταση στρατιωτική. Είχαμε πόλεμο. Η πρώτη συνάντηση έγινε εδώ. Πρέπει να μαζέψουμε την δεύτερη γενιά, πρέπει να τους συσπειρώσουμε, πρέπει κάτι να γίνει. Και ξεκινάω τηλέφωνα από εδώ από εκεί, να κάνουμε μια πρώτη συνάντηση. Σε μια λογική της ανοιχτής συνέλευσης. Έτσι ώστε όσοι δεν ξέρουνε, να μάθουνε. Να μάθουνε το advocacy. Το μιλάω. Και μετά αυτό πήρε τον δρόμο του. Πήρε τον δρόμο του». 1.46.46

Τα Πολιτικά δικαιώματα για τους μετανάστες εκλαμβάνονται κυρίως ως εργαλείο επίλυσης πρακτικών ζητημάτων

Η Ιθαγένεια ως εισιτήριο φυγής από την Ελλάδα και όχι ως τρόπος ένταξης σε αυτή.

Κύριο κίνητρο της απόκτησης ιθαγενείας το διαβατήριο, και το δικαίωμα εξόδου ως Ευρωπαίος πολίτης. Αυτό οφείλεται τόσο στην κοινωνική απαξίωση και τον ρατσισμό που έχουν βιώσει, και που ανταποδίδουν κατά κάποιο τρόπο, όσο και στην οικονομική κρίση και την ανεργία που χαρακτηρίζει την χώρα την τελευταία δεκαετία.

Για τους νέους –μετανάστες και πρόσφυγες- τα πολιτικά δικαιώματα είναι συνυφασμένα με το δικαίωμα να φύγουν από την Ελλάδα και να πάνε να σπουδάσουν ή /και να εγκατασταθούν σε άλλες χώρες όπου αφενός υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για εργασία και παροχές, αφετέρου η γραφειοκρατία δεν στέκεται εμπόδιο στα όνειρά τους. Το Δίκτυο της κοινότητας εδώ λειτουργεί και ως μέσο ενημέρωσης για τα τεκταινόμενα σε άλλες χώρες της ΕΕ.

Τζάκου: «Εγώ όμως πως μπήκα στο πλαίσιο? Ενηλικιώθηκα, έγινα 18, ήθελα να φύγω, ήθελα να σπουδάσω. Εξ αρχής ήθελα να φύγω, από πολύ νέα, ήθελα να σπουδάσω στην Αγγλία. Ξεκίνησα γιατί ήθελα να φύγω, να πάω να σπουδάσω. Έκανα κι άλλα πράγματα ενδιάμεσα για να μπορέσω να πάω να σπουδάσω. Και μετά, κατάφερα αυτά που ξεκίνησα, και έφυγα. Και μετά γύρισα (γέλιο). Ήθελα να πάω να σπουδάσω, όμως δεν είχα την ιθαγένεια. Οπότε... είναι αυτό το πράγμα που δεν μπορείς να καταλάβεις γιατί..

« Ήμουν σε μια φάση που ψαχνόμουν, που να πάμε, τι μπορούμε να κάνουμε γι αυτό, **και ήξερα τι ήθελα, γιατί είχα ένα στόχο: θέλω να φύγω. Χρειάζομαι ιθαγένεια για να φύγω. Θα την πάρω. Τέλος. Δεν το διαπραγματευόμουν. Θα κάνω ότι χρειαστεί για να γίνει. Τέλος.** Και έτσι ήρθαμε σε επαφή με τα παιδιά και έτσι ξεκίνησε η όλη φάση».

Η διάθεση για φυγή από την Ελλάδα είναι συνυφασμένη όχι μόνο με την οικονομική κρίση, αλλά και με τη **γραφειοκρατία που εκλαμβάνεται ως απαξίωση και ως εμπόδιο**. Αυτό καταγράφεται σε όλες τις συνεντεύξεις.

Ο Lafau λέει για τον κρατικό μηχανισμό: «Εδώ και 4 χρόνια έχω κάνει αίτηση μόνο για να περάσω τη συνέντευξη. Στον Πειραιά. 4 χρόνια [...] Η ζωή των ανθρώπων είναι η ηλικία του Ανθρώπου. Είναι Χρόνος. Εγώ είμαι 40 χρονών, και εδώ και 4 χρόνια περιμένω για μια συνέντευξη. Άλλους τους κρατάνε 2 χρόνια στην Αμυγδαλέζα. Δυο χρόνια, ξέρεις τι σημαίνει? Σε δυο χρόνια, ένας άνθρωπος μπορεί να κάνει γάμο, μπορεί να κάνει παιδιά. Εσύ για 2 χρόνια παίρνεις τη ζωή κάποιου ανθρώπου. Με ποιο δικαίωμα? Και ποιος είσαι εσύ στο κάτω κάτω? Θεός είσαι?». Πιο κάτω αναφέρεται στην διαδικασία ανανέωσης της άδειας παραμονής, εξηγώντας τις δυσκολίες που συνάντησε, για γραφειοκρατικούς λόγους. «Δεν μου τη δινανε γιατί είχα κάνει ένα δικαστήριο. Μα εγώ είχα κάνει μήνυση, δεν μου είχαν κάνει άλλοι μήνυση. Τους λέω ρε παιδιά δεν δικάστηκα εγώ, εγώ έκανα την μήνυση. Τίποτα αυτοί. Μου λέγανε να κάνω άλλη άδεια παραμονής, να χάσω 8 χρόνια ένσημα δηλαδή, να ξαναρχίσω από την αρχή. Αλλά να 'ναι καλά μπήκε στη μέση ο Συνήγορος του Πολίτη, του στείλαμε τα χαρτιά κι όλα αυτά, μπήκε στην μέση να 'ναι καλά, και ακύρωσε αυτή την απόφαση». Συνεχίζοντας να μιλάει για την διαδικασία απόκτησης της άδειας παραμονής, παρομοιάζει αυτή με μια τηλεκάρτα της οποίας τελειώνουν οι μονάδες, λέγοντας: «Εγώ κάθε φορά που έπαιρνα άδεια παραμονής, η ήταν ληγμένη, ή είχε λίγους μήνες μέσα».

«Εγώ θέλω να φύγω. Δηλαδή τι είμαι εγώ? Εγώ πάω με δυο πόδια και ο Έλληνας με 8, είναι χταπόδι? Τι είναι αυτό το πράγμα? Δεν θέλω άλλο. Ανυπομονώ. **Με το που πάρω την ελληνική υπηκοότητα έχω φύγει από εδώ. Τέλειωσε. Φτάνει τόσο. Άμα μπορούσα, και με αεροπλάνο ακόμα δεν θέλω να ξαναπεράσω πάνω από την Ελλάδα**».[...] **Και τώρα εάν μπορούσα θα έφευγα. Αλλά με την άδεια**

παραμονής δεν μπορώ να κάνω τίποτα στην Ευρώπη. Ενώ με την Ελληνική υπηκοότητα μπορώ. Να σου πω την αλήθεια ούτε στην Ευρώπη θέλω να πάω. Να σου πω την αλήθεια θέλω να πάω στον Καναδά. Σε μια γωνιά, να ησυχάσω. Εκεί είναι καλά. [...] εδώ έχω φτάσει στο αμήν».

Η Ιθαγένεια ως δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού

Τζάκν: «**Την ιθαγένεια την ήθελα γιατί το θεωρούσα δικαίωμα μου.** Το να φύγω ήταν περισσότερο η αφορμή. Ήθελα και να φύγω, αλλά δεν ήταν μόνο αυτό. Το ότι ήθελα να φύγω ήταν ένα σημαντικό κίνητρο για να μπω πιο μέσα στα πράγματα. Αλλά υπήρχε το θέμα την υπηκοότητας. Θυμάμαι στο Λύκειο, συμμετείχαμε σε έναν διαγωνισμό από τα Ηνωμένα Έθνη (UN Decoration), όπου έγραφες εκθέσεις, και είχα γράψει κάτι για την ιθαγένεια. Είχε προκριθεί αυτή η έκθεση, ναι. Οπότε, το ζούσα σαν ένα δικαίωμα το οποίο στερούμε, οπότε δεν μπορούσα να αναληφθώ τον λόγο για τον οποίο δεν είμαι Έλληνας πολίτης. **Αλλά δεν είναι ότι ήθελα να γίνω Ελληνίδα. Δεν είχα ανάγκη να γίνω Ελληνίδα. Πιο πολύ ως προς τα δικαιώματα ήθελα.** Ότι αυτή την στιγμή δεν γίνεται να μου στερούν κάποια δικαιώματα που με εμποδίζουν από πολλά πράγματα στη ζωή μου. Το να μπορώ να φύγω είναι ένα από αυτά. **Το άλλο είναι η ελευθερία. Το να μην χρειάζεται να παίρνω άδειες διαμονής.** Αλλά δεν μπορώ να πω ότι τότε, είχα αντιληφθεί στο μυαλό μου το θέμα της ταυτότητας. Αφροελληνίδα. Δεν το είχα ακόμα, δεν υπήρχε ακόμα. Ήταν πιο πολύ το πρακτικό κομμάτι. Ότι αυτή την στιγμή, δεν γίνεται να έχω τόσα εμπόδια στη ζωή μου».

Σύμφωνα με τους Bauböck, Honohan, Huddleston, Hutcheson, Shaw και Vink⁶⁰, «ευνοϊκές συνθήκες για την κοινωνικοοικονομική ένταξη ενθαρρύνουν την πολιτογράφηση. Ειδικά για τους μετανάστες από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, οι σταθερές θέσεις εργασίας, η τριτοβάθμια εκπαίδευση και η γνώση της γλώσσας της χώρας τους καθιστούν πιο πιθανό να υποβάλουν αίτηση για πολιτογράφηση. Αυτό το πρότυπο/μοντέλο (patern) παρατηρείται σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, ανεξάρτητα από το πόσο περιοριστική ή φιλελεύθερη είναι η πολιτική πολιτογράφησης της χώρας. Όσο περισσότερο οι ευρωπαϊκές κοινωνίες είναι σε θέση να προσφέρουν στους μετανάστες θέσεις εργασίας, τριτοβάθμια εκπαίδευση και γλωσσικές δεξιότητες, τόσο πιο πιθανό είναι να γίνουν οι μετανάστες αυτοί πολίτες των χωρών αυτών. **Όσο περισσότερο οι ευρωπαϊκές κοινωνίες αποτυγχάνουν να προσφέρουν στους μετανάστες τις ευκαιρίες και τις δεξιότητες για κοινωνικοοικονομική ένταξη, τόσο περισσότεροι μετανάστες θα αποκλείονται από την ιδιότητα του πολίτη.** Ακόμα μεγαλύτερα προβλήματα αποκλεισμού δημιουργούνται από χώρες με σημαντικά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα ένταξης όταν επιβάλλουν περιοριστικές απαιτήσεις πολιτογράφησης. Λόγω της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης και των συνθηκών τους, ένα μεγάλο μέρος των αιτούντων – ή υποψηφίων αιτούντων για πολιτογράφηση - δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί στις απαιτητικές προϋποθέσεις που αφορούν την απασχόληση, την εκπαίδευση ή /και την γλώσσα⁶¹.

Δεύτερη γενιά και άσκηση του δικαιώματος ψήφου

Η έλλειψη πολιτικής κουλτούρας φαίνεται να επιβεβαιώνεται στην δεύτερη γενιά. Εάν και είναι δραστήρια σε ότι αφορά τα θέματα που την αφορούν άμεσα, το ενδιαφέρον αυτό μειώνεται όταν περνάμε από τη σφαίρα του ατομικού στην σφαίρα του κοινωνικού συνόλου. Η ενασχόληση με τα κοινά σε τοπικό ή/και εθνικό επίπεδο είναι σχεδόν ανύπαρκτη, σύμφωνα με τους ερωτώμενους.

⁶⁰ Access to citizenship and its impact on immigrant integration. European summary and standards. (P.41)

⁶¹ Handbook on migration and social policy, Chapter: Naturalization and the socio-economic integration of immigrants: A life-course perspective, Publisher: Edward Elgar, Editors: Gary Freeman, N. Mirilovic, pp.362-376

Τζάκν (1h17) [Η δεύτερη γενιά θα πάει να ψηφίσει? Ενδιαφέρονται για τις εκλογές?] Υπάρχει δουλειά εκεί, γιατί καταλαβαίνεις ότι όταν μία ολόκληρη γενιά δεν είχε ΠΟΤΕ πολιτικά δικαιώματα, και υπήρχαν και πάρα πολλά προβλήματα όσο αφορά την κοινωνική υποδοχή και αποδοχή.. Οπότε δεν αναπτύσσεις την συγκεκριμένη νοοτροπία και ιδεολογία προκειμένου να αρχίσεις να συμμετέχεις. Δεν έχεις την νοοτροπία της συμμετοχής. Οπότε υπάρχει ένα κενό εκεί. Υπάρχει μεγάλο κενό. Αλλά από την άλλη, αρκετοί, ακριβώς επειδή έγιναν Έλληνες πολίτες και είναι η πρώτη φορά που θα μπορούν να ψηφίσουν, θα πάνε λόγω της πρωτιάς, λόγω του ότι θα είναι οι πρώτοι «Α, είμαι ο πρώτος. Cool!». Δηλαδή για μένα θα έχει πολύ ενδιαφέρον να δούμε στις επόμενες εκλογές εάν θα ξαναπάνε να ψηφίσουν. Γιατί εκεί δεν θα είναι «α, woaw, μια καινούργια εμπειρία». Οπότε ναι, υπάρχει αυτό, δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα η κουλτούρα της συμμετοχής. **Όταν την ρωτάω εάν η δεύτερη γενιά γνωρίζει τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, ΝΔ, ΚΙΝΑΔ, ΠΑΣΟΚ, ΣΥΡΙΖΑ.. μου απαντά μονολεκτικά «Όχι».** Και συνεχίζει λέγοντας: «Ναι, Υπάρχει ένα χάσμα εκεί. Υπάρχει ένα κενό ενημέρωσης και πληροφόρησης. Αρκετοί όμως πιστεύω ότι θα πάνε μόνο και μόνο επειδή θα είναι πρώτη φορά και θα μπορούν.(1h19) Από την άλλη πιστεύω πως **ένα μεγάλο μέρος δεν θα πάει να ψηφίσει, ακριβώς γιατί δεν έχει αυτή την κουλτούρα . Έτσι κι αλλιώς η αποχή επηρεάζει και την ελληνική κοινωνία, οπότε ναι μεν είμαστε δεύτερη γενιά, αλλά δεν παύει να είμαστε και κομμάτι αυτής της κοινωνίας.** Εμείς ξεκινάμε μια καμπάνια ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης για τις εκλογές. Γιατί ακόμα και η διαδικασία είναι ένα θέμα: αρκετοί δεν ξέρουν πότε είναι, ούτε πως ψηφίζουμε. «που πάμε? Τι κάνουμε?» . Οπότε εμείς ξεκινάμε από εκεί. Να καλύψουμε αυτό το κενό που υπάρχει στην ενημέρωση σε ότι αφορά την διαδικασία. Δυστυχώς δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι άλλο. Δηλαδή από ένα σημείο και μετά ο καθένας θα πρέπει να ενημερωθεί ο ίδιος για την πολιτική και τους πολιτικούς. Όμως εμείς μπορούμε τουλάχιστον μέσα από την πλατφόρμα μας να κάνουμε ότι μπορούμε. Να ενημερώσουμε για την διαδικασία και να κατευθύνουμε για το που μπορούν οι ίδιοι να ενημερωθούν.

Ο Μιχάλης επιβεβαιώνει την έλλειψη πολιτικής κουλτούρας: «Δεν συμμετέχουν γιατί δεν ξέρουν. Δεν ξέρεις. Δεν ξέρεις ότι μπορείς. Εισαι στο μικρόκοσμο σου. Δεν έχουν τα ερεθίσματα που θα τους κάνουν να καταλάβουν ποιοι είναι και που βρίσκονται και πως μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο. Όχι να αλλάξουν τον κόσμο, αλλά να προτείνουν. Να προτείνουν στην κοινωνία. **Εγώ ρε συ ζύπνησα αργά.. με τα μαθήματα, μετά το χιπ χοπ, η τέχνη..**

Η Άτυπη μορφή συμμετοχής στα κοινά

Ο Edmond είχε την τάση να ασχολείται με τα κοινά από μικρός. Όπως λέει, το μικρόβιο το πήρε από τον πάτερα του πως ήταν στέλεχος στο καθεστώς, «*τίμιος και δίκαιος άνθρωπος. Ήταν κομμουνιστής. Ήταν Γραμματέας στο χωριό με το Κομμουνιστικό κόμμα. Αλλά ήταν Ιδεαλιστής. Ήταν δίκαιος. Ακόμα και τώρα πίνουν νερό στο όνομα του. Το πήρα και εγώ αυτό*». Η πρώτη μορφή συμμετοχής στα κοινά ήταν το 1998, ως μια ανάγκη οργάνωσης απέναντι στους άδικους μισθούς που έπαιρναν τότε οι Αλβανοί εργάτες γης. (45). **«Το 1998, πριν φύγω για Ιταλία, οργάνωσα τον πρώτο ξεσηκωμό τον έκανα για τους μισθούς.** Στους Γαλατάδες. Κατά έναν περίεργο τρόπο, ενώ δεν μιλούσα πολύ, είχα επιρροή στον κόσμο. Με εκτιμούσαν. Ίσως βοήθησε το πόστο μου, που δούλευα στον Στογιαννίδη. Είχα επιρροή στον κόσμο. Λοιπόν όλοι πληρωνόντουσαν 4.500 με 5.000 χιλιάρικα, 5000 δραχμές ημερομίσθιο, και οι Αλβανοί πληρωνόντουσαν με 500 δραχμές. Οι τυχεροί περνάμε 1000 με 2000. Οι πολύ τυχεροί όπως εγώ. Και το συζητάγαμε. Το λέω και στον νονό μου: «πρέπει να αλλάξει αυτό, είναι εκμετάλλευση στο φουλ» Ε κάθε φορά που το λέγαμε στελνανε την αστυνομία. Και κυνήγι. Άγριο κυνήγι. Δεν είχαμε χαρτιά τότε. Από το 98 και μετά ξεκίνησαν τα χαρτιά. Μιλάω με τους πιο πεταχτούληδες και τους λέω «παιδιά έχω μια ιδέα. –Τι? – Θα κάνουμε επανάσταση. Αλλά θα με εξακολουθήσετε. Δεν θα το κάνουμε για να προκαλέσουμε έντονα, αλλά με ωραίο τρόπο. Τους το λέγαμε 2-3 φορές, κάθε φορά που το λέγαμε μας φέρνανε την αστυνομία, μας μαζευανε και μας στελνανε πίσω. Στα σύνορα. Και μάλιστα αυτή ήταν μια πολύ καλή δικαιολογία για να μην πληρώσουν. Τα σπαράγγια είναι σαιζόν. **Όταν ξεκινάν τα σπαράγγια, θέλεις χέρια για να βοηθήσουν.**

Εκεί δεν κοιτάς εάν είναι μαύρος άσπρος η κόκκινος. Γιατί θα χάσεις την παραγωγή. Έτσι μας περνανε. Μας βαζανε σε καλύβες, και μάλιστα το βράδυ μας μετακινούσαν για να μην έρθουν οι αστυνομικοί να μας μαζέψουν. Στο τέλος της σαιζόν, πέρνανε την αστυνομία, τους λέγανε έχω 5, 7, 10 Αλβανούς, ελάτε να τους πάρετε. Και άντε να πληρωθείς. Πιασ'το αυγό και κουρεφ'το. Τέλος πάντων τους οργανώνω, τους λέω θα είμαστε ήρεμοι, δεν θα βγούμε στο δρόμο να φωνάζουμε, γιατί θα γίνει πόλεμος. Θα κάνουμε το έξις όμως: Δεν θα πάμε για δουλειά. (48.00). Θα ζητήσουμε να πληρωθούμε όχι όσο λέει η νομοθεσία, -γιατί η νομοθεσία έλεγε 6.700 δραχμές την ημέρα και ασφάλιση. Αυτά είναι όνειρο ζωής. Στην Ελλάδα κióλας. Το ξέραμε αυτό. Αλλά 5000? Ναι. Το δικαιούμαστε. Δεν μπορούν όλοι οι υπόλοιποι που είναι από άλλες χώρες, οι Βούλγαροι, να παίρνουν 5000, κι εμείς, επειδή ήμασταν Αλβανοί, 500 δραχμές. Και δεν πήγαμε στην δουλειά. Τα κατάφερα. Είπαμε όποιος πάει στη δουλειά θα έχει να κάνει μαζί μας. Και πράγματι όποιος πήγε, τον σταματήσαμε. Δεν τον πλακώσαμε, αλλά τον σταματήσαμε. Με κυνηγούσε η αστυνομία, είχαν έρθει τα μιντια, χαμός. Ήμασταν χιλιάδες. Σε ένα χωριό. Γιατί το σπαράγγι θέλει χέρια. Δηλαδή κάποιος που έχει 5 στρέμματα, για να το μαζέψει θέλει τουλάχιστον 7 με 10 άτομα. Και ελληνικά χέρια δεν υπήρχαν, δεν πήγαιναν ούτε για πλάκα. Ήρθαν οι Αλβανοί και βοήθησαν σε αυτό το κομμάτι. Φαντάσου ότι η περιοχή εκεί ήταν όλο σπαράγγια. Πες ότι είχε 500 εργοδότες. Και πες ότι ο μέσος όρος ήταν 10 στρέμματα. 500 εργοδότες με 10 στρέμματα είναι περίπου 15 με 20 άτομα. Μάνι μάνι φτάνουμε στους 3-4000 για κάθε χωριό. (50). Αυτό κράτησε 2 μέρες. Δεν μπορείς να φανταστείς τι κυνήγι και τι ξύλο έπεσε αυτές τις 2 μέρες από την αστυνομία. Όμως πετύχαμε τον στόχο μας. Φτάσαμε στις 5000 δραχμές». Στον νονό μου και την νονά μου δεν τους άρεσε αυτό. Όμως με στηρίζαν πολύ, γιατί αυτό ήταν το δίκαιο. Αλλά δεν τους άρεσε γιατί γίνανε στόχος στο χωριό. «Ο Αλβανός του Στογιαννιδη οργάνωσε τους Αλβανούς. Ο Αλβανός του Στογιαννιδη ξεσήκωσε τους Αλβανούς. Σήκωσαν ανάστημα και οι Αλβανοί». Δεν μπορώ να σου περιγράψω τι ρατσισμός υπήρχε τότε απέναντι στους Αλβανούς. Αγοράζαμε ψωμί στο φούρνο και μας κοιτάζανε σαν εξωγήινους.

Ο Μιχάλης, ο Wael και η Hala επίσης αναφέρονται στη συμμετοχή στα κοινά, όχι δια του συνδικαλισμού αλλά μέσω της τέχνης και της συνύπαρξης με Έλληνες σε πολιτιστικές ομάδες.

Πολιτισμός και Εκκλησία καθοριστικοί παράγοντες

α. Πρώτον ως τόπος συνάντησης / κοινωνικοποίησης, και β. τρόπος ένταξης

Η Χαλά μιλάει για το **Communitism στην οδό Κεραμικού, όπου στεγάζεται η οργάνωση Greek and Syrian Youth**. «My parents talk English, but not greek. My father a little bit, my mother not at all. **But you know, we are making friends here.** Greek people are really good. **My mother and my father have met people with the organization, they are really kind, they are so friendly**».

Σε ότι αφορά την οικογένεια της, τους γονείς της και τα μικρότερα αδέρφια της, το Communitism είναι ένας χώρος συνεύρεσης με Σύρους αλλά και με Έλληνες, με πολιτιστικές ομάδες άνευ ιθαγένειας, οι οποίες διευκολύνουν αφενός την διαδικασίας κοινωνικοποίησης τους, και αφετέρου την εκμάθηση της γλώσσας μέσω της καθημερινής συνύπαρξης με τις ομάδες που δραστηριοποιούνται στον χώρο αυτό. Για την ίδια την Χαλά, το Communitism είναι τόπος συνάντησης με άλλους νέους Σύριους και με νέους Έλληνες, αλλά και χώρος πολιτισμού, εκπαίδευσης, κατάρτισης, που της επιτρέπει να επανακτήσει στόχους ζωής.

«I know a lot of Arabic people that came here, and also started taking drugs.. Because you know, when you live in a society where the family is apart, where you are all alone.. Family is really important. Most of my friends here, my friends are here, and their family is in Syria. So we face a lot of problems like that. Drugs. A lot of depression. Because you feel like there is no longer meaning in life. Life has no meaning anymore. So you have to help them. So that is what I am start doing now, with life

coaching. *That is what I am doing here, in this place, Communitism.* But I have to study more. *Because if I want to help more, I need to know more».*

Η Συμμετοχή σε πολιτιστικές ομάδες αποτελεί εφαλτήριο για την συμμετοχή σε μεγαλύτερες κοινωνικές ομάδες, για την ενδυνάμωση των διεκδικήσεων τους και για την πολιτικοποίηση τους.

Για την διαδικασία ενεργοποίησης της συμμετοχικότητας των μεταναστών /προσφύγων, βλέπε τα ευρήματα της έρευνας POLITIS⁶²

Μιχάλης «Από το τζέμπε στη κουβέντα, φτάνουμε στο «Α, έλα να κάνουμε μια προβολή για το κίνημα των abolitionists” . και ξαφνικά βλέπεις τους Dubois , βλέπει άλλους, και λες οπ, τι γίνεται εδώ πέρα? Αυτοί μιλάνε ρε συ». (1.50.10) Και μου μιλάει για μια κοπέλα που σπούδασε θεολογία και πουν πηγαίνει στην Ανάσα, και που τώρα πια κάνει advocacy. Κάποια στιγμή που συζητάγαμε, δεν ήξερε τι να κάνει με το δίπλωμα της θεολογίας. Γιατί δεν ήταν επιλογή της αυτό, εκεί πέρασε, και πήρε το πτυχίο. Με την κουβέντα πήγαμε στην κοινωνική ανθρωπολογία, και από εκεί στην συγκριτική θρησκειολογία. Και με αυτά και με εκείνα ξεκίνησε μεταπτυχιακό στη Πάντειο στην συγκριτική θρησκειολογία, και ξεκίνησε να κάνει και advocacy εδώ. Το ίδιο με μια άλλη κοπέλα που τώρα πια σπουδάζει δημοσιογραφία. Αλλά αυτό θέλει κοινότητα. Θέλει επαφή, να τον γνωρίζεις τον άλλον, να έρθεις σε επαφή, να βλέπεις τα ταλέντα του, τις ικανότητες του, θέλει ζύμωση. Και κάπως έτσι ανοίγεται μια πόρτα, που δεν την είχε δει πριν. Από την θεολογία στην ανθρωπολογία, μέσα από την Τέχνη ως τόπος συνάντησης και τρόπος ύπαρξης. (1.52.00)

Ο Πολιτισμός είναι και τρόπος προσέλκυσης των νέων δεύτερης/τρίτης γενιάς και ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης νέων για τα πολιτικά δικαιώματα.

Για τον Μιχάλη, (interview n2, 1h53,) *Ο πολιτισμός είναι καθοριστικός παράγοντας για την ευαισθητοποίηση μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς, περισσότερο απ’ότι είναι η εθνοτική κοινότητα. Ωστόσο, δεν πρέπει να αντιλαμβάνεται αποκομμένος από την κοινότητα. «Χρειάζεται πολιτισμός και κοινότητες να συμπλέουν μαζί σε καινούργια προτζεκτ, και αυτό θα πάρει χρόνο. Μια τριετία θα πάρει σίγουρα. Για μια νέα καμπάνια. Γιατί πρέπει να βρεις έναν τρόπο να μπει στις κοινότητες. Ένα το κρατούμενο. Χωρίς τις κοινότητες δεν γίνεται τίποτα. Μετά πρέπει να προσελκύσεις την δεύτερη γενιά στις κοινότητες, γιατί η δεύτερη γενιά τώρα δεν πάει στην κοινότητα. Την θεωρεί «business as usual”. Και έχουν δίκιο». (1h39)*

«Για αυτό σου λέω: Η Τέχνη δεν είναι αμελητέα. Είναι ένα πολιτικό εργαλείο συνειδητοποίησης και διαμόρφωσης ιδεών και πεποιθήσεων. Είναι εργαλείο αυτογνωσίας. Και ανάλογα μετά πως θα την κάνεις την τέχνη. Πως θα χρησιμοποιήσεις την λογοτεχνία π.χ. Βλέπεις έναν ρόλο όπου ο άλλος βγαίνει έξω και μιλάει. Αρα και εγώ μπορώ να βγώ και να μιλήσω.

Κρουστά. Μουσική. «παιδιά ελάτε να παίζουμε». Τζέμπε τζέμπε τζέμπε, - από πού είσαι εσύ? - Από τα Βριλήσσια, - από πού είσαι εσύ? -Εγώ είμαι από την Γκάνα. – Α, Γκάνα? Που είναι αυτό? – Ο άλλος «Ηξερες για την βιβλιοθήκη της Γκανας?» –Τι? Ποιος? Ποιος είμαι? Που βρίσκομαι?» (1.50.00)

⁶² N. Cyrus, “Where does it start, where does it change? Trajectory patterns of immigrants active in mainstream political parties”, in: Vogel, D. (ed) Highly active immigrants: a resource for European civil societies (Peter Lang: Frankfurt am Main, 2008, pp. 59-74)

Τόσο στην Ανάσα όσο και στο Communitism όπου στεγάζεται η Greek and Syrian Youth, Κοινός τόπος δεν είναι η χώρα καταγωγής, αλλά ο πολιτισμός, τα κοινά ενδιαφέρονται, και εν τέλει, οι κοινοί στόχοι.

Η Εκκλησία αποτελεί και αυτή τόπο συνάντησης και μέσο ένταξης.

Στο παρελθόν, η Βάπτιστη υπήρξε σημαντική στρατηγική ένταξης για τους Αλβανούς.

Το 97, Ο Edmond ήταν 22, 23 χρονών, βαπτίστηκε χριστιανός στην Ελλάδα. Στο χωριό Γαλατάδες, στα Γιαννιτσά, όπου έμενε και δούλευε στον πρόεδρο του χωριού. Η γυναίκα του, που έγινε και νονά του, ήταν «πολύ δεμένη με την εκκλησία. Κυρία». «Είχα αυτή τη τύχη. Με έλεγε μπουμπουκο. Φρόντιζα να συντηρηθώ όσο μπορούσα καλύτερα. Εκεί πέρναγα καλά. Οι Αλβανοί είναι άθεοι. Η θρησκεία είναι παράδοση. Η Αλβανία δεν έχει αυτή την παράδοση, δεν την είχε ούτε τότε, πριν το καθεστώς Χότζα. Μόνο τα τελευταία χρόνια έχει αλλάξει αυτό γιατί υπάρχουν ανταγωνισμοί μεταξύ εκκλησιών. Ας πούμε η ορθόδοξη εκκλησία στην Αλβανία λέγεται Ελληνική Ορθόδοξη εκκλησία. Μόνο στην Αλβανία. Στα Σκόπια λέγεται σκέτο Ορθόδοξη εκκλησία. Στη Ρωσία. Στη Τουρκία. Αυτό όμως συσσωρεύει μίσος στους Αλβανούς.

Εγώ ήμουν ο Αλβανός του Στογιαννιδι. Έτσι με φώναζαν. Το 1994-1995. Δούλευα σε αυτόν. Στα χωράφια. Είχε 70 στρέμματα, και τα έκανα όλα εγώ. Τα όργωνα, τα καλλιεργούσα, τα πάντα. Και ήμουν καλός σε αυτό. Μάλιστα ήμουν από τους πρώτους Αλβανούς που κυκλοφορούσε με αμάξι. Μου είχε δώσει και αμάξι. Και όλοι απορούσαν «Τι κάνει ο Στογιαννιδής? Του έδωσε ΚΑΙ αυτοκίνητο? Μα είναι δυνατόν?» αυτά ήταν ασύλληπτα πράγματα. Και τώρα που τα λέμε μας φαίνονται ασύλληπτα. Ο Στογιαννιδής ήταν πολύ ωραίος τύπος. Μου έλεγε Εντν, όπου έχεις πρόβλημα, θα έρχεσαι και θα μου το λές. Ο Τάδε έκανε, είπε αυτό. Όποιος μαλάκας σε πειράζει, θα τον ξεσκίσω. Μου έκανε πλάτες. Θέλω να το πω αυτό. Κι εγώ ποτέ δεν πήγα να του πω κάτι. Ποτέ. Ποτέ ποτέ ποτέ! Ούτε κατά διάνευα. [...] Μου μπήκε στην ιδέα η εκκλησία. Έβλεπα την εκκλησία και μου άρεσε. Μου άρεσε που πήγαιναν όλοι στην εκκλησία, αυτό το οικογενειακό, η αρμονία. Αυτός με βάπτισε Βασίλη. Το τι αγώνα έκανε ο νονός μου για να με βαπτίσει δεν μπορείς να φανταστείς. Έφτασε μέχρι και σε βουλευτές. Και με πολύ αγώνα, τα καταφέραμε. Βαπτίστηκα. Σε μια διετία, αυτό ανατράπηκε. Ξεκόλλησα. Είμαι θρήσκος, πιστεύω σε μια δύναμη, μέχρι εκεί. Ανατράπηκαν όταν άρχισαν τα διάφορα «δάκρυσε μια εικόνα εκεί», «κλαίει η εικόνα εκεί», και λέω «είναι δυνατόν τώρα? Το 2000, 2001, να γίνονται τέτοια πράγματα? Δεν μπορώ να πιστεύω σε τέτοια πράγματα. Κάπου στην Κατερίνη, είχε δακρύσει μια εικόνα λειψί, επερχόντουσαν τα πούλμαν, πούλμαν ένα σωρό. Και τότε οι παπάδες άρχισαν να μαζεύουν λεφτά. «Α Κατάλαβα, είπα. Αυτό ήταν». Όμως κράτησα το όνομα. Βασίλης. Εδώ στην Ελλάδα. Γιατί τους λες Edmond και σου λένε: «Το ελληνικό ρε, ποιο είναι?»(40.00). Όταν πήγα στη Δράμα τη πρώτη φορά, πήγα σε ένα χωριό, πιτσιρικάς τότε. «Πως σε λένε?». «-Edmond». «-τι είναι αυτό? Εδώ, ελληνικό όνομα ρε, τακα τακα. Ελληνικό. – μα με λένε Edmond πώς να το κάνουμε τώρα. – Έλα ρε, εδώ είσαι στο χωριό, στην Ελλάδα, θες να σε φωνάζουμε ο Αλβανός? Βασίλης. Θα σε φωνάζουμε Βασίλη. – οκ, Βασίλης. Πάμε. Βασίλης, Βασίλης. Και έτσι έγινε ο Βασίλης».

Και το άλλαξα από μέσα το 2007-2008. Δηλαδή το έκανα ξανά Edmond. Πλέον εγώ παρουσιάζομαι σαν Edmond. Παλιά μου λέγανε πως σε λένε? –Βασίλης. Και μετά «Ναι, είμαι από την Αλβανία.». Τώρα λέω με λένε Edmond”. (για τη γυναίκα και τη μαμά του από 41.08)Μια φορά ρώτησε η μητέρα μου τη γυναίκα μου στο τηλέφωνο: «Τι κάνει ο Βασίλης ο δικός του και ο Edmond ο δικός μου?». Και έπαθα σοκ. Από τότε τέλος. Edmond. Edmond παντού.

Ο Μιχάλης από τη μεριά του αναφέρεται στις εκκλησίες των αφρικανικών κοινοτήτων αποστολικές, προτεσταντικές, καθολικές, οι οποίες είναι πολλές και διάσπαρτες στην Αθήνα «Πάνω από 100». *Όταν γίνονται συναντήσεις πλέον βάζω αφίσες παντού, στις εκκλησίες. Οι εκκλησίες παίζουν ρόλο τρομερό.* «Αυτό με τις εκκλησίες κρατάει από τις αρχές, από τις εποχές του προσηλυτισμού: οι ιεραπόστολοι μπαίνουν στην Αφρική, διδάσκουν αυτό. Τότε οι άνθρωποι

προκειμένου να μπορέσουν να επιβιώσουν το παίρνουν αυτό, το μετουσιώνουν, αλλά μέσα σε αυτό υπάρχει και ένα resistance σ'ε αυτούς τους χώρους, σου μιλάω για την εποχή εκείνη. Αυτό είναι ένα φαινόμενο που χαρακτηρίζει όλη την αφρικανική διασπορά, αλλά που ξεκινάει από εκεί, εξηγεί ο Μιχάλης.

Πράγματι, *οι εκκλησίες έχουν κομβικό ρόλο στην ιστορία της αφροαμερικανικής κοινότητας*, καθώς αποτέλεσαν ένα φυτώριο συνεύρεσης και ελεύθερης έκφρασης για τους μαύρους σκλάβους αλλά και στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια των αγώνων απελευθέρωσης. Μάλιστα, πολλές εκκλησίες πυρπολήθηκαν από τους πολέμιους της ίσης μεταχείρισης μεταξύ λευκών και μαύρων ακριβώς για τον λόγο αυτό.

«Η εκκλησία τότε και τώρα είναι ο χώρος συνεστίασης. Για όλους. Είτε είναι μικροπωλητής είτε είναι πόρνη, ότι και να είναι, θα πάει εκεί. Είναι ένα σημείο συνάντησης. Και θα πάνε πολλοί. Θα πάνε με αριθμούς. Γιατί μια εκκλησία μέχρι και την κρίση, μπορούσε να έχει μέχρι και 200 μέλη. Και οι εκκλησίες δεν είναι μία ή δύο. Μέσα στην Αθήνα, είναι τουλάχιστον 100».

Ο ρόλος της κοινότητας. Οι σχέσεις με την κοινότητα και επιπτώσεις στη συμμετοχή στα κοινά

Η Τζάκι αναφέρεται στη κοινότητα και στον καθοριστικό ρόλο που έχει στα μέλη της και στη καθημερινότητα τους. «Μια κοινότητα λειτουργεί στα πλαίσια μιας συλλογικότητας. Δηλαδή είμαστε μαζί ενωμένοι, βοηθάμε ο ένας τον άλλον, και, πώς να σου το πω? Ζούμε μαζί. Δηλαδή τα πάντα μαζί. Μοιραζόμαστε στιγμές, γιορτές, προβλήματα, τα πάντα. Και στα πλαίσια μιας συλλογικότητας, ειδικά όταν είσαι marginalized, περιθωριοποιημένος στην ευρύτερη κοινωνία, υπάρχει λόγος ύπαρξης, δημιουργείται οπουδήποτε υπάρχει ανάγκη κάποιοι άνθρωποι από μια χώρα να βρεθούν μαζί.

Το έργο ήταν πιο πολύ πολιτιστικό και της οικογένειας. Εντάξει, όμως και το πολιτιστικό είναι πολιτικό. [...] Είναι Ritual. Είναι κάπως σαν εκκλησία. Οπότε μια κοινότητα μπορούσε να κάνει οτιδήποτε, και τότε και τώρα. Από καταγραφές, η π.χ. κάποιος πιάνεται και έχει θέμα με τα χαρτιά του, Η κοινότητα κάνει τα πάντα. Δηλαδή και πολιτικό έργο, αλλά και στο πολιτιστικό, η κοινότητα κάνει τα πάντα, οτιδήποτε προκύψει, ασχολείται. Και τότε και τώρα. Διοργανώνει και γιορτές, γιατί υπάρχει και αυτή η ανάγκη και γι αυτό, να εξακολουθείς να έχεις τα έθιμα σου από τη χώρα σου. Τα πάντα» ('14).

Ο Μιχάλης επίσης αναφέρεται στην κοινότητα και στον ρόλο που επιτελεί αλλά και που οφείλει να παίξει για τα μέλη της Δεύτερης Γενιάς : «Τώρα αποφάσισα να μπω στη Νιγηριανή κοινότητα στην Ελλάδα. [...] Εγώ, όταν αποφασίσω να παντρευτώ, είτε παντρευτώ Ελληνίδα είτε Αφρικανή, **θέλω τα παιδιά μου να μπορούν να έχουν πρόσβαση στις ρίζες τους. [...]. έχω φάει το φλας [για το ενδεχόμενο να γίνει πατέρας], και θα ήθελα να προνοήσω. Είτε για μένα είτε για τους άλλους. Εμένα το κίνητρο μου είναι αυτό, δεν είναι κάτι άλλο.**

Ωστόσο, η κοινότητα είναι πιο συντηρητική όταν αναδύονται πολιτικά ζητήματα.

Η Τζάκι αφηγείται την στάση των κοινοτήτων το 2010, όταν ψηφίστηκε ο Νόμος 3838 για την Ιθαγένεια: «με τον Νόμο 3838 το 2010 επιτέλους ένα πλαίσιο στο οποίο η δεύτερη γενιά έχει πρόσβαση πια στην ιθαγένεια. Αρκετοί ακόμα δεν το είχαν αντιληφθεί. Γι αυτό και βλέποντας τα νούμερα, καταλαβαίνεις ότι οι περισσότεροι έγιναν Έλληνες πιο πρόσφατα. [...] **Υπάρχει μια νοοτροπία στις μεταναστευτικές κοινότητες που είναι: «Περίμενε να δούμε τι είναι αυτό».** Αυτό τώρα σιγά σιγά αλλάζει, γιατί έχουν καταλάβει ότι «παιδιά, δεν...». Αλλά ακόμα και στην δικιά μου οικογένεια, εγώ έτρεξα μόνη μου γι' αυτά. Δηλαδή ο πατέρας μου, αν τον ρωτήσεις, .. το αστείο είναι ότι οι γονείς μου ναι μεν ήταν ενεργοί στις κοινότητες τους, αλλά δεν είχαν ακόμα αντιληφτεί το τι έκανα εγώ με το Ασαντε. Σαν παιδιά μας μεγάλωσαν σαν πολύ ανεξάρτητα άτομα, και δεν

εμπλεκόντουσαν στα δικά μας πράγματα. Οπότε θυμάμαι τον πατέρα μου να λέει «κάθε μέρα αυτό το Ασαντε, τι είναι αυτό το Ασαντε?». Αλλά δεν θα μου έλεγε ποτέ μην πάς. Οπότε όταν βγήκε ο νόμος και εγώ προετοιμαζόμουν να μαζέψω τα χαρτιά μου, θυμάμαι πάρα πολύ χαρακτηριστικά τους γονείς μου να λένε «περίμενε. Περίμενε να δούμε τι είναι αυτό». Έκανα τα χαρτιά μου το 10, το ΦΕΚ βγήκε το 12, αλλά δεν πήρα την ταυτότητα μέχρι το 13 γιατί είχα κάποια θέματα με τα ονόματα. **Τέλος πάντων μου έλεγαν περίμενε, σαν να υπάρχει δυσπιστία, γιατί δεν μπορείς κάν να το φανταστείς ότι θα γίνει, δεν μπορείς να το πιστέψεις.** Οπότε αρκετοί απλά δεν το πίστευαν. Δεν ήξεραν τι είναι αυτό. Αρκετοί ήξεραν ότι «ναι, τα παιδιά μας δικαιούνται να είναι έλληνες πολίτες», αλλά και πάλι, **όταν το πλαίσιο δεν υπάρχει, δεν υπάρχει σαν προοπτική, αρχίζεις και μπαίνεις σε μία λογική ότι δεν το δικαιούσαι. Ότι έτσι είναι τα πράγματα εδώ στην Ελλάδα. Συμβιβάζεσαι.** Οπότε όταν βγήκε ο Νόμος, εγώ ήξερα ότι θα βγει γιατί ασχολιόμουν με αυτό, είμαι σε φάση να λέω στους γονείς λοιπόν, τώρα χρειάζομαι τα χαρτιά, μαζεύω τα χαρτιά, και οι γονείς στο «περίμενε, θα δούμε». Εάν το είχα κάνει αυτό, δεν θα είχα πάρει την ιθαγένεια. Δεν θα το έπαιρνα. Εγώ έκανα τα χαρτιά τα δικά μου και της αδελφής μου. Προσπάθησα και για τον αδελφό μου αλλά είχα άλλα θέματα εκεί και δεν μπόρεσα. Αυτός τα έκανε πιο μετά. Ο Νόμος βγήκε τον Μάιο, εγώ κατάφερα να κάνω την αίτηση τον Αύγουστο νομίζω, τσακ τσατ. Μια φίλη που κατέθεσε τον Δεκέμβρη δεν το πήρε. Γιατί συσσωρεύτηκαν οι αιτήσεις, και μέχρι να έρθει η ώρα να εξετάσουν την δικιά της αίτηση, είχε τεθεί αντισυνταγματικός ο Νομός. Και μιλάμε για διαφορά μηνών, έτσι? Εγώ τα έκανα τον Αύγουστο, η αδελφή μου Σεπτέμβριο, και η φίλη μου που τα έκανε Δεκέμβριο δεν πρόλαβε».

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας του Παπαδόπουλου, οι οργανώσεις μεταναστών έχουν ως στόχους τον «πολιτισμό» (87,7%), τη «στήριξη των μελών της κοινότητας» (86,3%), την «κοινωνική ένταξη» (50%) και την «εκπαίδευση και κατάρτιση» (43,6%).

«Η σχετική βιβλιογραφία για τις χώρες της Νότιας Ευρώπης δίνει έμφαση στις διακριτές λειτουργίες των οργανώσεων μεταναστών, οι οποίες έχοντας ως βασικό στόχο την υποβοήθηση της ενσωμάτωσης των μελών τους στις χώρες υποδοχής, αρκετά συχνά συνεισφέρουν στην επίτευξη των βραχυπρόθεσμων στόχων των ίδιων των μεταναστών υποστηρίζοντας την αυτο-οργάνωσή τους, ενδυναμώνοντας τους και εγκαθιδρύοντας κανόνες αλληλεγγύης»⁶³.

Η Εθνοτική κινητοποίηση⁶⁴. Η εθνοτική κοινότητα - στις διάφορες πτυχές της- είναι πιθανό να προωθήσει παρά να παρεμποδίσει την πολιτική συμμετοχή των μεταναστών.

Η συγκέντρωση μιας εθνοτικής ομάδας ενδυναμώνει την επικοινωνία, την ομαδική συνείδηση, το αίσθημα ενότητας, και ως εκ τούτου αυξάνει, εν δυνάμει, την πολιτική της συμμετοχή.

Μιχάλης: «Παρ'όλα αυτά, φαίνεται πως οι κοινότητες έχουν μια υποστήριξη από την βάση. Έχουν υποστήριξη από την βάση τους. Κάτι υπάρχει ζωτικό εκεί, ακόμα κι αν δεν είναι ξεκάθαρες οι αρμοδιότητες τους. Κάτι υπάρχει εκεί. Πρέπει να γίνει ένα refinement, να μπουνέ σε πρότζεκτ, να φαίνεται το έργο τους. Σιγά σιγά. Και έτσι θα μπορεί να συγκεντρώσουν κόσμο μετά. Και όταν συγκεντρώσεις τον κόσμο σου, τότε θα έχεις και τα παιδιά κοντά. Τα παιδιά θα βλέπουν την αλλαγή και θα έχουν κάποιον που να μιλάει την γλώσσά τους. Εγώ τους το λέω, το λέω στα παιδιά: Ναι, υπάρχουν προβλήματα, είναι αυτά, αυτά, αυτά και αυτά. Αλλά δεν θα λυθούν εάν είμαστε αμέτοχοι. (1.42.32)

⁶³ Idem.

⁶⁴ Ο όρος είναι δανεισμένος από τους: C. Diehl and M. Blohm, 'Apathy, Adaptation, or Ethnic Mobilization? On the Political Attitudes of an Excluded Group', in: Journal of Ethnic and Migration Studies, 27(3), 2001, p. 401–420

Όσο πιο δύσκολη/ προβληματική η επικοινωνία μεταξύ των μελών από τη μία, και των αντιπρόσωπων τους από την άλλη, τόσο αυξάνεται η έλλειψη εμπιστοσύνης και μειώνεται το ενδιαφέρον για τα κοινά θέματα της κοινότητας.

Ο Μιχάλης, ο οποίος έχει αναλάβει εδώ και ένα χρόνο την προεδρεία της Νιγηριανής κοινότητας, διηγείται: **«Και ξεκινάει τώρα μια προσπάθεια σύνδεσης. Έχει γίνει και παλαιότερα αυτή η προσπάθεια σύνδεσης.** Προσπαθούσα να βρω πότε γίνονται οι συναντήσεις των στελεχών, των παλαιών, των πρεσβυτέρων ξέρω'γώ, και πήγαινα εγώ και τους έκανα ανακοινώσεις, είτε ως Ανάσα, είτε ως Μιχάλης, ατομικά. Και κάθε φορά ακούγανε, και ναι, οκ, και ύστερα συνέχιζαν την συνάντηση τους κανονικά. Και ποτέ δεν έπαιρνα απάντηση για τις θέσεις μου, ή κάποια ανταπόκριση σε σχέση με αυτό που τους πρότεινα». [...] **Ο πρόεδρος ορίζει τις συναντήσεις, που και πότε, χωρίς να ρωτήσει κανέναν. Χωρίς να εξηγήσει ποτέ γιατί, πού πως, πότε, αν μπορούμε, αν δεν μπορούμε. Σε μια πλατφόρμα, μέσω whatsapp. Δεν υπάρχει συζήτηση για τίποτα. Δεν υπάρχει δημοκρατία.**

Περιγράφει την δυσκολία στην επικοινωνία μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς, εκφράζοντας αγανάκτηση αλλά και θυμό: **«Η δεύτερη γενιά δεν έχει επαφές μαζί τους. Η δεύτερη γενιά έχει επαφή μεταξύ της. Μαζί τους δεν έχει γιατί δεν μπορεί να συνεννοηθεί. Έχουν κόλλημα με αυτά τα εθιμοτυπικά, όταν μιλάει ένας μεγαλύτερος σκύβεις και όλα αυτά, λαλαλα λαλαλα. Δεν μπορείς να αντιμιλήσεις, δεν μπορείς να κάνεις, δεν μπορείς να ράνεις. Δηλαδή ένα πολύ αυταρχικό σύστημα το οποίο υπάρχει γενικότερα στην λογική της λειτουργίας της κοινότητας, άσχετα με το τι έχει γραφτεί στο καταστατικό. και αν βγεις έξω και τους ρωτήσεις «παιδιά πως σας φάνηκαν αυτά τα εθιμοτυπικά?» Θα σου πουν « τι μαλακίες είναι αυτά». Που το καταστατικό έγινε το 1993, οι δικηγόροι που το έστησαν αυτό ήταν η κυρία Κουρτοβικ και ο Κύριος Παπαδόπουλος, οπότε ήταν αριστερής αντίληψης όλο αυτό με βάση το τι γινόταν εδώ πέρα και στη λογική της κοινωνίας των πολιτών.. Και αυτοί εδώ πέρα τώρα, στις πλάτες αυτού του καταστατικού, κάνουν άλλα».**

Ο Ρόλος του μορφωτικού επιπέδου στη συμμετοχή στα κοινά

Όσο πιο ψήλο το μορφωτικό επίπεδο, τόσο μεγαλύτερη η συμμετοχή στα κοινά και η διεκδίκηση πολιτικών δικαιωμάτων. Στην περίπτωση της δεύτερης γενιάς, καθοριστικός είναι ο ρόλος των γονέων.

Τζάκυ : «Οι γονείς μου ήρθαν για σπουδές και οι δύο. Γνωριστήκαν εδώ. Είχαν και οι δυο κάποιον συγγενή εδώ, δηλαδή η μητέρα μου είχε μια ξαδέλφη, και ο πατέρας μου είχε τον αδελφό του, τον θείο του, κάτι τέτοιο. Ο πατέρας μου σπούδασε στην γεωπονική. Πήγε κατ ευθείαν σε ελληνικό πανεπιστήμιο οπότε έμαθε τη γλώσσα. Η μητέρα μου σπούδασε μάρκετινγκ σε ιδιωτικό πανεπιστήμιο, και αυτό έπαιξε ρόλο για την μετέπειτα ζωή της, γιατί ήταν αγγλόφωνο, και ακόμα και τώρα, δυσκολεύεται με τα ελληνικά, δεν τα μιλάει τόσο καλά. Εάν μιλήσουμε για ατομική ευθύνη. **Για κοινωνική ευθύνη, υπάρχει και αυτή, τότε δεν υπήρχαν υποδομές για να μάθουν την γλώσσα, δεν υπήρχε τίποτα που να σε ωθήσει να προσπαθήσεις να γίνεις κομμάτι της κοινωνίας.** Που ναι μεν ήσουν.. απλά μέσα στην κοινωνία υπάρχουν και μικρο-κοινωνίες. Οπότε γνωρίστηκαν εδώ, έκαναν τρία παιδιά, και έμειναν. **Δεν ασχολήθηκαν ποτέ με το αντικείμενο το οποίο σπούδασαν, λόγω των συγκυριών, λόγω της αντιμετώπισης απέναντι τους.** Ο Πατέρας μου δεν τελείωσε κι όλας. Δεν πήρε το πτυχίο, το πήρε πολύ αργότερα, επέστρεψε σε ηλικία 40 και χρονών για να το πάρει».

Το μορφωτικό επίπεδο γονέων της Χαλά είναι επίσης καθοριστικό για την ίδια και την οικογένεια της: «Every person in my family want to achieve something. My sister wants to be a journalist, and my brother wants to be a.. every single one of us has a dream. We all want to continue studying. My

mother and my father was highly educated people. My father was an English teacher, and my mother is a teacher of Arabic language». 21.00. ***My family is a political family. We are not simple persons who will agree with everything. We were rising, and standing. And replying.*** So it is important here too, in Greece. The political rights.

Συμπεράσματα

Η Ιθαγένεια αντιλαμβάνεται σαν ένα εργαλείο απελευθέρωσης από την ελληνική γραφειοκρατία, προσφέρει μια σιγουριά ως το δικαίωμα διαμονής στην Ελλάδα αλλά και διαβατήριο για την Ευρώπη ή αλλού. Ωστόσο, τα πολιτικά δικαιώματα που προσφέρει ως προς την ψήφο φαίνεται να είναι δευτερεύουσας σημασίας.

Πιο γενικά, εάν και είναι ενήμεροι για την πολιτική ζωή της χώρας, οι ερωτώμενοι δεν φαίνεται να δίνουν βαρύτητα στο δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθε, καθώς επικεντρώνονται σε πιο άμεσα ζητήματα / προβλήματα.

Φαίνεται πως ενώ η Πρώτη γενιά ενημερώνεται μέσω της κοινότητας της, για την Δεύτερη Γενιά το διαδίκτυο αναδεικνύεται ως βασικό εργαλείο ενημέρωσης, αντικαθιστώντας το παραδοσιακό δίκτυο γνωριμιών και την ανάγκη συνεύρεσης στις κοινότητες.

Χαρακτηριστικά η Τζάκι λέει: «Τώρα το Generation έχει ένα όνομα. Αρκετοί έρχονται γιατί ξέρουν ότι εδώ θα βρουν απαντήσεις. **Πλέον έχουμε φτάσει στο σημείο που αρκετοί μας βρίσκουν στο διαδίκτυο. Παιδιά Δεύτερης Γενιάς.** «-Πως μας βρήκες? - Στο διαδίκτυο». **Τότε μας έβρισκαν επειδή μας ήξεραν, κάποιος μας ήξερε.** Τώρα πια έρχονται και απευθύνονται σε μας επειδή μας βρίσκουν στο διαδίκτυο. Τότε ήταν κάποιος, οι γονείς, που ήξεραν κάποιον που κάνει κάτι εκεί, «α, ναι, κάτι παιδιά μαζευτήκανε και κάτι κάνανε.. Α πήγαινε στον Νίκο, Α, πήγαινε ρώτα την Τζάκι». Φαντάσου να μην ήξερες κανέναν, να μην ξέρεις που να απευθυνθείς.. Τότε, δεν είχαμε τους τρόπους επικοινωνίας που έχουμε τώρα. Τώρα γίνεται κάτι, εμείς αμέσως βγάζουμε δελτίο τύπου, κάτι, **υπάρχει διοχέτευση πληροφοριών. Τότε ήταν από στόμα σε στόμα φάση.** Και τώρα, υπάρχουν και 100 οργανώσεις. Μπορούν να σε κατευθύνουν κάπως, κάπου. Δηλαδή έρχονται και έτσι, μέσω παραπομπών από άλλες οργανώσεις».

Περισσότερο από την κατηγοριοποίηση σε ομάδες στόχων, η έρευνα δείχνει μάλλον μια διαφοροποίηση μεταξύ νέων και παλαιών σε ότι αφορά τα πολιτικά δικαιώματα και τη σημασία τους. Ωστόσο, αυτό μένει να διερευνηθεί, καθώς οι ερωτώμενοι είναι κυρίως νέοι άνθρωποι, και η διαφοροποίηση αυτή μεταξύ γενεών –νέοι και παλιοί- προκύπτει από τα ίδια τα λεγόμενα τους.

Επιπρόσθετα, οι δύο νέοι Σύριοι ερωτώμενοι, ο Wael και η Hala, οι οποίοι έχουν γνωρίσει την εξέγερση εναντία στο καθεστώς Ασαντ, έχουν λόγο πιο μαχητικό ως προς την αναγκαιότητα διεκδίκησης των πολιτών τους δικαιωμάτων, επιβεβαιώνοντας εδώ την αρχή σύμφωνα με την οποία η προηγούμενη εμπειρία στην χώρα προέλευσης ως προς την συμμετοχή στα κοινά επηρεάζει την συμμετοχικότητα στην χώρα υποδοχής.

Ιθαγένεια και δικαίωμα ψήφου

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, ενώ όλο και περισσότεροι αλλοδαποί αποκτούν την ιθαγένεια της χώρας υποδοχής και ακολούθως το δικαίωμα στη ψήφο, **φαίνεται πως παρόλα αυτά έχουν λιγότερες πιθανότητες να συμμετάσχουν σε εκλογές από τους γηγενείς**, ακόμη και όταν τους χορηγούνται δικαιώματα ψήφου ή εκλέγεσθαι σε τοπικό επίπεδο και σε ορισμένες περιορισμένες περιπτώσεις σε εθνικό επίπεδο⁶⁵.

⁶⁵ Βλέπε ενδεικτικά Ahokas L., “Promoting Immigrants’ Democratic Participation And Integration”, EPACE: Tampere, 2010.

Και OSCE, “Migrant political participation: a review of policies and integration results in the OSCE region”, σελίδα 18

Η συμβολή των μεταναστευτικών και προσφυγικών οργανώσεων στην προώθηση της συμμετοχής στα κοινά – ο ρόλος των social media

Το Generation 2.0, το Ανάσα και το Ελληνικό Φόρουμ για τους Πρόσφυγες έχουν πολύ πρόσφατα αναλάβει δράσεις προς αυτή τη κατεύθυνση, έχοντας μάλιστα επιλέξει να προωθήσουν τα πολιτικά ζητήματα των μεταναστών και προσφύγων αντίστοιχα στις κοινωνικές πλατφόρμες.

Εάν και καταγράφεται αυτή η προσπάθεια από τις εν λόγω οργανώσεις μεταναστών ή/και προσφύγων, δεν υπάρχει συντονιστικός κεντρικός αντιπροσωπευτικός φορέας (όπως υπάρχει στην Ιταλία από το 1998) αρμόδιος να συνομιλεί με τις τοπικές αρχές και με το κράτος. Σε αυτό αναφέρεται Ο Νικόδημος (συνέντευξη ν.2.):

«Ακόμα και σήμερα υπάρχει ανάγκη να υπάρχει ένας φορέας που να εκπροσωπεί όσο περισσότερους , περισσότερο κόσμο ή περισσότερες οργανώσεις. Είτε αυτό είναι πρωτοβάθμιο, δευτεροβάθμιο ή τριτοβάθμιο όργανο. Στην καλύτερη των περιπτώσεων θα ήταν να υπάρχει ένα τριτοβάθμιο που να εμπλέκει και να καλύπτει όλες τις οργανώσεις. Έτσι όπως είναι αυτή τη στιγμή δομημένα τα πράγματα, κανονικά πρέπει να ξεκινήσουμε από το μηδέν. Να πούμε «αυτές είναι οι οργανώσεις μεταναστών, προσφύγων, κοινότητες, σωματεία, και να ξεκινήσει μια εσωτερική συζήτηση για το ποιο θα είναι το επόμενο βήμα. Αυτή την συζήτηση προσωπικά την είχα ξεκινήσει το 2005, φτάσαμε στο 2008 και φτιάξαμε την Ασάντε, η οποία σε πρώτη φάση αφορούσε τη δεύτερη γενιά μεταναστών στην Ελλάδα, καμία σχέση με το σήμερα που έχουμε τόσο μεγάλο αριθμό προσφύγων. Συνεχίσαμε μετά γενικότερα τη συζήτηση αυτή, και καταλήξαμε στο 2010 που ιδρύθηκε το Συμβούλιο Ένταξης μεταναστών. Ήταν η πρώτη φορά που θεσμοθετήθηκε ένα όργανο συμβουλευτικό στον Δήμο, που αφορά τα θέματα μεταναστών. Υπάρχει ακόμα αυτό, και είναι ο Λευτέρης Παπαγιαννάκης που είναι αντιδήμαρχος μετανάστευσης και προσφύγων. Αυτό είναι συμβουλευτικό και μόνο όργανο. Εντελώς. Δεν είναι δεσμευτικό. Δεν είναι τίποτα. Απλά είναι συμβουλευτικό. Σημειωτέον δε το γεγονός ότι, στον τελευταίο νόμο που έγινε, προσπαθήσαμε να γίνει και Προσφύγων. Δηλαδή «Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων», και έγινε, και ένα άλλο που προσπαθήσαμε να κάνουμε και δεν τα καταφέραμε, εκεί φάγαμε τα μούτρα μας, είναι αντί να έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα, να παίρνει δεσμευτικές αποφάσεις. Και βεβαίως ο αντιδήμαρχος μετανάστευσης –να είναι θεσμοθετημένος ο ρόλος, δηλαδή να υπάρχει πάντα αντιδήμαρχος μετανάστευσης- και με συγκεκριμένο προϋπολογισμό, -κάτι που δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή-, για να μπορεί να παρέχει και ένα έργο. 07.06. Είτε σε συνεργασία με υπηρεσίες του Δήμου, ή με άλλους δήμους, η απευθείας με τις οργανώσεις μεταναστών και προσφύγων, και με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών».

Η ύπαρξη ενός αντιπροσωπευτικού φορέα δεν αρκεί για την προώθηση των πολιτικών δικαιωμάτων των εν λόγω ομάδων. Πράγματι, Οι εθνογραφικές έρευνες στη Βαρκελώνη και τη Μπολόνια δείχνουν ότι **τα εν λόγω όργανα /φορείς έχουν τα περισσότερα οφέλη για τις κυβερνήσεις** (που κερδίζουν νομιμότητα και πολιτική εικόνα), μερικά οφέλη για τις ΜΚΟ για τα δικαιώματα των μεταναστών (που συνάπτονται για παροχή δημόσιων υπηρεσιών) και πολύ λίγα οφέλη για τους μετανάστες οι οποίοι είναι πολιτικά εξουδετερωμένοι)⁶⁶.

Προς αποφυγήν λοιπόν της ύπαρξης «ψευδαισθήσεων συμμετοχής» στα συμβουλευτικά όργανα , **το εγχειρίδιο του Συμβουλίου της Ευρώπης (Council of Europe's Handbook) διατυπώνει τις ακόλουθες συστάσεις:**

- Σύνθεση: ανοικτή και διαφοροποιημένη συμμετοχή, ισότιμη εκπροσώπηση από τους μετανάστες και τις τοπικές κοινότητες, ευρεία αντιπροσωπευτικότητα των μελών των μεταναστών

⁶⁶ Βλέπε D. Però, “Immigration and the Politics of Governance in Southern Europe”, COMPAS Workshop 39 Hegemony—Regulation—Governmentality—Governance: what’s in a term? 2005

- Επιλογή: Εκλογές από τους ίδιους τους μετανάστες ή τις οργανώσεις μεταναστών, αντί για διορισμό αντιπροσώπων από την Πολιτεία ή τις όποιες άλλες αρχές
- Στόχοι: χρειάζεται να προσδιορίζονται με σαφήνεια, με σειρά προτεραιότητας, καθώς και να χρηματοδοτούνται και να αξιολογούνται τακτικά
- Δραστηριότητες: διαβούλευση και προώθηση της πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής
- Λειτουργία: δικαίωμα πληροφόρησης και διαβούλευσης, έναρξη διαβουλεύσεων, λήψη απάντησης και λήψη των απαραίτητων οικονομικών και ανθρώπινων πόρων.

Συνοψίζοντας, η ύπαρξη των οργανώσεων μεταναστών και προσφύγων είναι καθοριστικής σημασίας. αλλά αφενός οφείλουν να κάνουν χρήση των συγχρόνων επικοινωνιακών εργαλείων για την μαζικότερη προσέγγιση των νέων ως προς την ενημέρωση των πολιτικών δικαιωμάτων και της ευρύτερης συμμετοχής τους στα κοινά. Και αφετέρου, ο τρόπος λειτουργίας των οργανώσεων καθώς και ο τρόπος δικτύωσης τους είναι αυτός που θα καθορίσει την αποτελεσματικότητα ως προς την προσέγγιση νέων μελών μέσα στις κοινότητες, αλλά και την επικοινωνία των διεκδικήσεων και την άσκηση πίεσης προς τα έξω.

Οι Συμβουλευτικοί φορείς σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης

Το πρώτο Συμβούλιο μεταναστών (ΣΕΜ) ιδρύθηκε από τον Δήμαρχο Κορυδαλλού και πρόεδρο του Κορυδαλλού Γιώργο Μακρυνό το 2008.

Μόλις το 2010, με τον νόμο 3852 (Καλλικράτη) άρθρο 78, προβλέπεται η δυνατότητα ίδρυσης των Συμβουλίων Ένταξης μεταναστών (ΣΕΜ) στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Τα μέλη (5-11) ορίζονται από το οικείο δημοτικό συμβούλιο. Ως μέλη ορίζονται δημοτικοί σύμβουλοι, εκπρόσωποι φορέων μεταναστών καθώς και εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων οι οποίοι αναπτύσσουν εντός της διοικητικής περιφέρειας του δήμου δράση σχετική με τα προβλήματα των μεταναστών. Πρώτη φορά δίνεται η δυνατότητα στους μετανάστες να συμμετέχουν ενεργά σε ένα θεσμικό όργανο το οποίο προβλέπεται πλέον από το νόμο. Ωστόσο, η συγκρότηση των ΣΕΜ δεν είναι υποχρεωτική και επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια της κάθε δημοτικής αρχής.

Στον Δήμο Αθηναίων, το Συμβούλιο Ένταξης μεταναστών λειτουργεί από το 2011. Έργο του είναι «η καταγραφή και η διερεύνηση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, που κατοικούν μόνιμα στην περιφέρεια του Δήμου Αθηναίων, ως προς την ένταξή τους στην τοπική κοινωνία, την επαφή τους με δημόσιες υπηρεσίες ή τη δημοτική αρχή. Επίσης, το έργο του ΣΕΜ περιλαμβάνει την υποβολή εισηγήσεων προς το Δημοτικό Συμβούλιο για την ανάπτυξη τοπικών δράσεων προώθησης της ομαλής κοινωνικής ένταξης των μεταναστών-ιδίως μέσω της οργάνωσης συμβουλευτικών υπηρεσιών από τις Δημοτικές Υπηρεσίες- καθώς και η διοργάνωση σε συνεργασία με το Δήμο εκδηλώσεων με στόχο την ευαισθητοποίηση και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής του τοπικού πληθυσμού»⁶⁷.

Το 2013, ένας δήμος στους δυο στην Περιφέρεια Αττικής είχε συστήσει ΣΕΜ (33 Δήμοι στους 66)⁶⁸. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα, ελάχιστοι Δήμοι έχουν να επιδείξουν ένα ενεργητικό και δραστήριο ΣΕΜ. Επίσης, ελάχιστοι είναι οι ΣΕΜ που ενθαρρύνουν τις συμμετοχές των μεταναστών ακόμη και χωρίς δικαίωμα ψήφου.

⁶⁷ <https://www.cityofathens.gr/node/384> . Ο Δήμος Αθηναίων, προκειμένου να εντάξει περισσότερους από τα προβλεπόμενα 11 τακτικά και 11 αναπληρωματικά μέλη που θέτει ο νόμος, έχει καθιερώσει και τα λεγόμενα «συνεργαζόμενα μέλη», για την καλύτερη δυνατή αντιπροσώπευση των αλλοδαπών. Αυτά απαρτίζονται κυρίως από αντιπρόσωπους κοινοτήτων μεταναστών. Τα μέλη αυτά δεν αναφέρονται στον Κανονισμό Λειτουργίας και δεν έχουν δικαίωμα ψήφου. Ωστόσο, συμμετέχουν κανονικά στη διαβούλευση, καθώς η παρουσία και η γνώμη τους έχει την ίδια βαρύτητα στο ΣΕΜ με αυτή των υπόλοιπων μελών.

⁶⁸ Πηγή: <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/1396329/theFile>

Σύμφωνα με τον Thomas Huddleston (2010), οι κυβερνήσεις που χρηματοδοτούν τη δημιουργία μεταναστευτικών οργανώσεων έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να συνδιαλαγουν μαζί τους και να τις συμβουλευτούν. Από την άλλη μεριά, οι χώρες οι οποίες οργανώνουν και ανατρέχουν τακτικά σε συμβουλευτικές συναντήσεις έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να χρηματοδοτήσουν τις εν λόγω μεταναστευτικές οργανώσεις.

Σε αντίθεση με μια κοινή άποψη που παρουσιάζει την εθνική ταυτότητα (ethnic belonging) ως μια πολύ σημαντική πτυχή στην ενίσχυση της πολιτικής συμμετοχής, «η εθνότητα ίσως δεν είναι τίποτα περισσότερο από το προνόμιο των φτωχών και αποκλεισμένων»⁶⁹. Επιπλέον, όπως παρατηρεί ο Patrick Ireland⁷⁰, «η διαχείριση και διοχέτευση των θεσμικών δομών έχει, κατά καιρούς, τροφοδοτήσει την εθνική ταυτότητα και τις συγκρούσεις μεταξύ μεταναστών και ιθαγενών και μεταξύ των ίδιων των μεταναστών», η οποία «απομάκρυνε την προσοχή από τα συχνά κοινά τους προβλήματα ως εργαζόμενοι και ως φτωχοί».

Ο **κοινωνικός αποκλεισμός** των μεταναστών συνδέεται στενά με τη μη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό, ή και στην υπερεκμετάλλευση τους ως εργατικό δυναμικό. Όμως δεν αφορά μόνο τη συμμετοχή ή όχι στην αγορά εργασίας, αλλά και το επίπεδο εκπαίδευσης, την κάλυψη ή όχι αναγκών υγειονομικής περίθαλψης, το επίπεδο διαβίωσης, που θεωρούνται καθοριστικοί δείκτες στην μέτρηση του⁷¹. Ο Wael τον περιγράφει όταν αναφέρεται στη ζωή του στο Λίβανο και στη Τουρκία, η Hala στη ζωή της στην Αθήνα: «δουλειά, ύπνος, δουλειά, ύπνος».

Πιο γενικά, ο κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται ως η **αδυναμία να συμμετάσχει κάποιος στην κοινωνία λόγω έλλειψης υλικών και μη υλικών πόρων**^{72, 73}.

Η Ταξική διάσταση της συμμετοχικότητας η μή συμμετοχικότητας στα κοινά

Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, όπως οι μετανάστες, αναλύονταν μέχρι πρόσφατα σε ένα ταξικό πλαίσιο. Φυσικά, εάν κάποιος επιθυμεί να διατηρηθεί η πολιτιστική κληρονομιά και η ταυτότητα μιας ενθετικής ομάδας, το εργαλείο την εθνότητας είναι χρήσιμο και κατανοητό. Μήπως η τρέχουσα θεωρητική κυριαρχία της εθνότητας ουσιαστικά καλύπτει την ταξική διάσταση της μετανάστευσης?

Σε αυτή αναφέρεται έμμεσα η Χαλά όταν εξηγεί την αδυναμία της να συνεχίσει τις σπουδές τις «Then I came to Greece I searched for Universities, but I need to learn Greek . And I really want to learn Greek, but then I started working. And I work 9 hours every day, so I can't go to the lessons, because the lessons are in the morning, so I can't do it. I can't do it both at the same time. So that is the situation. If I get the chance to go to another country, then I will continue studying. That is want I want to do. I work in a travel agency, as a translator, because I can speak 3 languages. So this is part of my story».

⁶⁹ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/221-Immigrants_and_political_participation_2006.pdf

⁷⁰ Patrick Richard Ireland, The political participation and impact of immigrants in France and Switzerland, Ann Arbor: Harvard University Press, 1990, p. 458

⁷¹ Σύμφωνα με τα στοιχεία του EU Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), 2008.

⁷² Social exclusion, broadly defined, means being unable to participate in society because of a lack of material and non-material resources (Eurobarometer 2010).

⁷³ Rainer Bauböck, Iseult Honohan, Thomas Huddleston, Derek Hutcheson, Jo Shaw and Maarten Peter Vink, Access to citizenship and its impact on immigrant integration. European summary and standards, p. 30.

Ο Μιχάλης αναφέρεται στην ταξική διάσταση αυτή, σημειώνοντας την έλλειψη χρόνου, γνώσεως, θεωρητικών και πρακτικών εργαλείων για μια γενιά – την πρώτη- που χρειαζόταν να δουλεύει χωρίς ωράρια και χωρίς να μπορεί να διεκδικεί ούτε το αυτονόητο, όπως μία άδεια.

«Τελικά έγιναν οι εκλογές, αλλά εγώ καθόμουν και έγραφα τα κείμενα, τις ανακοινώσεις, όλα, Όλοι οι υπόλοιποι καθόντουσαν. Δεν είχαν την γνώση για να το κάνουν αυτό. Δεν είναι ότι δεν θέλανε: *Δεν ξέρανε. Δεν το είχαν κάνει ποτέ. Επίσης μην ξεχνάμε ότι όλοι δουλεύουνε, και οι δουλειές τους τους απασχολούσαν πολλές ώρες την ημέρα. Και ότι αυτά παίρνουν χρόνο. Δεν είχανε την σταθερή δουλειά, για να έχουνε και σταθερό ωράριο. Οπότε Δεν μπορεί ο άλλος να πει δεν μπορώ να δουλέψω σήμερα, παίρνω άδεια. Δεν παίζει αυτό. Γιατί «Τι θα πει άδεια? Δεν μπορείς εσύ? Μπορεί ο άλλος. Θα βρούμε άλλον».* Όπως ζουν όλοι οι μετανάστες, έτσι? *Μην ξεχνάμε ότι είναι εργάτες μετανάστες έτσι? Στο εργασιακό. Έτσι είναι.* Και δεν έχουν ένα χώρο, ένα γραφείο, δεν.. Εγώ κατανοώ, Κατανοώ γιατί δεν μπορούν αυτοί οι άνθρωποι. Εγώ είχα την πολυτέλεια.. πολυτέλεια ας το πούμε, να έχω ένα χώρο, ένα γραφείο, οργανωμένα. και συνεργάτες που με βοηθούσανε, με τις αφίσες, με αυτό με εκείνο. Γίναν οι εκλογές, και στην συνέχεια μου ζήτησαν να γίνω Γ.Γ. της νιγηριανής κοινότητας».

III. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

A. Παρουσίαση της ποσοτικής έρευνας

Η ποσοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε με 64 ερωτηματολόγια τα οποία διανέμισαν στις ακόλουθες κοινότητες των ομάδων στόχων της έρευνας: Αφγανιστάν, Ακτή Ελεφαντοστού, Ιράν, Συρία. Οι κοινότητες επιλέχθηκαν σε συνεργασία με το Φόρουμ προσφύγων, καθώς ο χρόνος που διέθετε η ερευνητική ομάδα και το Φόρουμ, σε συνδυασμό με τη χρηματοδότηση του έργου, δεν επέτρεπαν μια μεγαλύτερης εμβέλειας έρευνα σε περισσότερες κοινότητες και με περισσότερα ερωτηματολόγια. Θα ήταν σκόπιμο, σε μία δεύτερη φάση, να επεκτείνουμε την έρευνα σε μεγαλύτερο δείγμα σε ότι αφορά τις κοινότητες που συμμετείχαν σε αυτή, και να εντάξουμε 2 επιπρόσθετες ξεχωριστές ομάδες: την πρώτη γενιά μεταναστών –επιλέγοντας π.χ. την Αλβανική κοινότητα- και την Δεύτερη γενιά.

Στόχος της ποσοτικής έρευνας ήταν:

- η καταγραφή του προφίλ των ερωτώμενων (ενότητα 1 και 2)
- η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης σε ότι αφορά τις γνώσεις των δικαιωμάτων, της άσκησης πολιτικών δικαιωμάτων στη χώρα προέλευσης και υποδοχής
- η ενδεχόμενη σχέση μεταξύ άσκηση δικαιωμάτων στις δυο χώρες: η προηγούμενη εμπειρία παίζει ρόλο στη συμμετοχή στα κοινά στη χώρα υποδοχής?
- η καταγραφή της συμμετοχικότητας σε τυπικές και άτυπες μορφές στα κοινά
- η καταγραφή των προσδοκιών των ομάδων στόχων.

Το ερωτηματολόγιο⁷⁴ είναι δομημένο σε 4 ενότητες

1. Προσωπικά δεδομένα
2. Εργασία και καθεστώς διαμονής
3. Γνώση και χρήση δικαιωμάτων
4. Συμμετοχή στα κοινά

Υποθέσεις εργασίας

- Η Ελλάδα, μία χώρα η οποία χαρακτηρίζεται θεσμικά από ελάχιστα πολιτικά δικαιώματα, αλλά και αντιμεταναστευτική ρητορική, τους αποθαρρύνει από τη συμμετοχή στα κοινά πολιτικά δρώμενα.
- Η συμμετοχή σε πολιτιστικές δράσεις σε μικροεπίπεδο μπορεί να αποτελέσει ένα πρώτο βήμα / απάντηση στην έλλειψη συμμετοχής στα αμιγώς πολιτικά δρώμενα, δηλαδή στην αδυναμία ή/και έλλειψη συμμετοχής στη πολιτική σκηνή της χώρας.
- Επίσης, η συμμετοχή αυτή είναι σημαντικότερη για την διαδικασία ένταξης και για την προώθηση της διαπολιτισμικότητας ως πλούτος της χώρας.
- Όσο πιο ψιλό το επίπεδο μόρφωσης, τόσο πιο ψιλές οι προσδοκίες ως προς τα πολιτικά δικαιώματα και την διάθεση συμμετοχής στα κοινά.

⁷⁴ Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε τέσσερις γλώσσες (γαλλικά, αγγλικά, ελληνικά και αραβικά). Το ελληνικό ερωτηματολόγιο καθώς και η βάση δεδομένων παρατίθενται στο τέλος του Report.

B. Τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας

– Δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων

Από τα 64 άτομα που συμμετείχαν, 43 ήταν άντρες και 21 γυναίκες. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν Αφγανοί (31,15%), το 21,31% Ιρανοί και Ιρακινοί, το 14,75% Σύροι, 26,22% είχαν καταγωγή από το Κονγκό και την Ακτή Ελεφαντοστού ενώ το υπόλοιπο 6,56 από την Παλαιστίνη και το Τατζικιστάν. Η μέση ηλικία και για τα 2 φύλα ήταν τα 29 έτη περίπου. Σχεδόν οι μισοί συμμετέχοντες (41,38%) είχαν Πανεπιστημιακή εκπαίδευση στη χώρα καταγωγής τους, το 22,41% τριτοβάθμια εκπαίδευση, 11 άτομα δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 2 είχαν στην κατοχή τους Master / PHD, ενώ ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 13,79% είχαν πρωτοβάθμια εκπαίδευση ή και καμία. Εργαζόμενοι ήταν το 27,78% των συμμετεχόντων, 37,04% ήταν άνεργοι, ενώ 9 άτομα (16,67%) ήταν μαθητές ή φοιτητές (Πίνακας 1).

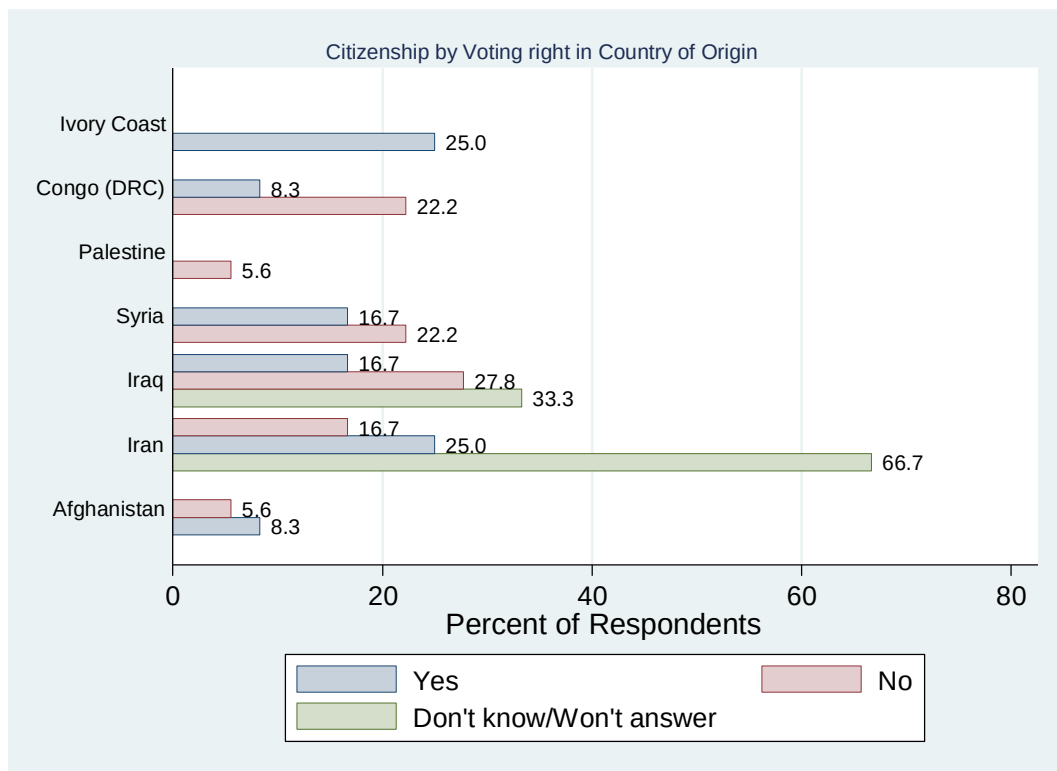
Πίνακας 1. Δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων	
	Συχνότητα
Φύλο	
Άντρες	43 (67,19%)
Γυναίκες	21 (32,81%)
Χώρα Καταγωγής	
Αφγανιστάν	19 (31,15%)
Ιράν	12 (19,67%)
Συρία	9 (14,75%)
Ακτή Ελεφαντοστού	8 (13,11%)
Κονγκό	8 (13,11%)
Τατζικιστάν	3 (4,92%)
Παλαιστίνη	1 (1,64%)
Ιράκ	1 (1,64%)
Εκπαίδευση στη Χώρα Καταγωγής	
Καμία	6 (10,34%)
Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	2 (3,45%)
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	11 (18,97%)
Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	13 (22,41%)
Πανεπιστήμιο	24 (41,38%)
Master's / PHD	2 (3,45%)
Εργασία	
Μαθητής	4 (7,41%)
Φοιτητής	5 (9,26%)
Εργαζόμενος	15 (27,78%)
Άνεργος	20 (37,04%)
Νοικοκυρά	2 (3,7%)
Άλλο	5 (9,26%)
ΔΓ / ΔΑ	3 (5,56%)

- Χώρα Καταγωγής, δικαίωμα ψήφου στη χώρα καταγωγής και πολιτικά δικαιώματα στην Ελλάδα

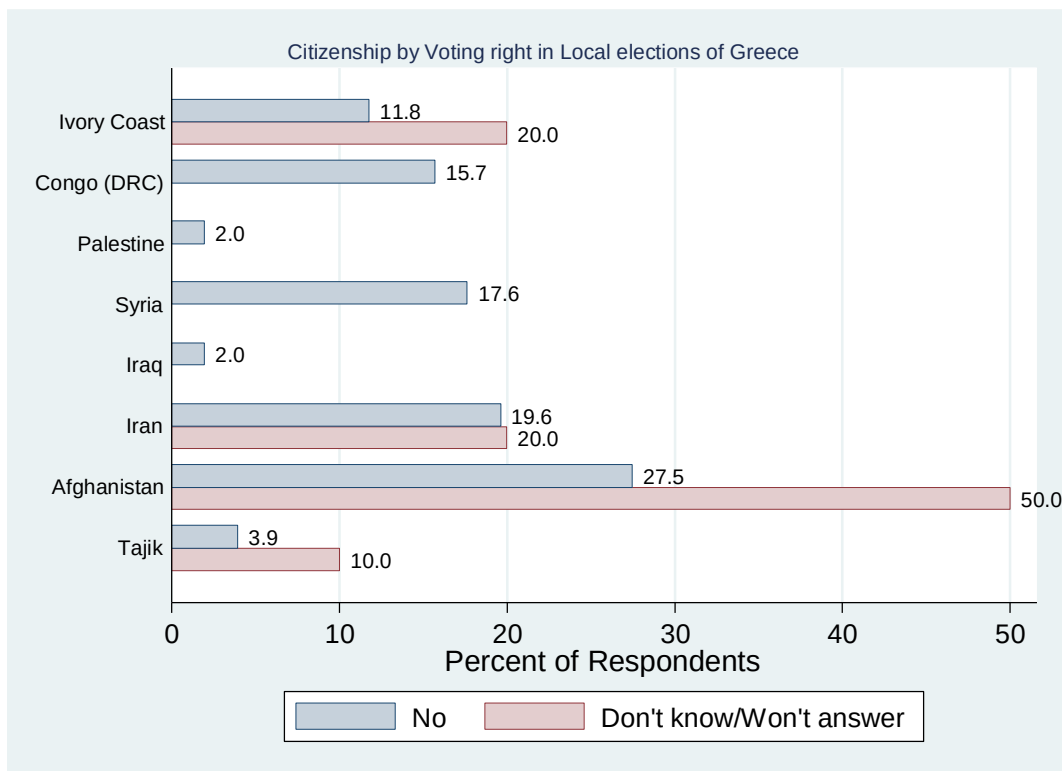
Πίνακας 2. Χώρα Καταγωγής και πολιτικά δικαιώματα								
	Αφγανιστά ν	Ιράν	Συρία	Ακτή Ελεφαντοστ ού	Κονγκό	Τατζικιστά ν	Παλαιστί νη	Ιράκ
Δικαίωμα ψήφου στη Χώρα Καταγωγή ς		2						-
Ναι	3 (25%)	(16,7%)	2 (16,7%)	3 (25%)	1 (8,3%)	1 (8,33%)	0 (0%)	
Όχι	3 (16,7%)	5 (27,8%)	4 (22,2%)	0 (0%)	4 (22,2%)	1 (5,6%)	1 (5,6%)	-
ΔΓ / ΔΑ	4 (66,7%)	2 (33,3%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	-
Δικαίωμα ψήφου στις Εθνικές εκλογές		10						
Όχι	14 (28%)	(18%)	9 (18%)	6 (12%)	8 (16%)	2 (4,00%)	0 (0%)	1 (2%)
ΔΓ / ΔΑ	5 (45,5%)	2 (18,2%)	0 (0%)	2 (18,2%)	0 (0%)	1 (9,1%)	1 (9,1%)	0 (0%)
Επιθυμία ψήφου στις Εθνικές εκλογές		6			8			1
Ναι	12 (26,7%)	(13,3%)	8 (17,8%)	6 (13,3%)	(17,8%)	3 (6,7%)	1 (2,2%)	(2,2%)
Όχι	5 (45,5%)	5 (45,5%)	1 (9,1%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
ΔΓ / ΔΑ	17 (30,4%)	11 (19,6%)	9 (16,1%)	6 (10,7%)	8 (14,3%)	3 (5,4%)	1 (1,8%)	1 (1,8%)

–

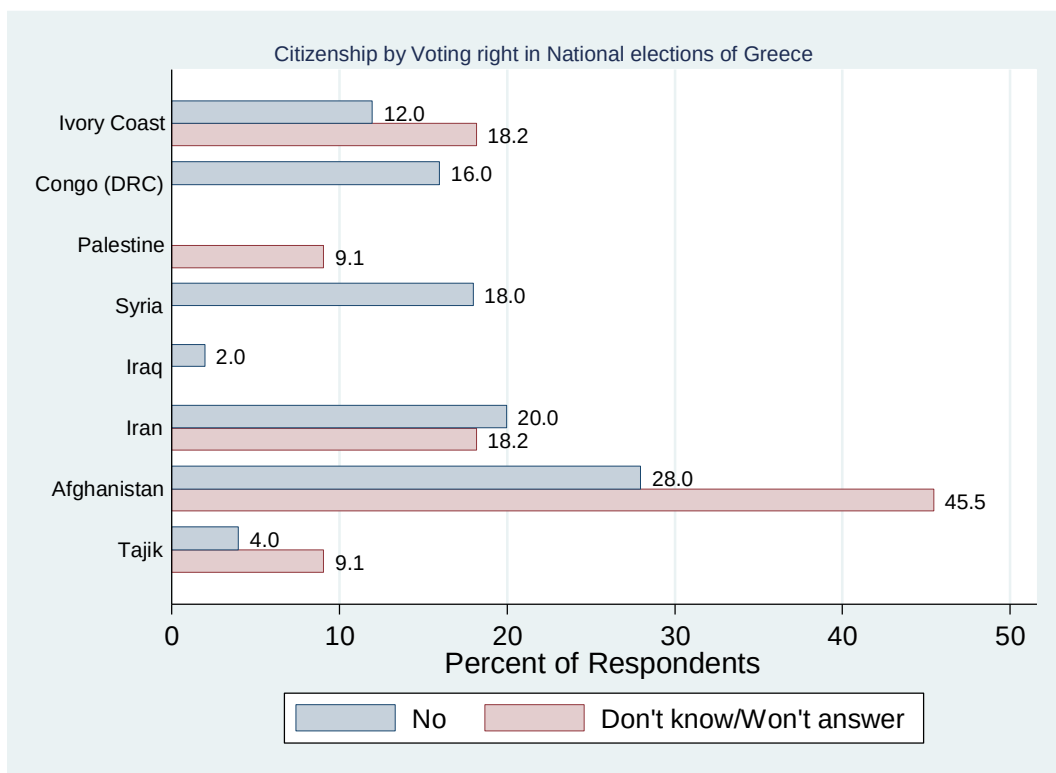
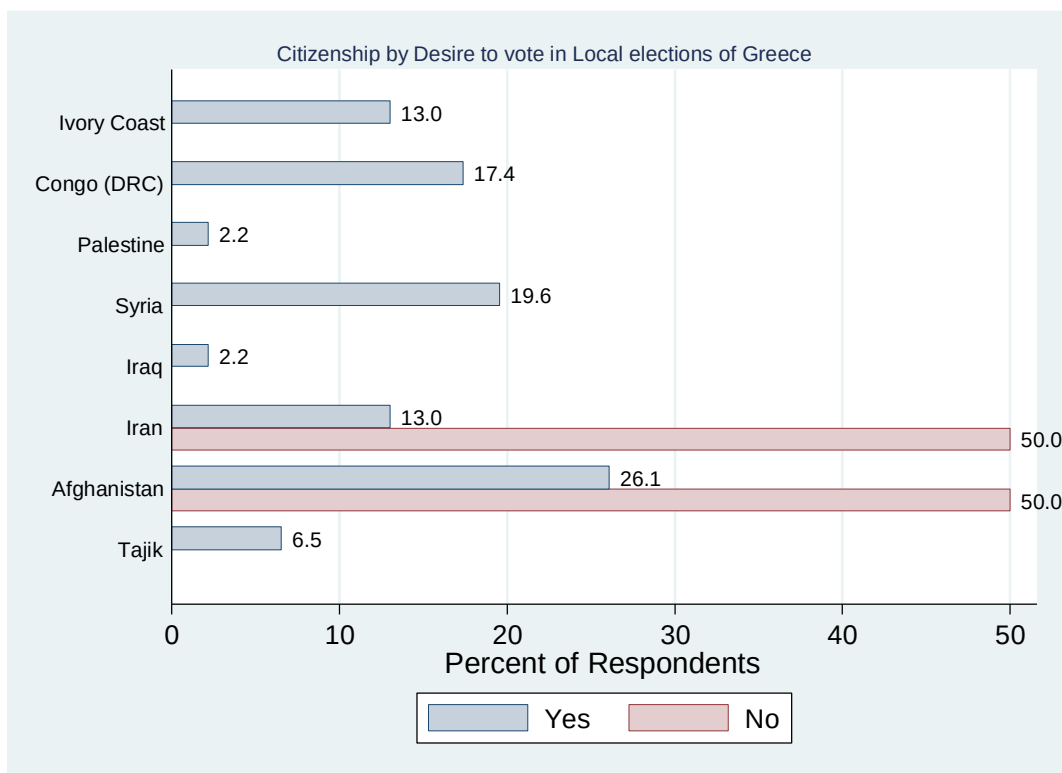
Πίνακας 2. Χώρα Καταγωγής και πολιτικά δικαιώματα (συνέχεια)								
	Αφγανιστ άν	Ιράν	Συρία	Ακτή Ελεφαντοστ ού	Κονγκό	Τατζικιστά ν	Παλαιστί νη	Ιράκ
Δικαίωμ α ψήφου στις Δημοτικές ς εκλογές	14 (27,5%)	10 (19,6%)	9 (17,7%)	6 (11,8%)	8 (15,7%)	2 (3,9%)	1 (2%)	1 (2%)
Όχι	5 (50%)	2 (20%)	0 (0%)	2 (20%)	0 (0%)	1 (10%)	0 (0%)	0 (0%)
Επιθυμί α ψήφου στις Δημοτικές ς εκλογές	12 (26,1%)	6 (13%)	9 (19,6%)	6 (13%)	8 (17,4%)	3 (6,5%)	1 (2,2%)	1 (2,2%)
Ναι	5 (50%)	5 (50%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Όχι	17 (30,4%)	11 (19,6%)	9 (16,1%)	6 (10,7%)	8 (14,3%)	3 (5,4%)	1 (1,8%)	1 (1,8%)
Δικαίωμ α ψήφου στις Ευρω- εκλογές	14 (28%)	9 (18%)	9 (18%)	6 (12%)	8 (16%)	2 (4%)	1 (2%)	1 (2%)
Όχι	5 (45,5%)	3 (27,3%)	0 (0%)	2 (18,2%)	0 (0%)	1 (9,1%)	0 (0%)	0 (0%)
Επιθυμί α ψήφου στις Ευρω- εκλογές	13 (27,7%)	6 (12,8%)	9 (19,2%)	6 (12,8%)	8 (17%)	3 (6,4%)	1 (2,1%)	1 (2,1%)
Ναι	4 (50%)	4 (50%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Όχι	2 (40%)	1 (20%)	0 (0%)	2 (40%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
ΔΓ / ΔΑ								

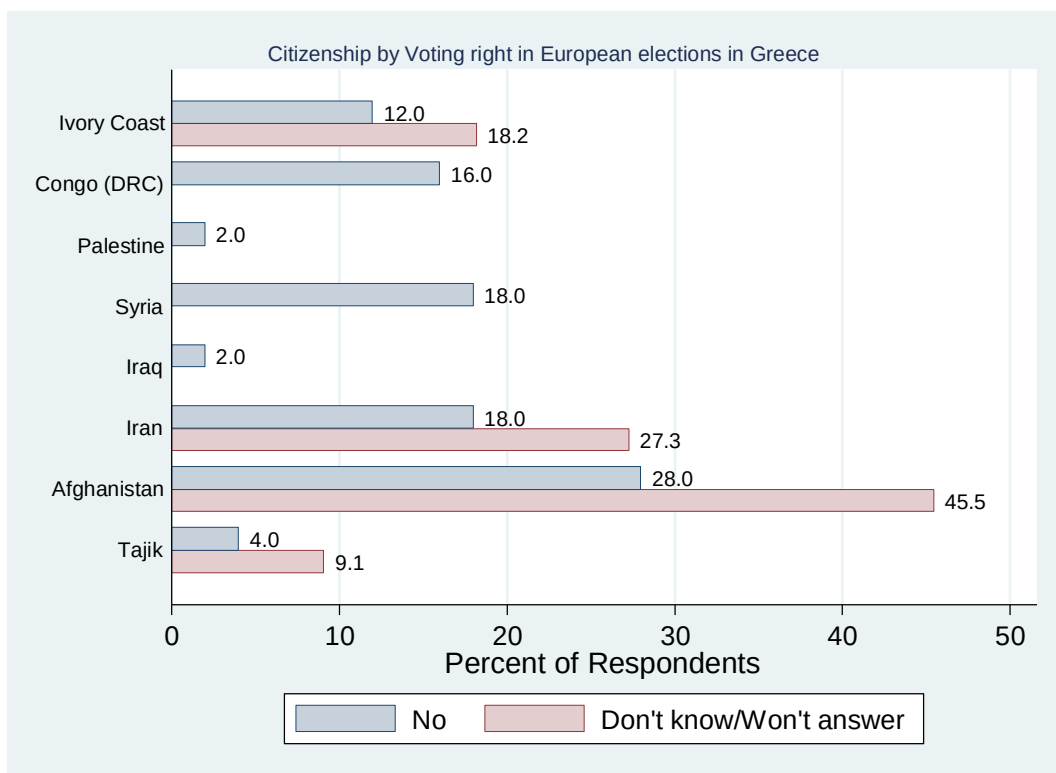
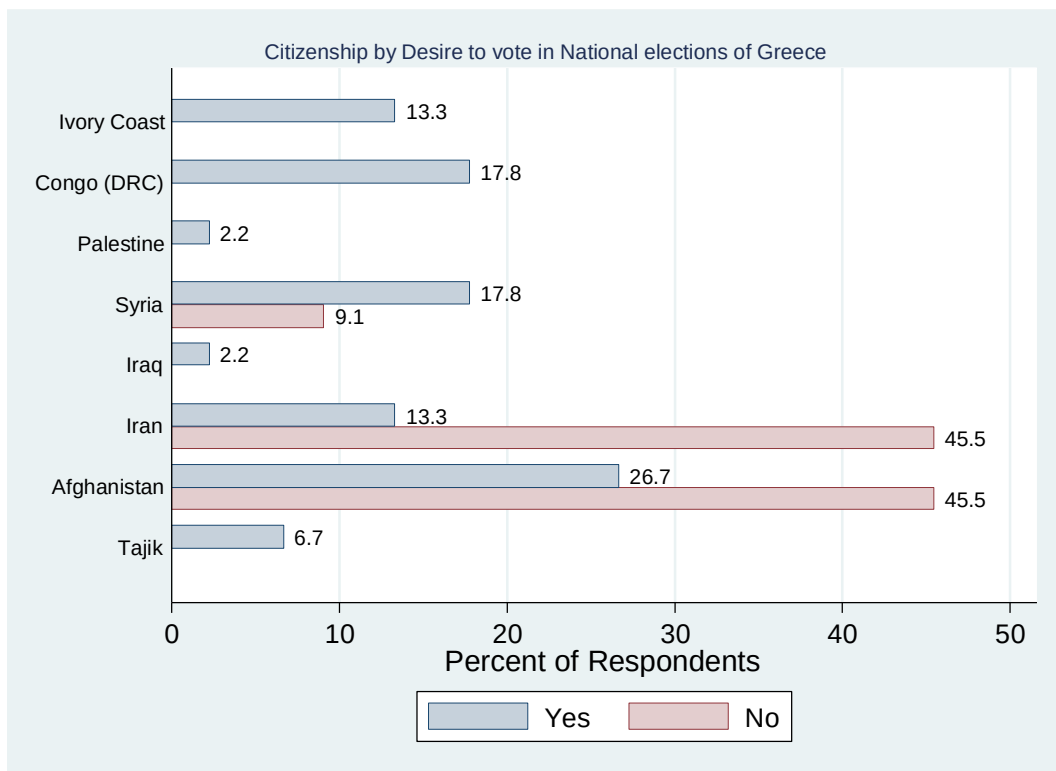
Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων που έχουν δικαίωμα ψήφου στη χώρα καταγωγής τους, κατάγονται από το Αφγανιστάν και την Ακτή Ελεφαντοστού (25%) και ακολουθούν τα άτομα από το Ιράν και τη Συρία με ποσοστό 16,7% (Πίνακας 2).

Κανένας από τους συμμετέχοντες δεν είχε δικαίωμα ψήφου στις Δημοτικές εκλογές, ενώ από εκείνους που θα ήθελαν να έχουν δικαίωμα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων προέρχονται από το Αφγανιστάν (26,1%), από τη Συρία (19,6%) και από το Κονγκό (17,4%). Αξίζει να αναφερθεί πώς το σύνολο των συμμετεχόντων που δεν θα ήθελαν να έχουν δικαίωμα ψήφου στις Δημοτικές εκλογές αποτελείται από Ιρανούς και Αφγανούς.

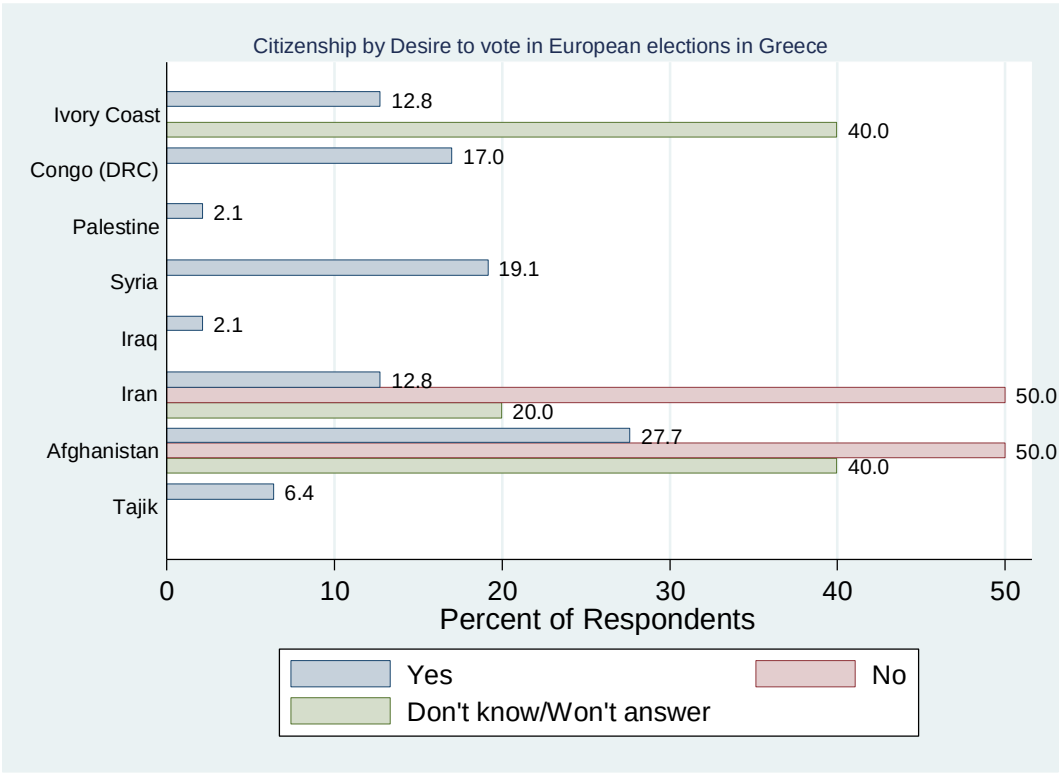

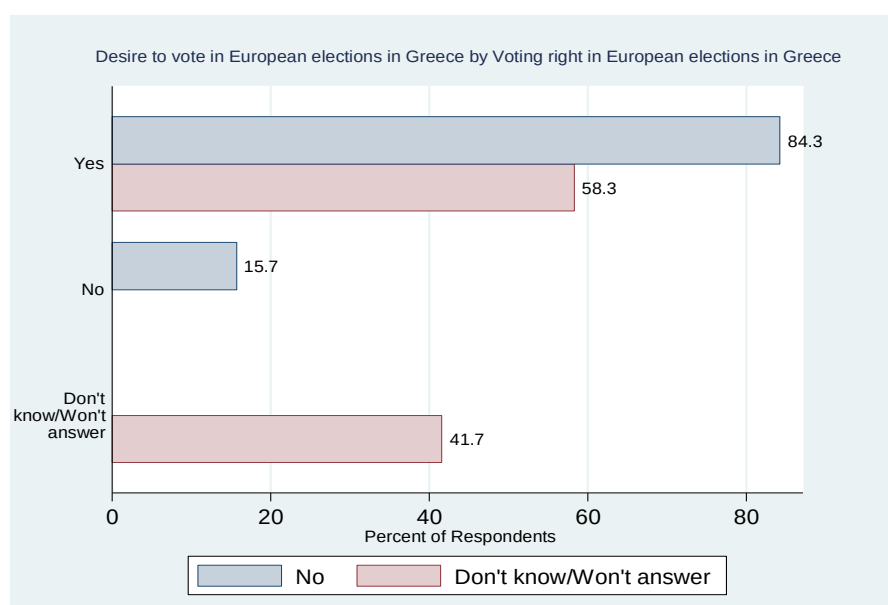
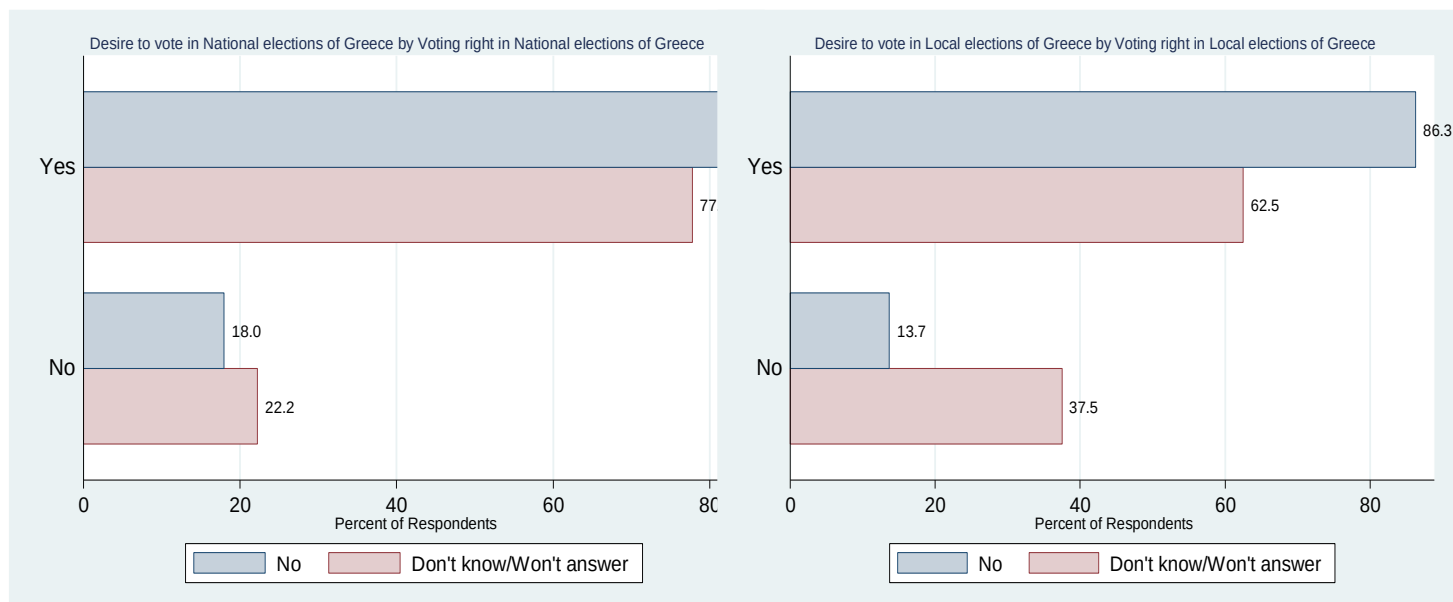
Κανένας από τους συμμετέχοντες δεν είχε δικαίωμα ψήφου στις Εθνικές εκλογές, ενώ από εκείνους που θα ήθελαν να έχουν δικαίωμα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων προέρχονται πάλι από το Αφγανιστάν (26,7%), από τη Συρία και από το Κονγκό (17,8% έκαστος). Αξιοσημείωτο είναι και εδώ, πως οι συμμετέχοντες που δεν θα ήθελαν να έχουν δικαίωμα ψήφου στις Εθνικές εκλογές είναι πάλι άτομα με καταγωγή από το Ιράν και το Αφγανιστάν.

Όπως ήταν αναμενόμενο, επίσης κανένας από τους συμμετέχοντες δεν είχε δικαίωμα ψήφου στις Ευρω-εκλογές, με το 27,7% εκείνων που θα ήθελαν να έχουν καταγωγή επίσης από από το Αφγανιστάν, 19,1% από τη Συρία και 17 % από το Κονγκό. Το ίδιο pattern παρατηρείται και εδώ, όπως και στις εθνικές και δημοτικές εκλογές, με τους συμμετέχοντες από το Ιράν και το Αφγανιστάν να αποτελούν το σύνολο των ατόμων που δεν θα ήθελαν να έχουν δικαίωμα ψήφου στις Ευρω-

εκλογές.

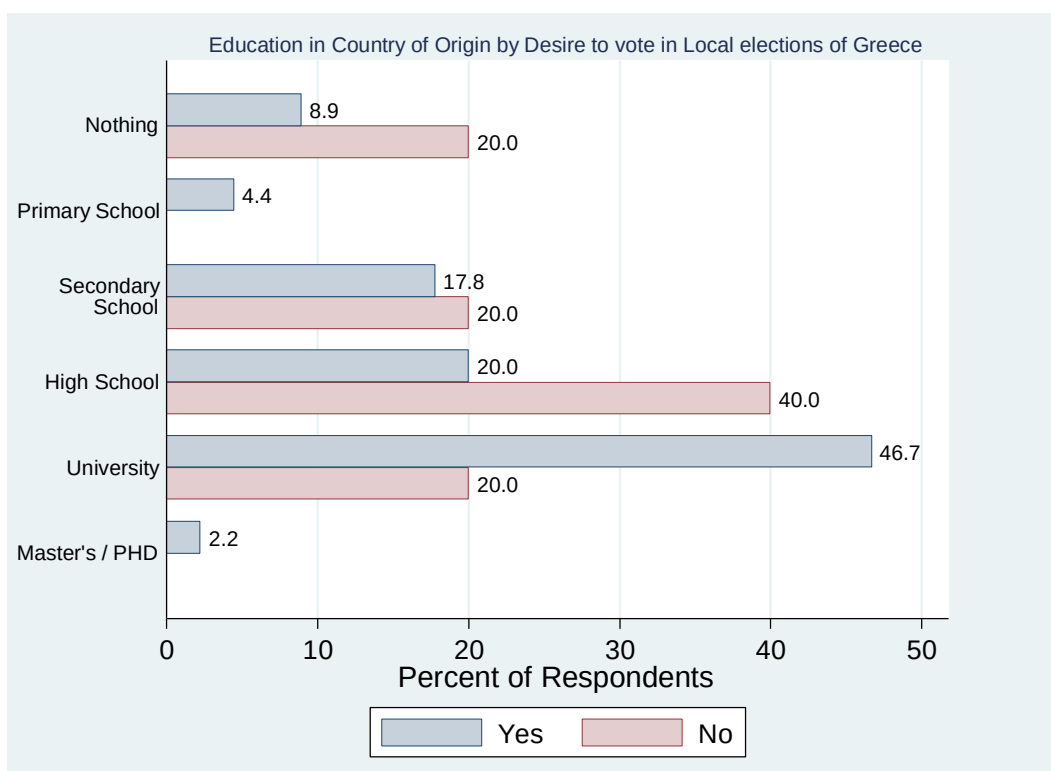
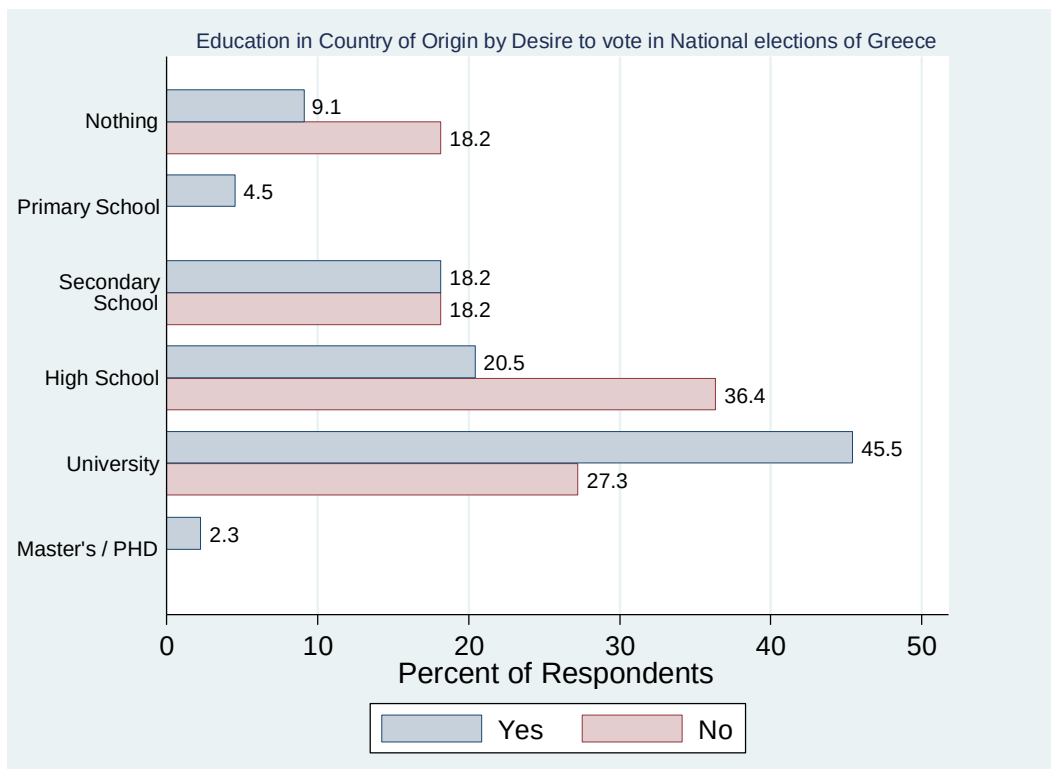

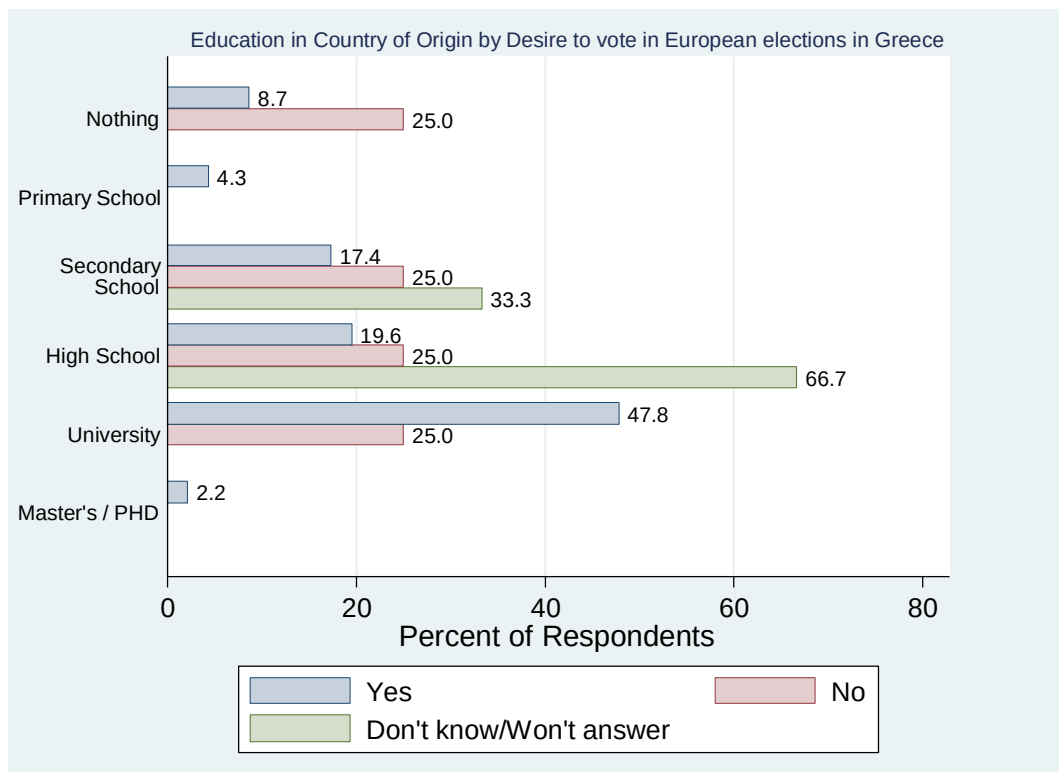
Το 82% των συμμετεχόντων που δεν έχουν δικαίωμα ψήφου στις εθνικές εκλογές, θα ήθελαν να έχουν, σε αντίθεση με το 86,3% για το δικαίωμα ψήφου στις δημοτικές και το 84,3% στις Ευρω-εκλογές.

– Επίπεδο εκπαίδευσης και στάση απέναντι στα πολιτικά δικαιώματα

Πίνακας 3. Εκπαίδευση και πολιτικά δικαιώματα						
	Καμία	Πρωτοβάθμια	Δευτεροβάθμια	Τριτοβάθμια	Πανεπιστήμιο	Master's / PHD
Δικαίωμα ψήφου στις Εθνικές εκλογές						
	6					
Όχι	(12,2%)	2 (4,1%)	8 (16,3%)	10 (20,4%)	21 (42,8%)	2 (4,1%)
ΔΓ / ΔΑ	0 (0%)	0 (0%)	3 (33,3%)	3 (33,3%)	3 (33,3%)	0 (0%)
Επιθυμία ψήφου στις Εθνικές εκλογές						
Ναι	4 (9,1%)	2 (4,6%)	8 (18,2%)	9 (20,5%)	20 (45,5%)	1 (2,3%)
	2					
Όχι	(18,2%)	0 (0%)	2 (18,2%)	4 (36,4%)	3 (27,3%)	0 (0%)
ΔΓ / ΔΑ						
Δικαίωμα ψήφου στις Δημοτικές εκλογές						
	6					
Όχι	(12,2%)	2 (4,1%)	8 (16,3%)	10 (20,4%)	21 (42,9%)	2 (4,1%)
ΔΓ / ΔΑ	0 (0%)	0 (0%)	3 (33,3%)	3 (33,3%)	3 (33,3%)	0 (0%)
Επιθυμία ψήφου στις Δημοτικές εκλογές						
Ναι	4 (8,9%)	2 (4,4%)	8 (17,8%)	9 (20%)	21 (46,7%)	1 (2,2%)
Όχι	2 (20%)	0 (0%)	2 (20%)	4 (40%)	2 (20%)	0 (0%)
ΔΓ / ΔΑ						
Δικαίωμα ψήφου στις Ευρω-εκλογές						
	6					
Όχι	(12,2%)	2 (4,1%)	9 (18,3%)	10 (20,4%)	20 (40,8%)	2 (4,1%)
ΔΓ / ΔΑ	0 (0%)	0 (0%)	2 (22,2%)	3 (33,3%)	4 (44,4%)	0 (0%)
Επιθυμία ψήφου στις Ευρω-εκλογές						
Ναι	4 (8,7%)	2 (4,4%)	8 (17,4%)	9 (19,6%)	22 (47,8%)	1 (2,2%)
Όχι	2 (25%)	0 (0%)	2 (25%)	2 (25%)	2 (25%)	0 (0%)
ΔΓ / ΔΑ	0 (0%)	0 (0%)	1 (33,3%)	2 (66,7%)	0 (0%)	0 (0%)

Το 45,5% των ατόμων που δεν έχουν δικαίωμα ψήφου στις εθνικές εκλογές και θα ήθελαν είχαν Πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην χώρα καταγωγής τους και το 20,5% είχαν τελειώσει την Τριτοβάθμια. Αντίστοιχα, το 40% και 20% των ίδιων ατόμων θα ήθελαν να μπορούν να ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές και το 47,8% και 25% , αντίστοιχα, στις Ευρω-εκλογές.

– Χώρα καταγωγής και πρόθεση ψήφου εάν είχαν το δικαίωμα να ψηφίσουν στις εκλογές

Πίνακας 4. Χώρα Καταγωγής και πολιτική Συμμετοχή								
	Αφγανιστ άν	Ιράν	Συρία	Ακτή Ελεφαντοστο ύ	Κονγκό	Τατζικιστά ν	Παλαι στίνη	Ιράκ
Πρόθεση ψήφου								
					5			0
Σύριζα	3 (21,4%)	1 (7,1%)	0 (0%)	4 (28,6%)	(35,7%)	1 (7,1%)	0 (0%)	(0%)
Νέα								0
Δημοκρατία	3 (60%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (20%)	1 (20%)	0 (0%)	(0%)
								0
ΚΙΝΑΛ	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	(0%)
					2			0
ΚΚΕ	1 (33,3%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	(66,7%)	0 (0%)	0 (0%)	(0%)
								1
ΔΓ / ΔΑ	12 (31,6%)	10 (26,3%)	9 (23,7%)	4 (10,5%)	0 (0%)	1 (2,6%)	1 (2,6%)	(2,6%)
Συμμετοχή σε Διαδήλωση								
								1
							1	(4,2%)
Ναι	7 (29,2%)	3 (12,5%)	8 (33,3%)	1 (4,2%)	2 (8,3%)	1 (4,2%)	(4,2%)	)
				6 (18,2%)	6			0
Όχι	9 (27,3%)	9 (27,3%)	1 (3%)		(18,2%)	2 (6,1%)	0 (0%)	(0%)
	3 (75%)	0 (0%)	0 (0%)		0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0
ΔΓ / ΔΑ				1 (25%)				(0%)

Οι συμμετέχοντες που θα ψήφιζαν Σύριζα, κατάγονται κυρίως από το Κονγκό (35,7%), την Ακτή Ελεφαντοστού (28,6%) και το Αφγανιστάν (21,4%). Από το σύνολο των ατόμων που θα ψήφιζαν Νέα Δημοκρατία, το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν συμμετέχοντες με καταγωγή από το Αφγανιστάν, ενώ ΚΙΝΑΛ φαίνεται πώς να προτιμούν άτομα με καταγωγή από το Ιράν.

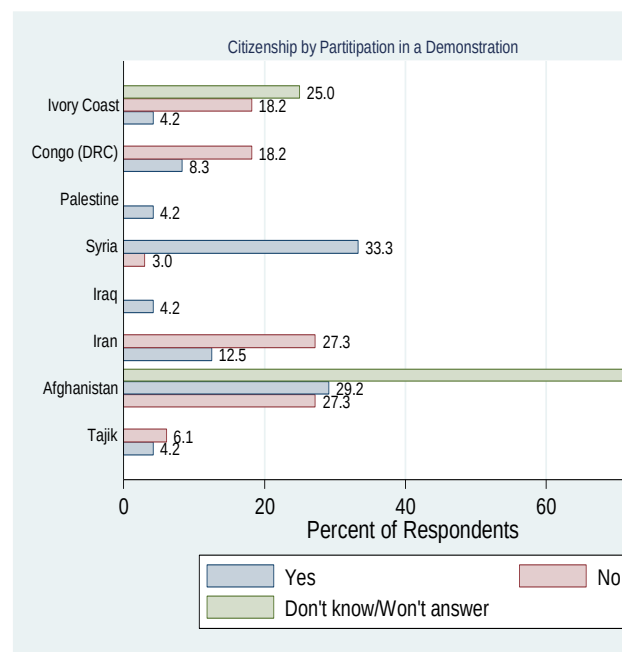
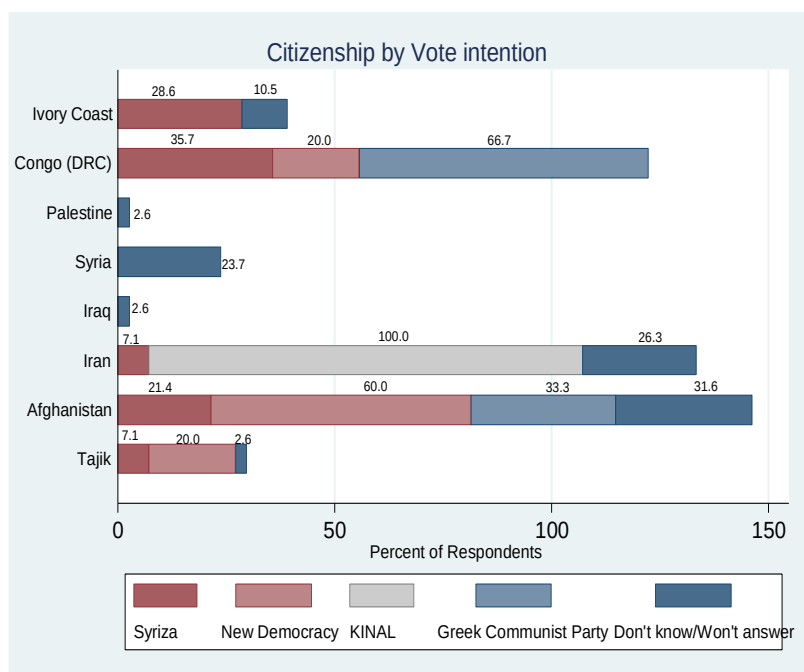
– Χώρα καταγωγής και συμμετοχή σε διαδήλωση

Πίνακας 4. Χώρα Καταγωγής και Συμμετοχή σε διαδήλωση								
	Αφγανιστ άν	Ιράν	Συρία	Ακτή Ελεφαντοστο ύ	Κονγκό	Τατζικιστά ν	Παλαι στίνη	Ιράκ

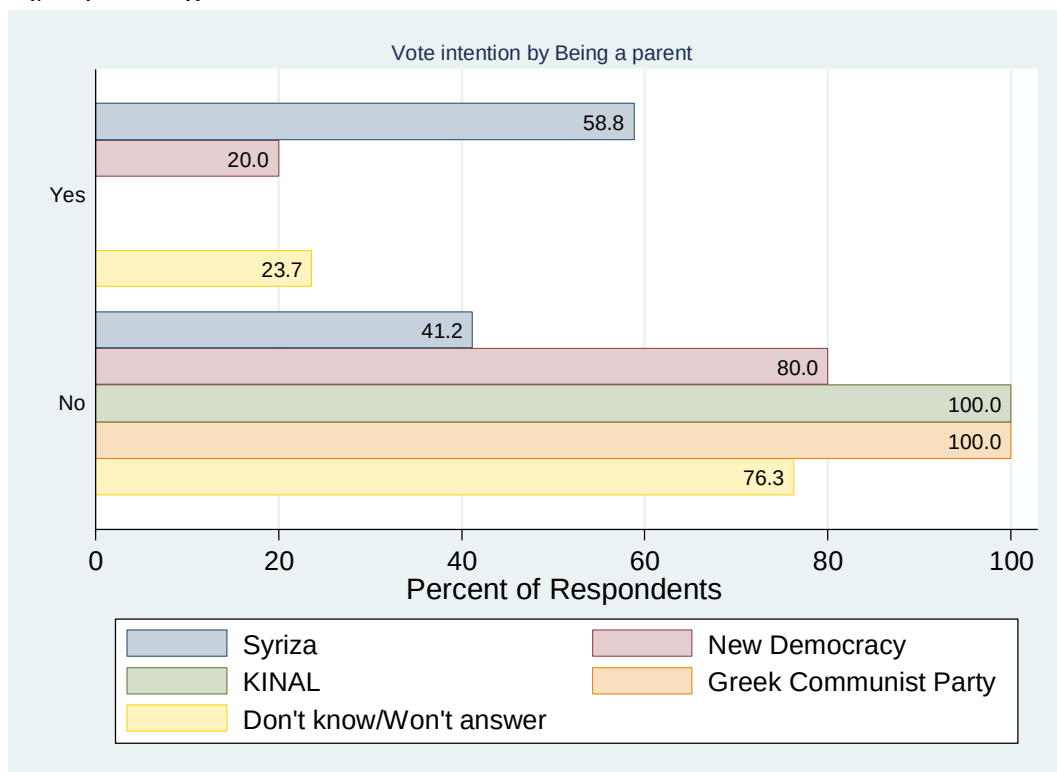
**Συμμετοχή
σε
Διαδήλωση**

							1	1
							1	(4,2%)
Ναι	7 (29,2%)	3 (12,5%)	8 (33,3%)	1 (4,2%)	2 (8,3%)	1 (4,2%)	(4,2%)	)
				6 (18,2%)	6			0
Όχι	9 (27,3%)	9 (27,3%)	1 (3%)		(18,2%)	2 (6,1%)	0 (0%)	(0%)
	3 (75%)	0 (0%)	0 (0%)		0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0
ΔΓ / ΔΑ				1 (25%)				(0%)

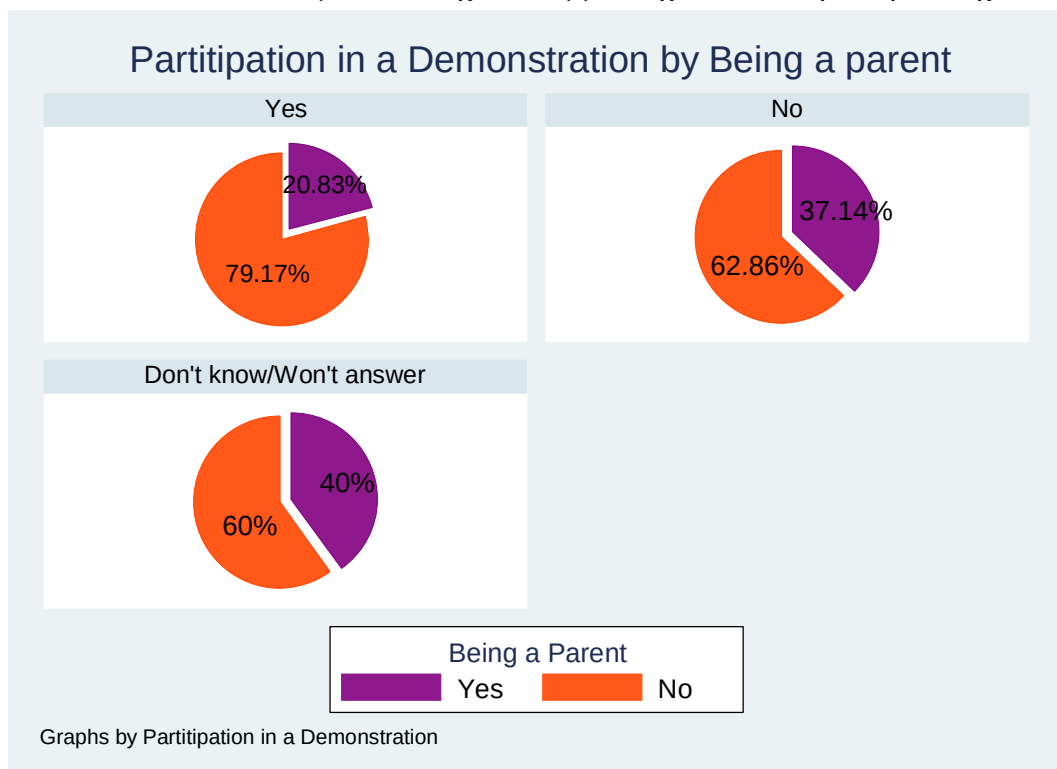
Οι Σύροι συμμετέχοντες της έρευνας, έχουν συμμετάσχει σε διαδήλωση με ποσοστό 33,3%, ακολουθούν οι Αφγανοί (29,2%) και οι Ιρανοί με 12,5%.

Το ποσοστό των συμμετεχόντων που θα ψήφιζαν Σύριζα, φαίνεται να μοιράζεται στα άτομα που έχουν και δεν έχουν παιδιά (58,8% και 41,2% αντίστοιχα). ΚΙΝΑΛ και ΚΚΕ φαίνεται πως θα ψήφιζαν μόνο οι συμμετέχοντες που δεν έχουν παιδιά ενώ μόνο το 20% αυτών που προτιμούν τη Νέα Δημοκρατία, έχει παιδιά.

Το ποσοστό των ατόμων που έχουν συμμετάσχει σε διαδήλωση και έχουν παιδιά είναι 20,83%

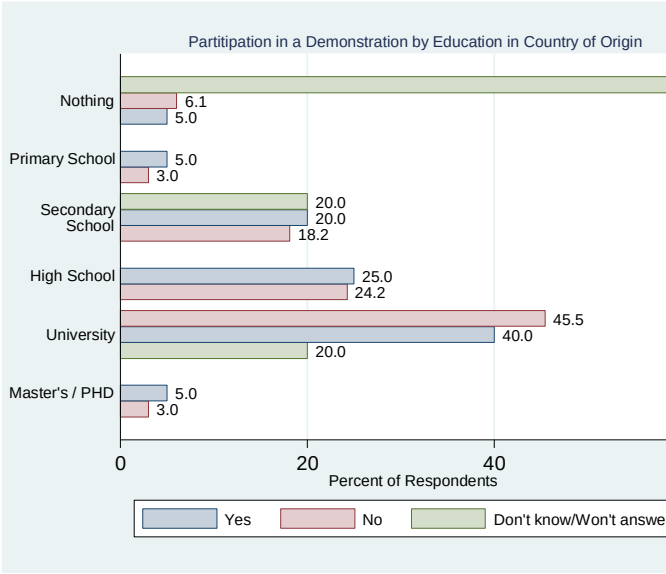
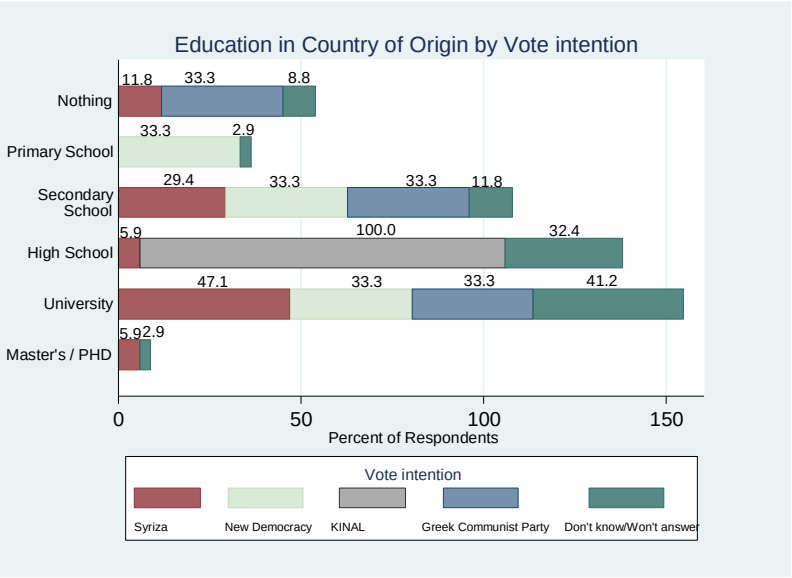

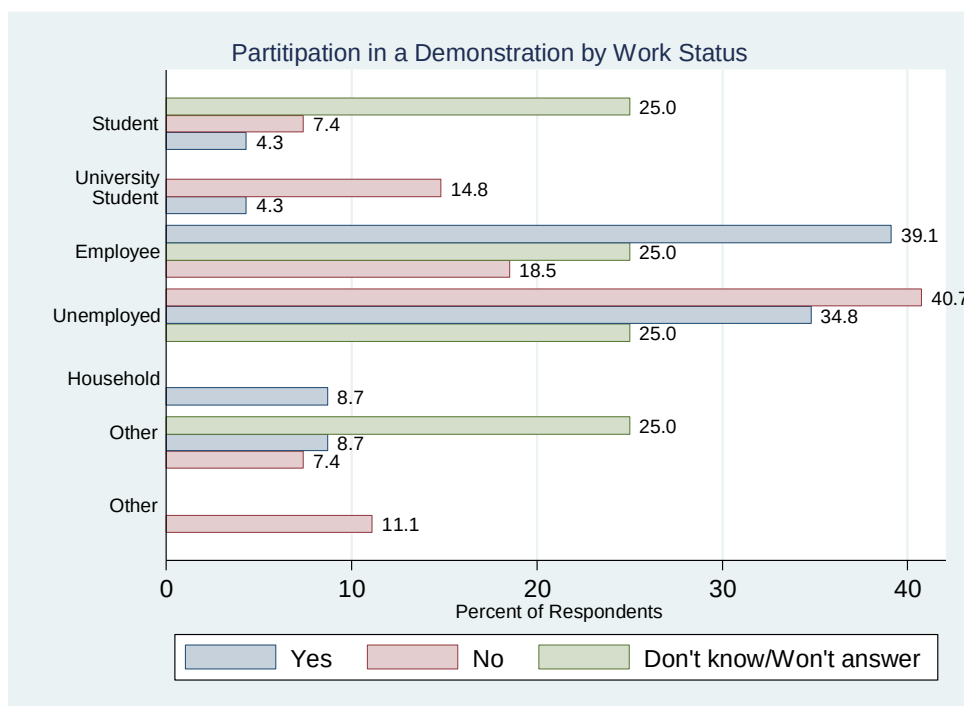
- Πρόθεση ψήφου και επίπεδο εκπαίδευσης

Πίνακας 5. Εκπαίδευση και πολιτική Συμμετοχή						
	Καμία	Πρωτοβάθμια	Δευτεροβάθμια	Τριτοβάθμια	Πανεπιστήμιο	Master's / PHD
Πρόθεση ψήφου						
Σύριζα	2 (11,8%)	0 (0%)	5 (29,4%)	1 (5,9%)	8 (47,1%)	1 (5,9%)
Νέα Δημοκρατία	0 (0%)	1 (33,3%)	1 (33,3%)	0 (0%)	1 (33,3%)	0 (0%)
ΚΙΝΑΛ	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
ΚΚΕ	1 (33,3%)	0 (0%)	1 (33,3%)	0 (0%)	1 (33,3%)	0 (0%)
ΔΓ / ΔΑ	3 (8,8%)	1 (2,9%)	4 (11,8%)	11 (32,4%)	14 (41,2%)	1 (2,9%)
Συμμετοχή σε Διαδήλωση						
Ναι	1 (5%)	1 (5%)	4 (20%)	5 (25%)	8 (40%)	1 (5%)
Όχι	2 (6,1%)	1 (3%)	6 (18,2%)	8 (24,2%)	15 (45,5%)	1 (3%)
ΔΓ / ΔΑ	3 (60%)	0 (0%)	1 (20%)	0 (0%)	1 (20%)	0 (0%)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων που θα ψήφιζε Σύριζα, έχει Πανεπιστημιακή εκπαίδευση στη χώρα καταγωγής του (47,1%), σε αντίθεση με τους συμμετέχοντες που θα ψήφιζαν Νέα Δημοκρατία όπου μοιράζονται σε αυτούς που έχουν πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και πανεπιστημιακή εκπαίδευση (33,3% αντίστοιχα). Οι συμμετέχοντες που θα ψήφιζαν ΚΙΝΑΛ έχουν μόνο τριτοβάθμια εκπαίδευση ενώ επίσης οι εν δυνάμει ψηφοφόροι του ΚΚΕ μοιράζονται σε άτομα δευτεροβάθμιας, πανεπιστημιακής και καμίας εκπαίδευσης.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι συμμετέχοντες σε διαδήλωση αποτελούνται στο δείγμα μας, κατά κύριο λόγο, από άτομα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και πάνω (Πίνακας 5).

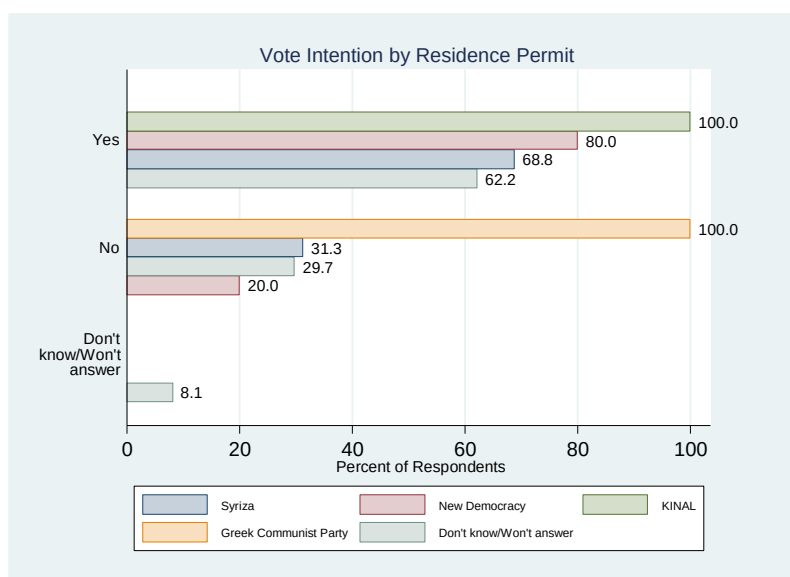

Το ποσοστό των ατόμων που είχαν συμμετοχή σε διαδήλωση φαίνεται πως μοιράζεται στους εργαζόμενους (39,1%) συμμετέχοντες της έρευνας και τους άνεργους (34,8%)

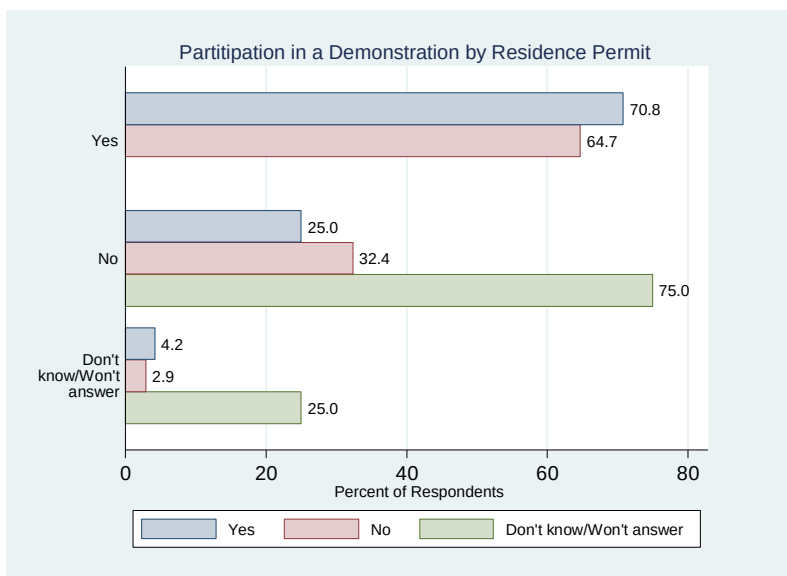
- Άδεια διαμονής και πρόθεση ψήφου

Πίνακας 6. Άδεια Παραμονής και πολιτική Συμμετοχή			
	Ναι	Όχι	ΔΓ / ΔΑ
Πρόθεση ψήφου			
Σύριζα	11 (68,8%)	5 (31,3%)	0 (0%)
Νέα	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)
Δημοκρατία			
ΚΙΝΑΛ	1 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
ΚΚΕ	0 (0%)	3 (100%)	0 (0%)
ΔΓ / ΔΑ	23 (62,2%)	11 (29,7%)	3 (4,8%)

- Άδεια διαμονής και συμμετοχή σε διαδήλωση

Πίνακας 6. Άδεια Παραμονής και πολιτική Συμμετοχή			
	Ναι	Όχι	ΔΓ / ΔΑ
Συμμετοχή σε Διαδήλωση			
Ναι	17 (70,8%)	22 (64,7%)	0 (0%)
Όχι	6 (25%)	11 (32,4%)	3 (75%)
ΔΓ / ΔΑ	1 (4,2%)	1 (2,9%)	1 (25%)

Οι συμμετέχοντες που θα ψήφιζαν ΚΙΝΑΛ, Νέα Δημοκρατία και Σύριζα αποτελούν τους εν δυνάμει ψηφοφόρους με τα μεγαλύτερα ποσοστά (100%, 80% και 68,8%), σε αντίθεση με τους εν δυνάμει ψηφοφόρους του ΚΚΕ που δεν έχουν. Αξιοσημείωτο είναι πως η συμμετοχή των συμμετεχόντων σε κάποια διαδήλωση να πραγματοποιείται ασχέτως κατοχής ή όχι, άδειας παραμονής, καθώς οι κάτοχοι άδειας παραμονής, έχουν συμμετάσχει σε διαδήλωση με ποσοστό 70,8% και οι μη κάτοχοι σε ποσοστό 64,7% (Πίνακας 6).

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Έρευνα αυτή έδωσε τη δυνατότητα να φωτιστούν κάποια πρώτα χαρακτηριστικά που αφορούν τα πολιτικά δικαιώματα των προσφύγων και μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς στην Ελλάδα. Η μελέτη έχει ως σκοπό να καταγράψει τα κύρια χαρακτηριστικά των ομάδων στόχων καθώς και τα δικαιώματα τους στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες.

Η ποιοτική και ποσοτική έρευνα είχαν ως σκοπό μια πρώτη διερευνητική καταγραφή των αντιλήψεων των ίδιων των ομάδων στόχων για τα πολιτικά δικαιώματα στην Ελλάδα.

Οι εις βάθος συνεντεύξεις (in-depth interviews) με μέλη της εκάστοτε ομάδας μας έδωσαν τη δυνατότητα να καταγράψουμε τα βιώματα τους, τις ανησυχίες τους, αλλά και τις προσδοκίες τους σε ότι αφορά τις ομάδες τους, αλλά και την μετανάστευση στην Ελλάδα γενικότερα. Φωτίσανε επίσης κάποιες πτυχές που χαρακτηρίζουν τις κοινότητες τους, και που είναι σημαντικές για την κατανόηση των πρακτικών σε ότι αφορά την πολιτική συμμετοχή στα κοινά. και τα αναλύσουμε περαιτέρω ..

Τα ερωτηματολόγια μας έδωσαν την δυνατότητα να έχουμε μια πιο γενική ματιά σε ότι αφορά τις στάσεις και αντιλήψεις απέναντι στην πολιτική ζωή και στη συμμετοχή στα κοινά. Στη πραγματικότητα, το δείγμα είναι πολύ μικρό για συμπεράσματα, αλλά είναι αρκετό για να δώσει κατευθυντήριες γραμμές για μια περαιτέρω ερευνητική προσπάθεια.

Στην Ευρώπη, μόνο επτά στους δέκα υπηκόους που γεννήθηκαν σε τρίτη χώρα συμμετείχαν στις τελευταίες εθνικές εκλογές μεταξύ 2002 και 2012 (βλέπε πίνακα), σε σύγκριση με οκτώ στους δέκα γηγενείς (native-born nationals). Στην πραγματικότητα, οι υπήκοοι των χωρών υποδοχής που γεννήθηκαν σε μια τρίτη ή άλλη χώρα της ΕΕ τείνουν γενικά να ψηφίζουν λιγότερο από τους πολίτες της χώρας καταγωγής (native-born host-country citizens). στη Νότια Ευρώπη, τις σκανδιναβικές χώρες, την Ιρλανδία, τη Γερμανία και την Αυστρία, **η συμμετοχή των ψηφοφόρων μεταξύ των πολιτών που γεννήθηκαν εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι 10 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερη από ό, τι μεταξύ των αυτοχθόνων**. Αντίθετα, Η συμμετοχή μεταξύ των δύο ομάδων είναι γενικά παρόμοια στο Βέλγιο και τη Γαλλία⁷⁵.

Πίνακας: Αυτοαναφερόμενη προσέλευση του εθνικού πληθυσμού στις πιο πρόσφατες εκλογές ανά χώρα γέννησης⁷⁶, 2002-12. Ποσοστά εθνικού πληθυσμού (national population) ηλικίας 18 ετών και άνω⁷⁷.

	Third-country born	EU born	Native-born
Ireland	59,09	69,16	80,21
Finland	63,79	72,45	82,96
Latvia	64,26		69,53
Portugal	64,51	64,91	75,06

⁷⁵ OECD/European Union (2015), "Third-country nationals in the European Union", in Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In, OECD Publishing, Paris/European Union, Brussels. p. 330, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264234024-17-en.pdf?expires=1560505782&id=id&accname=guest&checksum=545B6CF7839775A17E2BE048AF64D346>

⁷⁶ Οι πληροφορίες που αφορούν τη ιθαγένεια αποτελούν πολύτιμο εργαλείο για τη μελέτη μεταναστών. Ωστόσο, δεδομένου ότι η ιθαγένεια μπορεί να αλλάξει κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου, είναι επίσης χρήσιμο να ανατρέχουμε και στη χώρα γέννησης.

⁷⁷ Self-reported turnout of national population in the most recent election by country of birth, 2002-12. Πηγή: Idem

Germany	67,12	77,63	84,49
Lithuania	68,23		61,73
Spain	68,75	66,51	82,56
Austria	69,55	83,48	87,32
France	71,14	80,02	77,63
Slovenia	71,33	79,99	75,35
EU total (27)	71,88	75,49	79,47
Estonia	72,88	82,14	70,71
Poland	73,18	76,74	69,12
United Kingdom	73,20	63,78	72,66
Netherlands	74,44	71,94	86,47
Croatia	76,11	69,56	76,98
Sweden	77,30	84,76	91,70
Greece	78,78	82,17	90,34
Denmark	83,50	91,95	94,66
Belgium	87,70	86,74	93,42
Switzerland	47,20	69,15	69,73
Norway	73,98	88,91	87,40

Οι παράγοντες για την συμμετοχή στην πολιτική ζωή

Πέρα από το εκάστοτε νομοθετικό πλαίσιο που επιτρέπει η όχι την πολιτική συμμετοχή, σημαντικό ρόλο έχουν κι άλλοι παράγοντες, όπως είδαμε στην έρευνα. Επίπεδο μόρφωσης και ύπαρξη πολιτικής κουλτούρας συμβάλλουν σημαντικά τόσο στην πολιτική συμμετοχή στα κοινά όσο και στη διεκδίκηση αυτών των δικαιωμάτων.

Πρέπει να προστεθεί ότι η διεθνής βιβλιογραφία αναφέρεται σε πολυσύνθετες μεταβλητές, όπως είναι το φύλο, η ύπαρξη πολιτικών δικαιωμάτων στη χώρα προέλευσης, ο προσωρινός ή μόνιμος χαρακτήρας της μετανάστευσης, η δημιουργία κοινωνικών δεσμών στην χώρα υποδοχής καθώς και η δημιουργία οικογένειας σε αυτή, η φιλικότητα της κοινωνίας υποδοχής αλλά και του κράτους υποδοχής είναι κάποιες από αυτές τις μεταβλητές. Επίσης, οι διαδικασίες ένταξης ή ενσωμάτωσης αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τους ίδιους τους μετανάστες και από την κοινωνία που τους υποδέχεται, ανάλογα με το αν η μετανάστευση είναι αναγκαστική ή εθελοντική, προσωρινή ή μόνιμη. Οι φορείς της εξαναγκαστικής μετανάστευσης - οι πολιτικοί πρόσφυγες, οι εκτοπισμένοι, οι απελαθέντες - αγωνίζονται να ξεπεράσουν το στάδιο του πένθους που προκαλείται από τον ξεριζωμό από τη χώρα τους. Η ενσωμάτωσή τους είναι δυσκολότερη από αυτούς των «εθελούσιων» μεταναστών, καθώς η μετανάστευση θεωρείται –τόσο από τις αρχές όσο και από τους ίδιους τους μετανάστες ή πρόσφυγες- συχνά προσωρινή, και κυριαρχείται από την προοπτική της επιστροφής. Γνωρίζοντας ότι η επιστροφή στη χώρα δεν είναι μόνο δυνατή, αλλά σίγουρη, οι μετανάστες έχουν τη τάση να βιώνουν τον εκπατρισμό τους ως μια προσωρινή περιπέτεια, με αποτέλεσμα να μην επενδύουν στην ένταξη στην Ελλάδα. *Μπορούν να αρκεστούν σε μία ένταξη λειτουργική, πρακτική και επιφανειακή. Αντίστοιχα, η χώρα υποδοχής, θεωρώντας τους προσωρινούς μετανάστες, δεν επενδύει σε μια στρατηγική ένταξης τους*⁷⁸. *Η Ελλάδα, τόσο σε επίπεδο νομοθεσίας όσο και σε επίπεδο γραφειοκρατικών διαδικασιών και υποδομών, κάθε άλλο παρά συμβάλλει στην προώθηση της ένταξης μέσω της πολιτικής συμμετοχής.*

Σύμφωνα με την έρευνα των Rainer Bauböck and all, Οι μετανάστες από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες έχουν διπλάσια πιθανότητα να αποκτήσουν υπηκοότητα σε χώρες με πολιτικές φιλικές ως προς

⁷⁸ Πηγή: *Psychanalyse du migrant et de l'exilé*, Lyon, Césura Editions, 1986, Léon et Rébecca Grinberg

την απόκτηση της ιδιότητας του πολίτη. Οι πολιτικές για την ιθαγένεια έχουν μεγαλύτερη σημασία για τους μετανάστες από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, ιδίως για τους νεοεισερχόμενους. Επιπλέον, τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, όπως το εκπαιδευτικό και το εργασιακό στάτους, είναι πράγματι σημαντικά για την υιοθέτηση της ιθαγένειας, αλλά μόνο για τους μετανάστες από λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες⁷⁹.

Πολιτικά δικαιώματα και ένταξη

Η πολιτική ένταξη προϋποθέτει κοινωνική ένταξη. Όμως, από την έρευνα προκύπτει το γεγονός ότι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες είναι πρωτίστως αντιμετώπιζομενοι με πρακτικά ζητήματα, όπως η απόκτηση ή η ανανέωση «χαρτιών». Αυτά είναι που τους απασχολούν κυρίως, και όχι τόσο το δικαίωμα ψήφου στις τοπικές, εθνικές ή ευρωπαϊκές εκλογές.

Η διαδικασία ενσωμάτωσης αναφέρεται στην ένταξη των μεταναστών στις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές δομές της κοινωνίας υποδοχής. Αποτελείται από τρία στάδια που μπορούν να χαρακτηριστούν ως εξής: **το πρώτο στάδιο είναι η ένταξη στο σύστημα λειτουργίας της κοινωνίας υποδοχής**: ο ενήλικος μετανάστης γνωρίζει αρκετά τη γλώσσα και τους τρόπους λειτουργίας της κοινωνίας υποδοχής για να μπορεί να συντηρεί τον εαυτό του με αυτονομία.

η δεύτερη είναι η ένταξη μέσω της συμμετοχής: ο ενήλικος μετανάστης συμμετέχει ενεργά σε έναν ή πολλούς τομείς/τομείς- κοινωνικό, κοινωνικό, πολιτικό - της συλλογικής ζωής.

η τρίτη είναι **η ένταξη μέσω της φιλοδοξίας και των προσδοκιών για το μέλλον**: ο ενήλικος μετανάστης επενδύει το μέλλον του και το μέλλον των παιδιών του στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινωνίας, ως πλήρες μέλος αυτής της κοινωνίας¹³. Είναι αμφίβολο εάν ο μετανάστης πρώτης γενιάς έχει την ικανότητα να κάνει το τρίτο βήμα. χαρακτηρίζει μάλλον τα παιδιά που γεννιούνται ή έχουν έρθει πολύ νεαρά στη χώρα υποδοχής, διότι υποθέτει ότι έχει πραγματοποιηθεί μια ενσωμάτωση η οποία, εκτός από εξαιρέσεις, χαρακτηρίζει μόνο τη δεύτερη και ενίοτε τη τρίτη γενιά⁸⁰. Η παρούσα έρευνα μας δείχνει πως στην Ελλάδα, λόγω περιορισμένων πολιτικών δικαιωμάτων, αλλά και γραφειοκρατικών αγκυλώσεων, οι μετανάστες και πρόσφυγες δυσκολεύονται να περάσουν από το σκόπελο της πρακτικής, γραφειοκρατικής ένταξης.

Γιατί κάποιοι μετανάστες παίρνουν τη υπηκοότητα και άλλοι όχι; υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των μεταναστών στο κίνητρό τους για υπηκοότητα. Η πιθανότητα οι μετανάστες να αποκτήσουν υπηκοότητα δεν εξαρτάται μόνο από το πού προέρχονται αλλά και από πού πηγαίνουν, καθώς η πολιτική της ιθαγένειας αλλά και η ευρύτερη κοινωνική πολιτική στη χώρα προορισμού έχει σημαντικό αντίκτυπο.

Η Δεύτερη Γενιά

Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις που κάναμε με τον Νικόδημο, την Τζάκυ και τον Μιχάλη, τα παιδιά των μεταναστών αισθάνονται μέλη της ελληνικής κοινωνίας, χωρίς ωστόσο να συμμετέχουν –για όσους έχουν την ιθαγένεια- στη πολιτική ζωή της χώρας. Ωστόσο, αισθάνονται ότι συμβάλλουν στην ανάπτυξη του εθνικού πολιτισμού, που είναι τώρα και δικός τους, μέσα από μια πρωτότυπη συμβολή προερχόμενη από την κουλτούρα των γονέων τους. Αποδίδουν στον εαυτό τους μια πιο σύνθετη ταυτότητα, αλλά και πλουσιότερη –και αποστασιοποιημένη- από αυτή των γονιών τους.

Όμως, είναι σαφές ότι η διαδικασία της ένταξης επιτυγχάνεται μόνο στο βαθμό που η κοινωνία υποδοχής είναι πράγματι μια κοινωνία ανοιχτή στην αποδοχή νέων πολιτισμικών στοιχείων, δηλαδή

⁷⁹ Rainer Bauböck, Iseult Honohan, Thomas Huddleston, Derek Hutcheson, Jo Shaw and Maarten Peter Vink, Access to citizenship and its impact on immigrant integration. European summary and standards, p.5.

⁸⁰ <https://journals.openedition.org/ress/256>

μια κοινωνία ικανή να "αναγνωρίσει" τα νέα στοιχεία ως δικά της και ανοιχτή στον εμπλουτισμό μέσω της συμβολής τους. Ένα κράτος μη φιλικό προς τη δεύτερη γενιά είναι ικανό να την απωθήσει από την ταύτιση της με τα κοινά συμφέροντα του τόπου, και από την συμμετοχή στα κοινά αυτού του τόπου. Η τάση φυγής που αποτυπώνεται στις συνεντεύξεις είναι, όπως είδαμε, άμεσο αποτέλεσμα της στάσης της πολιτείας απέναντι τους.

Ο πολιτισμός και η διαπολιτισμικότητα

Η Έρευνα μας δείχνει πόσο σημαντική είναι η συμβολή της συμμετοχής σε πολιτιστικές ομάδες, (Anasa, Asante, Communitism) η οποία έχει πολλαπλά οφέλη: κοινωνικοποίηση όχι μόνο με ανθρώπους της ίδια κοινότητας αλλά και με ανθρώπους άλλων χωρών, εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας «στο πεδίο», μέσω της συναναστροφής με Έλληνες, ανταλλαγή πολιτισμικών και πολιτιστικών γνώσεων, ζύμωση ιδεών, προώθηση της αίσθησης ότι το μέλος «ανήκει» σε μια ομάδα στη χώρα υποδοχής, ανάπτυξη προσωπικών και κοινών στόχων μέσα και έξω από την ομάδα αυτή. Η ανάπτυξη κοινών στόχων, όπως είναι μία παρουσίαση, μια διάλεξη, μια παράσταση, αποτελεί ένα – συχνά πρώτο- σημαντικό βήμα εξωστρέφειας, ένας τρόπος συνάντησης μεταξύ του πρόσφυγα/μετανάστη/ παιδι δεύτερης γενιάς και της κοινωνίας στην οποία ζει⁸¹.

Η σημαντικότητα των συντονιστικών φορέων στη διαμόρφωση πολιτικής κουλτούρας

Σε ότι αφορά την άτυπη συμμετοχή / ένταξη στη πολιτική ζωή, όλο και περισσότερα κόμματα εντάσσουν στις ομάδες εργασίας τους αλλοδαπούς ως υποστηρικτές, «φίλοι» του κόμματος. Αυτό το δίκτυο «φιλίας» μεταξύ πολιτικών και μελών της μεταναστευτικής κοινότητας διευκολύνει την ροή πληροφοριών μεταξύ των μεταναστευτικών κοινοτήτων και της πολιτικής ελίτ. Ωστόσο, θα ήταν χρήσιμο να θεσμοθετηθεί ένα συντονιστικό όργανο μεταναστευτικών και προσφυγικών οργανώσεων, που αφενός θα διοχετεύει την πληροφορία προς τα μέλη του, αφετέρου θα είναι ισχυρός μοχλός πίεσης προς τα πάνω έτσι ώστε οι οποίες προτάσεις να μην έχουν μόνο συμβουλευτικό χαρακτήρα, αλλά να αποτελούν μια πλατφόρμα πάνω στην οποία θα συνδιαμορφώνεται η μεταναστευτική νομοθεσία. Μέχρι στιγμής, η ανυπαρξία ενός τέτοιου φορέα καθιστά τις οποίες προτάσεις των διάσπαρτων οργανώσεων αόρατες στην κεντρική πολιτική σκηνή της χώρας.

Την προηγούμενη μόλις χρονιά, το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής εκπόνησε την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, στην οποία γίνεται, μεταξύ άλλων, εισήγηση πρότασης αναφορικά με την παροχή δυνατότητας του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε μετανάστες και μετανάστριες⁸². Ωστόσο, με την αλλαγή της Κυβέρνησης, αναμένουμε να δούμε εάν θα υπάρξουν αλλαγές προς αυτήν την κατεύθυνση. Η κατάργηση του Υπουργείου μεταναστευτικής πολιτικής καθώς και η αναβάπτιση του Υπουργείου δικαιωμάτων (εξαφάνιση) με προστασίας του πολίτη δεν προμηνύουν κάτι τέτοιο.

⁸¹ Για μια αναλυτική προσέγγιση του ρόλου των πολιτιστικών οργανώσεων στην ένταξη και συμμετοχή των προσφύγων και μεταναστών στις χώρες υποδοχής, βλέπε Lhuillier D., Pestre E. (sous la direction de) «Migrants, Refugies, exiles: resistances et creativities».

⁸² Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2018), Μέτρο πολιτικής 6.1. Προώθηση και διευκόλυνση της συμμετοχής των πολιτών τρίτων χωρών στα Κοινά με στόχο την ένταξής τους στη δημόσια ζωή της Χώρας, σελίδα 71. Στις 05/07/2019 αναρτήθηκε η νέα [Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη](#), σε συνέχεια της ολοκλήρωσης της διαδικασίας δημόσιας διαβούλευσής της, της επεξεργασίας των ληφθέντων σχολίων και της τελικής διατύπωσής της.

IV. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Adamson G., (2006), immigrants and political participation – background, theory, and empirical suggestions, FRA, διαθέσιμο εδώ: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/221-Immigrants_and_political_participation_2006.pdf

Ahokas L., (2010) “Promoting Immigrants’ Democratic Participation And Integration”, EPACE: Tampere, 2010

Aleksynska, M.(2011), “*Civic participation of immigrants in Europe: Assimilation, origin, and destination country effects.*” European Journal of Political Economy, Volume 27, Issue 3, September 2011, p. 566–585

Arendt Hannah, Apatridie, www.cairn.info

Bilgili et al. (2015), The dynamics between Integration Policies and Outcomes, MIPEX

2018 EU Asylum Trends - Key findings, www.easo.europa.eu

Diehl C., Blohm M., (2001), ‘Apathy, Adaptation, or Ethnic Mobilization? On the Political Attitudes of an Excluded Group’, in: Journal of Ethnic and Migration Studies, 27(3), 2001, p. 401–420

European parliament, Directorate General For Internal Policies (2013), Jean-Thomas Arrighi, Rainer Bauböck, Michael Collyer, Derek Hutcheson, Madalina Moraru , Lamin Khadar , Jo Shaw, Franchise and electoral participation of third country citizens residing in the european union and of eu citizens residing in third countries, http://eudo-citizenship.eu/images/docs/afco%20study_updated_sept2013.pdf

European Union, DIVPOL report , (2014), Diversity in Political Parties' Programmes, Organisation and Representation, https://www.om.acm.gov.pt/documents/58428/296070/divpol_final_en.PDF.pdf/d602bf41-2cf3-49d5-9a1b-7cdd84778e06

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Periodic data collection on the migration situation in the EU

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2019), Who will (not) get to vote in the 2019 European Parliament elections? https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-right-vote-ep-elections-legal-capacity_en.pdf

Fox and Lawless, (2005), To Run or Not to Run for Office: Explaining Nascent Political Ambition, in American Journal of Political Science 49(3), July 2005

Freeman Gary, Mirilovic N., Handbook on migration and social policy, Chapter: Naturalization and the socio-economic integration of immigrants: A life-course perspective, Publisher: Edward Elgar, Editors, pp.362-376

Gropas R. & Triandafyllidou A. (2009), Immigrant and political life in Greece: between political patronage and the search for inclusion, ELIAMEP, April 2009, https://www.researchgate.net/publication/233465341_Migrants_and_Political_Life_in_Greece_Between_Political_Patronage_and_the_Search_for_Inclusion

International Migration, Integration and Social Cohesion Network (IMISCOE)

Ireland Patrick Richard (1990), The political participation and impact of immigrants in France and Switzerland, Ann Arbor: Harvard University Press, 1990, p. 458

Karkanis D., Kotzamanis B. (2018), International migrations in Greece during the last decades: inversion of tendencies and refugees waves, In: Regards sur la population de l'Europe du Sud-est/ Viewpoints on the population of SE Europe, Publisher: DEMOBALK, pp.299-312. διαθέσιμο εδώ: https://www.researchgate.net/publication/328491826_International_migrations_in_Greece_during_the_last_decades_inversion_of_tendencies_and_refugees_waves

Konstantinou A., Georgopoulou Ath. (2018), AIDA Country Report: Greece, Asylum Information Database (AIDA) - Greek Council for Refugees (GCR), http://www.asylumineurope.org/sites/default/files/report-download/aida_gr_2018update.pdf

Lhuillier D., Pestre E., (2018), (sous la direction de) « Migrants, réfugiés, exilés : résistances et créativité », *Nouvelle revue de psychosociologie*, n°25, 2018, 297 p., Toulouse, Erès.

Migrant Integration Policy Index (MIPEX) 2015.

OECD, (2011), *Naturalisation: A Passport for the Better Integration of Immigrants?* OECD, 2011

OECD/European Union (2015), “Third-country nationals in the European Union”, in Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In, OECD Publishing, Paris/European Union, Brussels. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264234024-17-en.pdf?expires=1560505782&id=id&accname=guest&checksum=545B6CF7839775A17E2BE048AF64D346>

Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE), (2017), Migrant political participation: a review of policies and integration results in the OSCE region, Wasaw, December 2017

Però D., (2005) “Immigration and the Politics of Governance in Southern Europe”, COMPAS Workshop 39 Hegemony—Regulation—Governmentality—Governance: what’s in a term? 2005

Pons V. and Liegey G., (2013), *Increasing the Electoral Participation of Immigrants: Experimental Evidence from France*. (Cambridge, MA: MIT, 2013).

Rainer Bauböck, Iseult Honohan, Thomas Huddleston, Derek Hutcheson, Jo Shaw and Maarten Peter Vink, Access to citizenship and its impact on immigrant integration. European summary and standards

Thorkelson, S. (2015), “Occupy Europe? Political Participation among the Immigrant Second Generation.” Working Paper. April, 2015

Verba, S. (1987), Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison, University of Chicago Press (Revised edition)

Vogel, D. (ed), (2008), Highly active immigrants: a resource for European civil societies (Peter Lang: Frankfurt am Main, 2008,(pp. 59-74)

Ελληνική βιβλιογραφία

Αφουξενίδης Αλέξανδρος, Σαρρής Νίκος, Τσακηρίδη Όλγα (2012), Ένταξη των μεταναστών: αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, διαθέσιμο εδώ: http://www.ekke.gr/open_books/EntaxiMetanaston.pdf

διαΝΕΟσις , MRB, 2018, «Τι πιστεύουν οι Έλληνες», Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2018
https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/03/TPE_2018_Upd_280318.pdf

Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής, στοιχεία διαθέσιμα εδώ:
<http://mindigital.gr/index.php/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1-refugee-crisis>

Κασπάρεκ Μπερντ, (2017), Μεταναστευτική πολιτική και πολιτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ίδρυμα Ρόζα Λουξεμβουργκ, Παράρτημα Ελλάδας, 2017, διαθέσιμο εδώ: https://rosalux.gr/sites/default/files/publications/migration_politics_gr_web_0.pdf

Κοτζαμάνης Β., Καρκούλη Αλ., (2016), Οι μεταναστευτικές εισροές στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία: ένταση και βασικά χαρακτηριστικά των παρατύπως εισερχομένων ως και των αιτούντων άσυλο, Δημογραφικά Νέα, Νο26, 2016, διαθέσιμο εδώ: <http://www.lds.gr/>

Παπαδόπουλος Α.Γ. (επιμ.), (2009), Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών: καταγραφή φορέων που δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια σε θέματα μετανάστευσης, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2009.

Παπακωνσταντίνου Απόστολος (2018), Μετανάστες και θεμελιώδη δικαιώματα, διαθέσιμο εδώ: <http://epkodi.gr/arhtra-pinakas/142-metanastes-ke-themeliodi-dikeomata>

Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Στατιστικά στοιχεία διαθέσιμα εδώ : <http://www.immigration.gov.gr/miniaia-statistika-stoixeia>

Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2018), Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, διαθέσιμο εδώ: <http://www.opengov.gr/immigration/wp-content/uploads/downloads/2019/01/ethniki-stratigiki.pdf>

Άρθρο 109: Άδεια διαμονής δεύτερης γενιάς, βλέπε <http://www.opengov.gr/types/?p=1918>
<http://www.politis-europe.uni-oldenburg.de/index.html>